

ANADOLU ECONOMICS
Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi
Anadolu University Journal of Faculty of Economics

Anadolu Economics

Volume: IV, Issue: II

e-ISSN: 2687-4563

A Peer-Reviewed Scientific Journal Published Twice A Year

The ethical, scientific and legal responsibility of the articles published in the journal belongs to the author.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/aujfe>

Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampusu İktisat Fakültesi
26470 Tepebasi / Eskisehir, Turkey
+90 222 335 05 80
iktisatdergi@anadolu.edu.tr
November, 2022

Anadolu Economics

e-ISSN: 2687-4563

Editor

Selami Sezgin, *Anadolu University, Turkey*

Field Editors

İbrahim Tuğrul Çınar, *Anadolu University, Turkey*

Hakan Gökhan Gündoğdu, *Anadolu University, Turkey*

Language Editor

Volkan Şeyşane, *Anadolu University, Turkey*

Editorial Board

Canatay Hacıköylü, *Anadolu University, Eskisehir, Turkey*

Evrin Tan, *KU Leuven University, Leuven, Belgium*

Fuat Erdal, *Anadolu University, Eskisehir, Turkey*

John Agnew, *University of California, Los Angeles, USA*

Jon Van Til, *Rutgers University, Camden, New Jersey, USA*

Julide Yıldırım Öcal, *TED University, Ankara, Turkey*

Nilgün Çağlarırnak Uslu, *Anadolu University, Eskisehir, Turkey*

Ömer Faruk Gençkaya, *Marmara University, İstanbul, Turkey*

Peter Nijkamp, *Vrije University, Amsterdam, Netherlands*

Razia Abdieva, *Kyrgyzstan-Turkey Manas University, Bishkek, Kyrgyzstan*

Rukiye Şamcı Karadeniz, *Siirt University, Siirt, Turkey*

Sanjay Banerji, *University of Nottingham, Nottingham, United Kingdom*

Seyfi Yıldız, *Kırıkkale University, Kırıkkale, Turkey*

Vakhtang Charaia, *Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia*

Contents

Research Articles

- The Coalition of Average Constants in The Analysis of Unemployment Rates*** 50-61
İşsizlik Oranlarının Analizinde Ortalama Sabitler Koalisyonu
Görkem Can Süleymanoğlu
- The Development of Turkish Intelligence Units After 1880 and Deep State Structures*** 62-77
Türk İstihbarat Birimlerinin 1880 Sonrası Gelişimi ve Derin Devlet Yapılanmaları
Aysuhan Gürel
- An Elusive Coexistence; The Individual, The State of Fear, Thomas Hobbes, and Taxation*** 78-96
Anlaşılması Zor Birliktelik; Birey, Korkuya Dayalı Devlet, Thomas Hobbes ve Vergileme
Cumhur Dülger

Abstracting & Indexing

Anadolu Economics is indexed in

- Google Scholar,
- Rootindexing,
- J-Gate,
- Asos Indeks.
- Advanced Science Index,
- International Institute of Organized Research (I2OR),
- Journal Factor,
- CiteFactor.

İşsizlik Oranlarının Analizinde Ortalama Sabitler Koalisyonu

e-ISSN 2687-4563

<https://dergipark.org.tr/pub/aujfe>

Research Article

Received: 12.06.2022

Revised: 06.08.2022

Accepted: 15.11.2022

Görkem Can Süleymanoğlu

cangorkemsu@gmail.com

orcid.org/0000-0003-4004-2267

To cite this document:

Süleymanoğlu, G. C. (2022).
İşsizlik Oranlarının Analizinde
Ortalama Sabitler Koalisyonu.
Anadolu University Journal of
Faculty of Economics, 4(2), 50-61

Öz

Bu araştırmada, işsizlik oranlarının hangi bileşik anlamı türettiklerini belirlemeye yönelik olarak orijinal yöntem geliştirilmiştir. İktisadi olarak genel açıda bir ülkenin işsizlik oranları, toplam işsizlik oranı (T), erkek işsizlik oranı (M) ve kadın işsizlik oranı (W) olarak tanımlanır ve ortalama sabitler koalisyonu metodolojisi, seçilen ülkenin seçilen yıldaki işsizlik oranlarını bu araştırma kapsamında kanıtlanmış ideal işsizlik oranı verisi civarında iki sabit ve bir ortalama sayısına dönüştürerek koalisyon indeksleri olarak belirlenen farksızlık, pozitiflik ve negatiflik niteliklerinden bir bileşik anlam verisine ulaşmaktadır. Bulgular şu şekildedir: X_i (i, \dots, n) ülkesi için eğer seçili yılda ideal işsizlik oranına yaklaşırsa; o zaman koalisyon indeksi farksız oranlar, pozitif oranlar ya da negatif oranlar sağlayacaktır. Araştırma bulgusu ortalama sabitler koalisyonu indeksinin (CACI) anlamını ortaya koymaktadır ki bu anlam ülke için işsizliğin anlamıdır. Koalisyon metodolojisi geniş farklılıkta işsizlik oranlarını barındıran ülkelerin oluşturduğu ekonomik spektrumda etkilidir. Metodolojinin deneyi dünyada bölgelere göre seçilmiş geniş farklılıkta işsizlik oranlarını barındıran on bir ülke üzerinden ekonomik spektrum etkisini göstermek amacıyla tamamlanmıştır. Sonuçlandırmada ortalama sabitler koalisyonu indeksi (CACI) ve insani gelişme indeksi (HCI) verileri ile makroekonomik sorunlar (M) -yapısal sorunlar (Y) ve -sorunsuzluk (S) noktalarına on bir ülke için ulaşılarak işsizlikle ilişkili olan sorunlar belirlenmiş ve kanıtlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İşsizlik, İşsizlik Oranı, İnsani Gelişme İndeksi, Yapısal Sorunlar

The Coalition of Average Constants in The Analysis of Unemployment Rates

Abstract

In this paper, we determine the composite meaning of the unemployment rates. In economic contexts, the unemployment rates are generally defined as the total unemployment rate (T), the male unemployment rate (M), and the female unemployment rate (W). The methodology of the coalition of average constants yields a result that can be defined as the index of the coalition of average constants: impartiality, positivity, and negativity, by transforming these three ratios into two constants and just one average, around the ideal unemployment rate data proven within the scope of this research. The index value is the meaning of unemployment for a country that is subject to selection. The method's finding is as follows: for country X_i (i, \dots, n): if ideal unemployment rate is approached over rates in the year, then the index will have impartial rates, affirmative rates, or negative rates. To test this research, we have chosen eleven countries that have wide variation of unemployment rates by considering the collocation of unemployment rates by region in the world. In finalization point, we first constitute the economic problems triangle of these points: M (macroeconomic issues), Y (structural issues), and S (period of normality). We reach just one data of the triangle for the country with the index of the coalition of average constants (CACI) and human capital index (HCI) to determine related issues.

Keywords: Unemployment, Unemployment Rate, Human Capital Index, Structural Issues

JEL Codes: F66, J24, J64

Etik Standartlara Uyum: Etik kurul izni gerekmemektedir.

Giriş

İşsizlik sorunu ekonominin güncel sorunlarının başında gelmektedir. İşsizlik sorununun belirlenebilmesi için işsizlik oranı olarak tanımlanan bir ölçütten yararlanılmaktadır (Çavuşoğlu, Heap, & Horn, 2011), (Sarıca, Avcı, & Ceylan, 2022). İktisadi bağlamlarda genel olarak bir ülkenin işsizlik oranları üç farklı türde belirlenir ve bunlar, toplam işsizlik oranı (T), erkek işsizlik oranı (M) ve kadın işsizlik oranı (W) olarak tanımlanır; iktisadi bağlamlarda bu üç değer, seçilmiş diğer zamanların tüm verileri ile istatistiksel olarak değerlendirildiği dikkate alınmalıdır. Ancak tek bir düzlem üzerinde, işsizlik oranlarının bu değerleri, birbirlerinden oldukça farklı sayılara eşit bulunurlar ise; o zaman bu durum sifıra olan uzaklığa bağlı olarak (*sıfırın epsilon-ε komşuluğu*) gelir eşitsizliğine kadar giden bir yorum kapasitesine; eğer üç sayı değeri birbirlerine eşit veya yakın bulunurlar ise; o zaman bu durum da sifıra olan uzaklığa bağlı olarak (*sıfırın epsilon-ε komşuluğu*) pozitif ya da negatif değerlendirilir. Literatürün kanıt değeri açısından açık bıraktığı bu noktada sıfırın epsilon-ε komşuluğu üzerinde oluşturulan görünür uzaklığa bağlı olarak gelişen *durum* asıl olarak işsizlik oranlarının bileşik anlamıdır ve işsizlik oranlarının bileşik anlamı, işsizliğin anlamıdır. Anlam esasken farklı değerlendirme metotlarına yönelmiş olan görüşler (Hall, 1979), (Darby, Haltiwanger, & Plant, 1985), (Card, 2011), (Çavuşoğlu, Heap, & Horn, 2011), (Bayrakdar, 2015), (Yalçınkaya & Kaya, 2017), (Özpolat & Özsoy, 2018), (Üzar & Akyazı, 2018), (Vladi & Hysa, 2019), (Omran & Bilan, 2020), (Koç & Güner, 2020), (Pata, 2020), (Çemrek & Şeker, 2020), (Sarıca, Avcı, & Ceylan, 2022) ekonometrik (*iktisadi-matematiksel*) ağırlıklarıyla literatüre yerleşmiştir.

Seçili herhangi bir ülkenin işsizlik oranlarını, ekonometrik önceliği daha sığ oluşturarak *matematiksel-iktisadi* bir yöntem ile analiz etmeyi amaç edinen literatür araştırmalarına sık rastlanmamaktadır; ancak seçili ülke için seri analizlerinden farklı olarak seçili dönemde, işsizlik oranlarının o ülke için ne anlama geldiğini belirlemek de önemlidir (Darby, Haltiwanger, & Plant, 1985). Söz konusu araştırma ise iktisadi açıdan bir sorunsuzluk döneminde gelişen işsizliği, iş arayan nüfusun tahmin hatasının bir istatistiği olarak değerlendirmektedir. Teknik bir araştırma konusu olduğu üzere daha önce belirtilen bilimsel açığa eğilmemekte olup, işsizlik oranının anlamını matematiksel olarak veri kabul etmektedir. Çünkü bu açığın özünde örnek verilmesi gerekir ki seçili yılın sonunda $\langle T: 5.6, M: 6, W: 5 \rangle$ işsizlik oranlarına sahip bulunan bir ülke için yöntem katılığında türeyen bir belirsizlik vardır. Bu noktada yöntem katılığı, işsizlik oranlarının ideal bir ilerleme noktasının belirlenememesi ile ilişkilidir. Bu ilişkili yapı, ideal işsizlik oranı hipotezine neden olacaktır. Buna göre ideal işsizlik oranı ϕ sembolü ile gösterilir; "0" ise; o zaman *matematiksel-iktisadi* bir yaklaşım, $\langle T: 5.6 == 0 \rangle$ olduğunda, toplam işsizlik oranının düştüğü varsayıldığında, oranın bölünmüş ikili halini $\langle T: 5.6, M: 6, W: 5 \rangle$ düzlemi üzerinde $\langle M: 6, W: 5 \rangle$ alt düzlemine eklemeyi matematiksel olarak zorunlu kılacaktır. İktisaden ise çıkarma işleminin yapılması zorunlu görülebilir. Bu olasılık enflasyonla birlikte gerçekleştiği bilindiğinde ters etki yaparak Okun yasasını meydana getirecektir. Elbette bu durum, süreklilik barındıran bir geçerliliğe sahip değildir (Darby, Haltiwanger, & Plant, 1985), (Card, 2011). Bu çalışmanın amacı ise işsizlik oranlarının seçili dönemin sonundaki anlamlarını bulmak adına matematiksel önceliğe sahip olan daha genel bir yaklaşımı tanımlamaktır. Matematiksel öncelik, sayısal bir önceliktir.

$\langle T \text{'nin} \rangle$ odak elementi olduğu; odak üstünlüğüne sahip olduğu pozitif bir olasılık olur. İdeal işsizlik oranı ise ideal işsizlik oranı hipotezini açıkça bildiren bu çalışmanın içinde yüzde olarak "*unerat*" birimi ile gösterilecektir; aktif nüfusun işgücü kısmının yüzdesi üzerinden $\phi = \% - 1$ unerat olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, küreselleşme süreci ile gelişim gösteren dünya ülkelerinin oluşturdukları küreselleşme zincirinin paralel bir

seviyesinde yer alır gibi görünüyor. Söz konusu değer, çalışmanın yöntem bölümünde kanıtlanmıştır. Özellikle küreselleşme projelerinin önemlilerinden olan “*bir kuşak, bir yol*” projesi civarındaki ülkelerin, işsizlik oranlarında önemli ölçüde değişiklik görüleceği varsayılmaktadır (Liu, Tang, Chen, & Poznanska, 2017), (Çakan, 2017), (Kopuk & Bayraç, 2021). Bu varsayımlar üzerinden hareketle ideal işsizlik oranı hipotezinin varlık kazanabileceği net değildir. Ve ideal işsizlik oranı hipotezine göre seçili bir ülke için aktif işgücü nüfusunun tümünden ideal işsizlik oranı kadar olan kısım dışarıya çalışmak için gidecek ve fark kısmının dışarıdan ülkeye çalışmak üzere gelen insan kaynağı ile aşılacağı öngörülebilir bir bilgi durumudur. Ancak, tanımın ideal olduğu ve gerçekleşme potansiyelinin ideallığe bağlı olarak çok az olduğu veri iken (Yılmaz, 2007), bu araştırmada ülkelerin, ideal işsizlik oranını, kendi düzlemlerinde nasıl değerlendirdikleri matematiksel olarak ortalama sabitler koalisyonu indeksi (CACI) ile belirlenecektir.

Literatür Özeti

(Hall, 1979), araştırmanın teknik bilgi birikimi doğal işsizlik oranı olarak belirlenmiş olan değer işsizlik kavramını açık bir biçimde *tanımlayabileceğini* bildirmektedir.

(Darby, Haltiwanger, & Plant, 1985), araştırmanın teknik bilgi birikimi, işsizliğin *anlamını bulmak* adına bir sorunsuzluk (*doğal işsizlik hipotezi*) döneminde gelişen işsizliği, iş arayan nüfusun tahmin hatasının bir istatistiği olarak değerlendirmektedir.

(Card, 2011), araştırmanın teknik bilgi birikimi, işsizliğin teorik bir tanımının olmadığına primitif ölçümlerin sonucunda elde edilen veriler ile sadece döneme göre tanımlamalar yapıldığına dikkat çekmektedir. İşsizliğin anlamının teori ile belirlenebilir olduğu sonuç olarak bulunmuştur.

(Çavuşoğlu, Heap, & Horn, 2011), araştırmanın teknik bilgi birikimi, Türkiye örneğinde yer alan dönemsel işsizlik oranlarını “1998-2009”, iktisadi-matematiksel bir yöntem ile yorumlamaya odaklanmaktadır. İşsizlik sorununun makroekonomik sorunlar ile ilişkili olduğuna yönelik bir bakış açısı kullanılmıştır. Yaş ve cinsiyet farklılıklarının veri olarak kullanıldığı çalışmada Türkiye’de yapısal reformların benimsenmesi gereğine dikkat çekilir.

(Öcal, 2014), araştırmanın teknik bilgi birikimi, Avrupa Birliği’nde uzun dönemli işsizlik sorununa odaklanmaktadır. Uzun dönemli işsizliğin, toplam işsizlik oranına olan oranı ile ilgili veriler oluşturularak, toplam işsizlik oranının öncelikli olduğu vurgulanmaktadır.

(Bayrakdar, 2015), araştırmanın teknik bilgi birikimi, Türkiye örneğinde yer alan dönemsel işsizlik oranlarını “2000-2013”, iktisadi-matematiksel bir yöntem ile yorumlamaya odaklanmaktadır. Türkiye’de yapısal kırılma ile ilgili olarak bir ayırım yapılmaksızın işsizlik histerisi hipotezini doğrulayan kanıtlara ulaşılmıştır.

(Yalçınkaya & Kaya, 2017), araştırmanın teknik bilgi birikimi, OECD ülkelerinin örneğinde yer alan dönemsel işsizlik oranlarını “1980-2015”, iktisadi-matematiksel bir yöntem ile yorumlamaya odaklanmaktadır. İşsizlik sorununun makroekonomik sorunlar ile ilişkili olduğuna yönelik bir bakış açısı kullanılmıştır. Doğal işsizlik oranı ile işsizlik histerisi hipotezinin veri kabul edildiği bu araştırmada 28 OECD ülkesi için yapılan testlerde iki hipotez de doğrulandığı için iktisadi araçların geliştirilmesi önerilmektedir.

(Wanto, ve diğerleri, 2018), araştırmanın teknik bilgi birikimi, Endonezya örneğinde yer alan dönemsel işsizlik oranlarını “2013-2017”, iktisadi-matematiksel bir yöntem ile belirlemeye odaklanmaktadır. Yazılım teknolojisinin kullanıldığı bir ölçüm çalışmasıdır.

(Özpolat & Özsoy, 2018), araştırmanın teknik bilgi birikimi, OECD ülkelerinin örneğinde yer alan dönemsel işsizlik oranlarını “1998-2017”, iktisadi-matematiksel yöntem ile yorumlamaya odaklanmaktadır. İşsizlik sorununun makroekonomik sorunlar ile ilişkili olduğuna yönelik bir bakış açısı kullanılmıştır. 14 OECD ülkesinin içerisinde bu araştırmanın da değerlendirdiği

Belçika ve Güney Kore ülkelerinde doğal işsizlik hipotezinin farklılık gösterdiği belirlenmiş olup; Belçika'da kadınlar ve Güney Kore'de erkekler işsizlik histerisi hipotezini doğrulamaktadırlar.

(Üzar & Akyazı, 2018), araştırmanın teknik bilgi birikimi, OECD ülkelerinin örneğinde yer alan dönemsel işsizlik oranlarını "2000-2016", iktisadi-matematiksel bir yöntem ile yorumlamaya odaklanmaktadır. İşsizlik sorununun makroekonomik sorunlar ile ilişkili olduğuna yönelik bir bakış açısı kullanılmıştır. 34 OECD ülkesinin içerisinde ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki nedensellik ilişkisinin çift yönlü olduğu bulunmuş olup; eş zamanlı bağımsız gerçekleşme olarak tanımlanabilir bu bulgu ile Okun yasasının geçerliliği bildirilmiştir.

(Vladi & Hysa, 2019), araştırmanın teknik bilgi birikimi, Arnavutluk, Sırbistan, Makedonya, Karadağ, Bosna-Hersek ve Kosova örneklerinde yer alan dönemsel işsizlik oranlarını "2000-2017", iktisadi-matematiksel bir yöntem ile yorumlamaya odaklanmaktadır. Balkan ülkelerinde faiz oranının yüksek olduğu dönemlerin makroekonomik bir sorun teşkil ettiği belirlenmiştir.

(Omran & Bilan, 2020), araştırmanın teknik bilgi birikimi, Mısır örneğinde yer alan dönemsel işsizlik oranlarını "1976-2018", iktisadi-matematiksel bir yöntem ile yorumlamaya odaklanmaktadır. İşsizlik sorununun makroekonomik sorunlar ile ilişkili olduğuna yönelik bir bakış açısı kullanılmıştır. Mısır'da kamu harcamaları ile işsizlik arasında olumlu bir ilişki belirlenmiş olup; Mısır'da doğal işsizlik oranı hipotezinin doğrulandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

(Koç & Güner, 2020), araştırmanın teknik bilgi birikimi, yükselen ekonomiler olarak nitelendirilen ülkeler örneğinde yer alan dönemsel işsizlik oranlarını "2000-2020", iktisadi-matematiksel bir yöntem ile yorumlamaya odaklanmaktadır. İşsizlik sorununun makroekonomik sorunlar ile ilişkili olduğuna yönelik bir bakış açısı kullanılmıştır. Türkiye'nin de yer aldığı yükselen ekonomilerde doğal işsizlik oranı hipotezi doğrulanmaktadır.

(Çemrek & Şeker, 2020), araştırmanın teknik bilgi birikimi, Türkiye örneğinde yer alan dönemsel işsizlik oranlarını "2005-2019", iktisadi-matematiksel bir yöntem ile yorumlamaya odaklanmaktadır. İşsizlik sorununun makroekonomik sorunlar ile ilişkili olduğuna yönelik bir bakış yerleşiktir. Türkiye'de kadın işsizlik oranları ile ilgili olarak yapısal kırılma ile bağıntılı olmayan seri farklı bir nedenden dolayı sapma göstermektedir; sonucuna ulaşılmaktadır.

(Pata, 2020), araştırmanın teknik bilgi birikimi, OECD ülkelerinin örneğinde yer alan dönemsel işsizlik oranlarını "1991-2019" kapsamlı iktisadi-matematiksel bir yöntem ile yorumlamaya odaklanmaktadır. İşsizlik sorununun makroekonomik sorunlar ile ilişkili olduğuna yönelik bir bakış açısı kullanılmıştır. Türkiye'nin de dahil olduğu 15 OECD ülkesinin içerisinde 12 ülkede doğal işsizlik hipotezi doğrulanmıştır; Türkiye'de ise işsizlik histerisi hipotezi doğrulanmıştır.

(Sarıca, Avcı, & Ceylan, 2022), araştırmanın teknik bilgi birikimi, Türkiye örneğinde yer alan dönemsel işsizlik oranlarını "2005-2020" iktisadi-matematiksel bir yöntem ile yorumlamaya odaklanmaktadır. İşsizlik sorununun makroekonomik sorunlar ile ilişkili olduğuna yönelik bir bakış açısı kullanılmıştır. Türkiye'nin içerisinde ekonomik büyüme ile işsizlik arasında tam bir uyumun var olduğu; Türkiye'de Okun yasasının tam geçerli olduğu belirlenmektedir.

Literatürde, istisna görülmekle birlikte çok geniş bir ekonometrik öncelik vardır. (Card, 2011), araştırmasının işaret ettiği üzere iktisatçıların işsizliği ve işsizlik oranını anlamca bulmaya odaklanmaları gerektiğini kabul eden bu çalışma ise işsizlik oranlarının seçili yıldaki bileşik matematiksel dinamiğine ulaşarak anlam yapılandıracaktır. Araştırmanın sonraki bölümünde yöntem ayrıntıları ile tanımlanmıştır. Ardından hem literatürün değişimli ülke belirlemelerini değerlendirmek hem de yöntemin ekonomik spektrum etkisini göstermek amacıyla dünyada bölgelere göre işsizlik oranlarının sıralanışı dikkate alınmış ve farklı bir hamle öngörülmüş; bölgelerde yer alan on bir aday ülkenin verileri ile metodolojinin deneyi tamamlanmıştır. Mısır, Cibuti, Kanada, Kolombiya, Birleşik Arap Emirlikleri, Kore Cumhuriyeti, Singapur, Hindistan, Belçika, Romanya ve İran İslam Cumhuriyeti, iktisadi olarak geniş farklılıkta işsizlik oranlarını barındıran ülkeler oldukları üzere ülke bazında veri ve yöntemin bulguları elde edilmiştir.

Sonuçlandırmada doğal işsizlik sorunu, sorunsuzluk olarak; makroekonomik sorunlar işsizlik histerisi ile ilişkili olarak kabul edilmiştir. Küreselleşmenin belirteci olarak yapısal sorunlar da sürece eklenmiştir. *Makroekonomik sorunlar-yapısal sorunlar-sorunsuzluk üçgeni* ile bu araştırmanın sonuçları belirlenecektir. On bir ülkenin her biri için işsizlik oranlarının anlamı ortalama sabitler koalisyonu indeksi (CACI) yardımıyla gösterilecek olup insani gelişme indeksi (HCI), önerilecektir ve üçgenin bir noktasına ulaşılabilecektir.

Veri ve Yöntem

Bu çalışmanın özünde, matematiksel-iktisadi analiz öğeleri olan sayıların karakteristik özelliklerini ön plana getirebilmek amacıyla orijinal yöntem geliştirilmiştir. Bu yöntemin sonucunda ortalama sabitler koalisyonu üç sayı değeri ile elde edilecektir. Farklı olarak yöntemin salt bir unsur olduğuna dikkat edilmelidir. Yöntem değişkenleri şu şekildedir:

▪ F : Hesaplanışı primitif olarak tamamlanmış kadın işsizlik oranını;
▪ m : Hesaplanışı primitif olarak tamamlanmış toplam işsizlik oranını;
▪ h : Hesaplanışı primitif olarak tamamlanmış erkek işsizlik oranını;
▪ $X_f = F/m$: Hesaplanışı primitif olarak tamamlanmış kadın işsizlik oranının, toplam işsizlik paydası civarında tanımlanmış orantısını;
▪ $T_0 = \widehat{T_0} = m$: Hesaplanışı primitif olarak tamamlanmış toplam işsizlik oranının sabitliğini;
▪ $Y_m = F/h$: Hesaplanışı primitif olarak tamamlanmış kadın işsizlik oranının, erkek işsizlik paydası civarında tanımlanmış orantısını; temsil eder.

Değişkenlerin belirlenme evresinden sonra aşağıdaki formül tiplerine geçiş yapılmıştır.

$$Re_{xy} = \frac{F + h}{2} - T_0 \overset{\dots}{\wedge} [m] \quad (1)$$

Re_{xy} , formülü: primitif tanımlanmış kadın işsizlik oranı ile primitif erkek işsizlik oranının aritmetik ortalamasının primitif tanımlanmış toplam işsizlik oranından çıkarılışını bildirir; $T_0 \overset{\dots}{\wedge} [m]$ işlemi, oran sabitliğine $T_0 = \widehat{T_0} = m$ eşitlenmiştir. Yöntem değişkenlerinin formüllerde bulunabilir olan tamlıklarını ispatlarken mantıksal ve- \wedge bağlacı önerilmiştir. Tamlığa göre T_0 , m değişkeni onun yerine kullanılmaksızın tek başına bir değişkendir.

$$e_{xy} = \frac{(X_f + Y_m) \overset{\dots}{\wedge} \frac{F(m + h)}{mh}}{2} \quad (2)$$

e_{xy} , formülü: X_f ve Y_m orantılarının aritmetik ortalamasını bildirmektedir. Köşe formülü aritmetik ortalamada yerleşik değişkenlerin ağırlığıdır. e_{xy} , ilk sabitin teleoloji katsayısı olarak kabul edilmiştir. Formülasyon bağlamının sağlanması amacıyla e_{xy}^{tnabs} formülü, amaç noktası primitif tanımlanmış erkek işsizlik oranı olan birincil fonksiyonu vermekte olup, sonuç noktasının teleoloji katsayısı ile çarpımının; primitif tanımlanmış toplam işsizlik oranından farkının alınması ise matematiksel işlem sürecini tamamlamaktadır.

$$e_{xy}^{tnabs} = h(e_{xy}) = e_{xy}h - m \quad (3)$$

(1), (2) ve (3) formülleri "denklem" olarak değerlendirilebilir. Ve yöntem değişkenlerinin denklemler üzerindeki yer değiştirmeleri sonucunda formülasyon bağlamının teleoloji

ilişkisi farklılaşabilmektedir. Bu olgu, bir aşama sonra tam olarak gösterilecektir. Farklı olarak sonuç denklemi için (4) numaralı formül arkadaki üç denklemin bütününden elde edilmiştir. İdeal işsizlik oranı ϕ : e_{xy} değerinin, denklemin bütününe göre ayırimsanabilir olan boyut farkı dikkate alınarak; aynı değere “çarpan” olarak eklenip; kanıtlanmıştır.

$$S_{\Lambda\oplus} = (e_{xy}^{tnabs} - Re_{xy}) + -e_{xy} \ddot{\wedge} \phi e_{xy} \quad (4)$$

Bu yöntemin bir sonucu olarak ideal işsizlik oranı hipotezinin tutarlı bir doğruluğa sahip olduğunu açıkça gözlemleyebileceğimiz salt matematiksel-iktisadi boşluk türetilmiş ve değerlendirilmiştir. İdeal işsizlik oranının, “-1” değerinden daha iyi olduğu varsayılacak farklı bir sayı değerine eşitlenmesi sürecinde çarpan etkisi, fark değerinin e_{xy} değerine doğru yer değiştirmesini sağlayacaktır. Bu durum kendiliğinden gelişim gösterecektir.

$$Re_{ux} = Re_{xy} = \frac{F + h}{2} - T_0^m \ddot{\wedge} [m] \quad (5)$$

Beşinci denklemden, bir aşama sonrası adına herhangi bir değişiklik bulunmamaktadır.

$$e_{ux} = \frac{(X_m + Y_f) \ddot{\wedge} \frac{h(m + F)}{mF}}{2} \quad (6)$$

X , ve Y değişkenlerinin indis kümesi, yöntem değişkenlerinin simgeleri ile ilgili değildir. Altıncı denklem, görüldüğü gibi yöntem değişkenleri arasında var olan teleoloji ilişkisini değiştirmektedir. Köşe formülünün değişken ağırlığı bu noktada “h, m ve F” teleolojisini açıklamaktadır. Aşağıdaki denklem (7), amaç noktası primitif tanımlanmış kadın işsizlik oranı olan ikincil fonksiyonu göstermektedir. Farklı olarak toplam işsizlik oranının aynı terim görevinde olduğunun altı çizilmelidir. Burada dört denklem, farklılaştırılmaktadır.

$$e_{ux}^{tnabs} = F(e_{ux}) = e_{ux}F - m \quad (7)$$

Sonuç denklemi (8), formülasyon bağlamının işaret ettiği değişiklik noktasında durur.

$$S_{V\otimes} = (e_{ux}^{tnabs} - Re_{xy}^{Re_{ux}} \ddot{\wedge} [Re_{xy}]) + -e_{ux} \ddot{\wedge} \phi e_{ux} \quad (8)$$

(9) denklemi tutarlıdır. Çünkü primitif tanımlanmış toplam işsizlik oranının dışlanarak kadın veya erkek işsizlik oranlarından herhangi birisinin salt odak noktası olarak kabul edilmesi; değişme özelliğine doğrudan neden olur. Buna göre önceki iki dörtlü denklem kümesinde primitif toplam işsizlik oranının odak üstünlüğü veri olarak kabul edildiği için aynı özellik geçerli görülmemektedir. Burada, herhangi bir odak üstünlüğü bulunmayan herhangi bir oran üzerinden toplam işsizlik oranının değerlendirilmesi mümkün değildir. Odak üstünlüğü, cinsiyet eşitliğinin matematiksel göstergesini meydana getirmektedir.

$$e_z = \frac{S_{\Lambda\oplus} + S_{V\otimes}}{2} \quad (9)$$

Yöntemin işaret ettiği üzere $S_{\Lambda\oplus}$, $S_{V\otimes}$ ve e_z sonuçlarının ϕ değerine eşit olması adına primitif tanımlanmış olan bütün oranların, aynı sayı değerine eşit bulunmaları beklenir. Veri yığınlarını tanımlama ile yöntemin uygulamasına geçmek üzere devam edilecektir. Veriler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Dünyada bölgelere göre işsizlik oranlarının sıralanışı dikkate alınarak oluşturulan tablo, farklı bir hamle öngörülerek bölgelerde yer alan ülkelerden özellikle seçilen on bir aday ülkenin işsizlik oranları ile doldurulmuştur.

Tablo 1. İşsizlik Oranları Tablosu

Countries	Total unerat (m)	Men unerat (h)	Women unerat (F)	Year
Egypt	7.9	6	17.7	2020
Djibouti	26.1	22.1	35.9	2017
Canada	7.5	7.7	7.2	2021
Colombia	13.9	10.9	18.1	2021
U. A. Emirates	4.3	3.8	5.7	2020
Korea R. of	3.6	3.6	3.7	2021
Singapore	4.1	3.9	4.4	2020
India	4.7	4.8	4.4	2020
Belgium	6.3	6.6	5.9	2021
Romania	5.6	6	5	2021
Iran Is. R. of	9.7	8.5	15.7	2020

Kaynak: ILO kuruluşunun ilgili web adresinden elde edilmiştir: <https://ilostat.ilo.org/data/country-profiles/>

Ortalama sabitleri koalisyonu, yöntemine göre iki *sabit* ve bir *ortalama*dan oluşmaktadır. Yalnız bir örnek hesaplama sunulacak olup; bütün değerler ikinci tabloda belirtilecektir. Öncelikle primitif kadın işsizlik oranının pay olarak belirlendiği ve sıralamanın “F, m ve h” olacak şekilde işletildiği; sonuç olarak “h” değerinin payda olarak belirlendiği örnek: Mısır (Egypt) ülkesi için Re_{xy} : “3.95” sayı değerine; e_{xy} : “2.59525” değerine ve e_{xy}^{tnabs} “7.67152” sayı değerine eşitlenir. Buna göre $S_{\Lambda\oplus}$, “1.12627” değeri olarak bulunur. Bu noktada primitif erkek işsizlik oranının pay olarak belirlendiği ve sıralamanın “h, m ve F” olacak şekilde işletildiği; sonuç olarak “F” değerinin payda olarak belirlendiği örnek: Mısır (Egypt) ülkesi için Re_{xy} : “3.95” sayı değerine; e_{ux} : “0.54924” değerine ve e_{ux}^{tnabs} “1.82152” sayı değerine eşitlenir. Buna göre $S_{\vee\oplus}$, “-2.67772” değeri olarak bulunur. e_z “-0.77573” sayı değerine eşitlenmiştir. Ve bir sonraki tabloda on bir ülkenin her biri için yapılan hesaplar gösterilmektedir. İşsizlik oranı birimi olarak “*unerat*” kabul edilmiştir.

Tablo 2. Ortalama Sabitler Koalisyonu Tablosu

Countries	Average unerat	Constant (1) unerat	Constant (2) unerat	Year
Egypt	-0.77573	-2.67772	+1.12627	2020
Djibouti	-0.41652	-3.48213	+2.64909	2017
Canada	-1.02679	-0.95206	-1.10153	2021
Colombia	-1.24051	-2.64643	+0.16541	2021
U. A. Emirates	-0.95039	-1.10659	-0.79419	2020
Korea R. of	-0.98213	-0.98649	-0.97778	2021
Singapore	-0.99206	-1.02611	-0.95801	2020
India	-1.04445	-1.00928	-1.07961	2020
Belgium	-1.03371	-0.94266	-1.12475	2021
Romania	-1.07083	-0.95714	-1.18452	2021
Iran Is. R. of	-0.39196	-1.67998	+0.89606	2020

Bir sonraki tabloda ise koalisyonun unsuru olan *ortalamanın*, genel zeminde on bir ülke için oluşacak şekilde; ideal işsizlik oranı “ ϕ ” değerine yaklaştırılması sağlanmış olup; buna göre elde edilen fark değeri, yine her bir ülke için aynı olmak üzere ikiye bölünmüş koalisyonun diğer unsurları olan *sabitlere* eklenmiştir. Aşağıda veriler gösterilmektedir. Deney tablosunun verileri matematiksel-iktisadi yöntemine uygun olarak eklenmektedir. İşsizlik oranı birimi olarak “*unerat*” kabul edilmiştir. Lokal dönüşüm, ülkelere yöneliktir.

Tablo 3. Lokal Değişim Deneyi Tablosu

Countries	Average unerat	Constant (1) unerat	Constant (2) unerat	Year
Egypt	-1 -0.11213 (x2)	-2.67772 -2.7899	+1.12627 1.0141	2020
Djibouti	-1 -0.29174 (x2)	-3.48213 -3.7739	+2.64909 2.3574	2017
Canada	-1 +0.01340 (x2)	-0.95206 -0.9387	-1.10153 -1.0881	2021
Colombia	-1 +0.12026 (x2)	-2.64643 -2.5262	+0.16541 0.2857	2021
U. A. Emirates	-1 -0.02481 (x2)	-1.10659 -1.1314	-0.79419 -0.8190	2020
Korea R. of	-1 -0.00894 (x2)	-0.98649 -0.9954	-0.97778 -0.9867	2021
Singapore	-1 -0.00397 (x2)	-1.02611 -1.0221	-0.95801 -0.9620	2020
India	-1 +0.02223 (x2)	-1.00928 -0.9871	-1.07961 -1.0574	2020
Belgium	-1 +0.01686 (x2)	-0.94266 -0.9258	-1.12475 -1.1079	2021
Romania	-1 +0.03542 (x2)	-0.96114 -0.9257	-1.18452 -1.1491	2021
Iran Is. R. of	-1 -0.30402 (x2)	-1.67998 -1.9840	+0.89606 0.5921	2020

Yöntem ve veriler yöntemin aşamalarına uygun olarak açık bir şekilde tanımlanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde ortalama sabitler koalisyonunun unsuru olan *ortalama*, koalisyonun diğer iki unsuru ile *aynı düzlemde* sorgulanacaktır. İktisadi olarak görünür uzaklığın kolayca değerlendirilebildiği açık bir bilgi durumudur. Eğer ideal işsizlik oranı olan ϕ değerine yaklaşma, *ortalama* üzerinden tutarlı ise; o zaman *sabitler* üzerinden görünür uzaklık, üçüncü tabloya göre sabitlerin üst değerleri ve alt değerleri arasında izlenecektir. Üst değerlerden ϕ değerine yaklaşma ya da uzaklaşma koşulu aranarak sonuç bulunabilir. On bir ülkenin her biri için ayrıık sonuçlar elde edilmiş olup; aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

- Birinci sırada yer edinmiş Mısır ülkesi için eğer *ortalama*, ideal işsizlik oranı olan ϕ değerine yaklaştırılırsa; o zaman üçüncü tablonun ilgili satırında anlaşılır bir değişikliğin gelişmediği ve bu durumun görünür uzaklığı değiştirmedeği anlaşıldığı için ortalama, **farksız** değerlendirilir. Buna göre birinci tablonun birinci satırında yer alan işsizlik oranları: <T: 7.9, M: 6, W: 17.7> aracılığı ile Mısır düzlemi belirlenmektedir.
- İkinci sırada yer edinmiş Cibuti ülkesi için eğer *ortalama*, ideal işsizlik oranı olan ϕ değerine yaklaştırılırsa; o zaman üçüncü tablonun ilgili satırında anlaşılır bir değişikliğin geliştiği ve bu değişikliğin görünür uzaklığı arttırdığı anlaşıldığı için *ortalama*, **negatif** değerlendirilir. Buna göre birinci tablonun ikinci satırında yer alan işsizlik oranları: <T: 26.1, M: 22.1, W: 35.9> aracılığı ile Cibuti düzlemi belirlenmektedir.
- Üçüncü sırada yer edinmiş Kanada ülkesi için eğer *ortalama*, ideal işsizlik oranı olan ϕ değerine yaklaştırılırsa; o zaman üçüncü tablonun ilgili satırında anlaşılır bir değişikliğin geliştiği ve bu değişikliğin görünür uzaklığı azalttığı anlaşıldığı için *ortalama*, **pozitif** değerlendirilir. Buna göre birinci tablonun üçüncü satırında yer alan işsizlik oranları: <T: 7.5, M: 7.7, W: 7.2> aracılığı ile Kanada düzlemi belirlenmektedir.
- Dördüncü sırada yer edinmiş Kolombiya ülkesi için eğer *ortalama*, ideal işsizlik oranı olan ϕ değerine yaklaştırılırsa; o zaman üçüncü tablonun ilgili satırında anlaşılır bir

değişikliğin geliştiği ve bu değişikliğin görünür uzaklığı arttırdığı anlaşıldığı için *ortalama negatif* değerlendirilir. Buna göre birinci tablonun dördüncü satırında yer alan işsizlik oranları: <T: 13.9, M: 10.9, W: 18.1> aracılığı ile Kolombiya düzlemi belirlenmektedir.

- Beşinci sırada yer edinmiş Birleşik Arap Emirlikleri ülkesi için eğer *ortalama*, ideal işsizlik oranı olan ϕ değerine yaklaştırılırsa; o zaman üçüncü tablonun ilgili satırında anlaşılır bir değişikliğin gelişmediği ve bu durumun görünür uzaklığı değiştirmedeği anlaşıldığı için *ortalama*, *farksız* değerlendirilir. Buna göre birinci tablonun beşinci satırında yer alan işsizlik oranları: <T: 4.3, M: 3.8, W: 5.7> aracılığı ile Birleşik Arap Emirlikleri düzlemi belirlenmektedir.
- Altıncı sırada yer edinmiş Kore Cumhuriyeti ülkesi için eğer *ortalama*, ideal işsizlik oranı olan ϕ değerine yaklaştırılırsa; o zaman üçüncü tablonun ilgili satırında anlaşılır bir değişikliğin gelişmediği ve bu durumun görünür uzaklığı değiştirmedeği anlaşıldığı için *ortalama*, *farksız* değerlendirilir. Buna göre birinci tablonun altıncı satırında yer alan işsizlik oranları: <T: 3.6 (-0.98213), M: 3.6 (-0.98649), W: 3.7 (-0.97778)> aracılığı ile Kore Cumhuriyeti düzlemi belirlenmektedir.
- Yedinci sırada yer edinmiş Singapur ülkesi için eğer *ortalama*, ideal işsizlik oranı olan ϕ değerine yaklaştırılırsa; o zaman üçüncü tablonun ilgili satırında anlaşılır bir değişikliğin gelişmediği ve bu durumun görünür uzaklığı değiştirmedeği anlaşıldığı için *ortalama*, *farksız* değerlendirilir. Buna göre birinci tablonun yedinci satırında yer alan işsizlik oranları: <T: 4.1 (-0.99206), M: 3.9 (-1.02611), W: 4.4 (-0.95801)> aracılığı ile Singapur düzlemi belirlenmektedir.
- Sekizinci sırada yer edinmiş Hindistan ülkesi için eğer *ortalama*, ideal işsizlik oranı olan ϕ değerine yaklaştırılırsa; o zaman üçüncü tablonun ilgili satırında anlaşılır bir değişikliğin geliştiği ve bu değişikliğin görünür uzaklığı azalttığı anlaşıldığı için *ortalama*, *pozitif* değerlendirilir. Buna göre birinci tablonun sekizinci satırında yer alan işsizlik oranları: <T: 4.7, M: 4.8, W: 4.4> aracılığı ile Hindistan düzlemi belirlenmektedir.
- Dokuzuncu sırada yer edinmiş Belçika ülkesi için eğer *ortalama*, ideal işsizlik oranı olan ϕ değerine yaklaştırılırsa; o zaman üçüncü tablonun ilgili satırında anlaşılır bir değişikliğin geliştiği ve bu değişikliğin görünür uzaklığı azalttığı anlaşıldığı için *ortalama*, *pozitif* değerlendirilir. Buna göre birinci tablonun dokuzuncu satırında yer alan işsizlik oranları: <T: 6.3, M: 6.6, W: 5.9> aracılığı ile Belçika düzlemi belirlenmektedir.
- Onuncu sırada yer edinmiş Romanya ülkesi için eğer *ortalama*, ideal işsizlik oranı olan ϕ değerine yaklaştırılırsa; o zaman üçüncü tablonun ilgili satırında anlaşılır bir değişikliğin geliştiği ve bu değişikliğin görünür uzaklığı azalttığı anlaşıldığı için *ortalama*, *pozitif* değerlendirilir. Buna göre birinci tablonun onuncu satırında yer alan işsizlik oranları: <T: 5.6, M: 6, W: 5> aracılığı ile Romanya düzlemi belirlenmektedir.
- On birinci sırada yer edinmiş İran İslam Cumhuriyeti ülkesi için eğer *ortalama*, ideal işsizlik oranı olan ϕ değerine yaklaştırılırsa; o zaman üçüncü tablonun ilgili satırında anlaşılır bir değişikliğin gelişmediği ve bu durumun görünür uzaklığı değiştirmedeği anlaşıldığı için *ortalama*, *farksız* değerlendirilir. Buna göre birinci tablonun on birinci satırında yer alan işsizlik oranları: <T: 9.7, M: 8.5, W: 15.7> aracılığı ile İran İslam Cumhuriyeti düzlemi belirlenmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu bölümde öncelikle bu araştırmanın sonuçları sıralanacak olup; aşağıdaki tabloda sonuç verileri, insani gelişme indeksini de (HCI) içerecek türde sıralanmıştır. Farklı olarak bulgularda yerleşik olan üç nitelik *-farksızlık*, *pozitiflik* ve *negatiflik nitelikleri*-ortalama sabitler koalisyonu indeksleri (CACI) olarak tanımlanmıştır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus: iktisadi sorunlar, bu araştırma çerçevesinde makroekonomik sorunlar-yapısal sorunlar-sorunsuzluk üçgeni ile açıklanmaktadır. Ülkeler, üçgenin bir noktasında yer alacak şekilde karşılaştırmalı sonuçlar tablosu, aşağıdaki gibi sunulur.

Tablo 4. Karşılaştırmalı Sonuçlar Tablosu

Ortalama Sabitler Koalisyonu İndeksi (CACI)	İnsani Gelişme İndeksi (HCI)	<CACI> ve <HCI> Göstergelerinin Karşılaştırmalı Yorumları
Egypt <CACI> farksız (<i>impartial</i>)> 2020 <T: 7.9, M: 6, W: 17.7>	<HCI> p.49, 2010-2020 %48>> %49	Mısır (<i>Egypt</i>) düzlemi için sonuç şudur: <CACI> ve <HCI> göstergelerine göre ülkede aktif istihdam politikası uygulanırsa olumlu veya olumsuz hiçbir sonuç alınamayacaktır. Ülkenin yapısal sorunlarının olduğu bu noktada belirtilebilir.
Djibouti <CACI> negatif (<i>negative</i>)> 2017 <T: 26.1, M: 22.1, W: 35.9>	<HCI> p.0, 2010-2020 %0>> %0	Cibuti (<i>Djibouti</i>) ülkesi için herhangi bir sonuç elde edilememiştir.
Canada <CACI> pozitif (<i>affirmative</i>)> 2021 <T: 7.5, M: 7.7, W: 7.2>	<HCI> p.80, 2010-2020 %77>> %80	Kanada (<i>Canada</i>) düzlemi için sonuç şudur: <CACI> ve <HCI> göstergelerine göre ülkede aktif istihdam politikası uygulanırsa olumlu sonuçlar alınabilecektir. Ülkenin yapısal sorunlarının ve makroekonomik sorunlarının olmadığı bu noktada belirtilebilir.
Colombia <CACI> negatif (<i>negative</i>)> 2021 <T: 13.9, M: 10.9, W: 18.1>	<HCI> p.60, 2010-2020 %58>> %60	Kolombiya (<i>Colombia</i>) düzlemi için sonuç şudur: <CACI> ve <HCI> göstergelerine göre ülkede aktif istihdam politikası uygulanırsa ters etki ile olumsuz sonuçlar alınabilecektir. Ülkenin makroekonomik sorunlarının olduğu bu noktada belirtilebilir.
U. A. Emirates <CACI> farksız (<i>impartial</i>)> 2020 <T: 4.3, M: 3.8, W: 5.7>	<HCI> p.67, 2010-2020 %62>> %67	Birleşik Arap Emirlikleri (<i>U. A. Emirates</i>) düzlemi için sonuç şudur: <CACI> ve <HCI> göstergelerine göre ülkede aktif istihdam politikası uygulanırsa olumlu veya olumsuz hiçbir sonuç alınamayacaktır. Ülkenin yapısal sorunlarının olduğu bu noktada belirtilebilir.
Korea R. of <CACI> farksız (<i>impartial</i>)> 2021 <T: 3.6, M: 3.6, W: 3.7>	<HCI> p.80, 2010-2020 %82>> %80	Kore Cumhuriyeti (<i>Korea R. of</i>) düzlemi için sonuç şudur: <CACI> ve <HCI> göstergelerine göre ülkede aktif istihdam politikası uygulanırsa olumlu veya olumsuz hiçbir sonuç alınamayacaktır. Ülkenin "Asya Kaplanları" olarak tanımlanan olağandışı bir performans grubunun üyesi olduğu ile yapısal sorunlarının ve makroekonomik sorunlarının olmadığı bu noktada belirtilebilir.
Singapore <CACI> farksız (<i>impartial</i>)> 2020 <T: 4.1, M: 3.9, W: 4.4>	<HCI> p.88, 2010-2020 %85>> %88	Singapur (<i>Singapore</i>) düzlemi için sonuç şudur: <CACI> ve <HCI> göstergelerine göre ülkede aktif istihdam politikası uygulanırsa olumlu veya olumsuz hiçbir sonuç alınamayacaktır. Ülkenin "Asya Kaplanları" olarak tanımlanan olağandışı bir performans grubunun üyesi olduğu ile yapısal sorunlarının ve makroekonomik sorunlarının olmadığı bu noktada belirtilebilir.
India <CACI> pozitif (<i>affirmative</i>)> 2020 <T: 4.7, M: 4.8, W: 4.4>	<HCI> p.49, 2010-2020 %49>> %49	Hindistan (<i>India</i>) düzlemi için sonuç şudur: <CACI> ve <HCI> göstergelerine göre ülkede aktif istihdam politikası uygulanırsa olumlu sonuçlar alınabilecektir. Ülkenin makroekonomik sorunlarının olduğu bu noktada belirtilebilir.
Belgium <CACI> pozitif (<i>affirmative</i>)> 2021 <T: 6.3, M: 6.6, W: 5.9>	<HCI> p.76, 2010-2020 %75>> %76	Belçika (<i>Belgium</i>) düzlemi için sonuç şudur: <CACI> ve <HCI> göstergelerine göre ülkede aktif istihdam politikası uygulanırsa olumlu sonuçlar alınabilecektir. Ülkenin yapısal sorunlarının ve makroekonomik sorunlarının olmadığı bu noktada belirtilebilir.
Romania <CACI> pozitif (<i>affirmative</i>)> 2021 <T: 5.6, M: 6, W: 5>	<HCI> p.58, 2010-2020 %60>> %58	Romanya (<i>Romania</i>) düzlemi için sonuç şudur: <CACI> ve <HCI> göstergelerine göre ülkede aktif istihdam politikası uygulanırsa olumlu sonuçlar alınabilecektir. Ülkenin yapısal sorunlarının olduğu bu noktada belirtilebilir.
Iran Is. R. of <CACI> farksız (<i>impartial</i>)> 2020 <T: 9.7, M: 8.5, W: 15.7>	<HCI> p.59, 2010-2020 %56>> %59	İran İslam Cumhuriyeti (<i>Iran Is. R. of</i>) düzlemi için sonuç şudur: <CACI> ve <HCI> göstergelerine göre ülkede aktif istihdam politikası uygulanırsa olumlu veya olumsuz hiçbir sonuç alınamayacaktır. Ülkenin yapısal sorunlarının olduğu bu noktada belirtilebilir.

Source 2 insani gelişme indeksi (HCI) verileri Dünya Bankasının (TWB) ilgili web adresinden elde edilmiştir:
<https://www.worldbank.org/en/publication/human-capital>

Bu araştırmanın yöntemi, sonuç olarak önerilmektedir ki (Darby, Haltiwanger, & Plant, 1985), (Card, 2011), araştırmalarının bir devamı olarak işsizliğin bir tanımının gerekli olmadığını, tek bir sayısal düzlem üzerinde oranlara göre anlam belirlemenin gerekli olduğunu, ortalama sabitler koalisyonu: ideal işsizlik oranı hipotezi ve kendisinin indeks yönteminden hareketle ispatlamaktadır. Bu araştırma, öngörülebilir sonuçları elde eder karşılaştırmalı sonuçlar tablosu değerlendirmesi ile bilimsel olarak onları kanıtlar; diğer çalışmalara yönelik ilk bakışın (*prima facie*) analojisini destekleyici olarak sunmaktadır. Sonuçlar görüleceği üzere ilk bakışın (*prima facie*) analojisini bildirmektedirler. Burada sonuçların, ortalama sabitler koalisyonu indeksi (CACI) yardımıyla oluşturuldukları ve insani gelişme indeksinin tek başına yetersiz kaldığı açıktır. (Omran & Bilan, 2020), araştırmasının bulgusu olarak kamu harcamaları ve işsizlik arasındaki olumlu ilişkiye göre ülkede, doğal işsizlik hipotezinin geçerli olduğu ve Mısır'ın doğal işsizlik hipotezini doğruladığı, karşılaştırmalı sonuçla büyük oranda örtüşür. Ancak düşük insani gelişme indeksine (HCI) sahip olma durumu ve (CACI) indeksinin -farksızlık- durumu, Mısır'ın yapısal sorunlarının bulunduğunu göstermektedir. Burada yapısal reformlar, ülkenin küreselleşme sürecine katılması için gereklidir. On bir ülkenin karşılaştırmalı sonuçları, ülkeler ile ilgili ilk bakışın (*prima facie*) özelliklerini vermektedir. Farklı olarak (Özpolat & Özsoy, 2018) araştırmasının Belçika ve Güney Kore için elde ettiği çapraz sonuç, karşılaştırmalı sonuçlar tablosuna göre yalnız bir noktada aynı görünmektedir. Güney Kore'nin karşılaştırmalı sonucu, erkek işsizliğinin işsizlik histerisinin etkisinde olduğu bulgusunu reddeder. Belçika'da ise kadınların işsizlik histerisi hipotezini doğruladıkları cinsiyet farklılığı veri iken karşılaştırmalı sonucun sunduğu bilgi durumu ile kabul edilir.

Kaynakça

- Bayrakdar, S. (2015). Türkiye İçin İşsizlik Histerisi Ya da Doğal İşsizlik Oranı Hipotezinin Geçerliliğinin Sınanması. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 45-61.
- Card, D. (2011). Origins of the Unemployment Rate: The Lasting Legacy of Measurement without Theory. *American Economic Review*, 101(3), 552-557.
- Çakan, V. (2017). Yeni İpek Yolu Projesi: Beklentiler Sorunlar Ve Gerçekler. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 35-52.
- Çavuşoğlu, N., Heap, P., & Horn, R. (2011). Age, Employment And Educational Reform: An Alternative View Of Unemployment In Turkey. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 66(4), 21-31.
- Çemrek, F., & Şeker, T. (2020). Türkiye'de Kadın İşsizlik Oranlarının Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testleri İle İncelenmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(Özel Sayı), 117-132.
- Darby, M. R., Haltiwanger, J., & Plant, M. W. (1985). Unemployment-Rate Dynamics and Persistent Unemployment under Rational Expectations. *The American Economic Review*, 75(4), 614-637. <http://www.jstor.org/stable/1821344> adresinden alındı
- Haggai, K. (2016). One Belt One Road Strategy in China and Economic Development in the Concerning Countries. *World Journal of Social Sciences and Humanities*, 2(1), 10-14. doi:10.12691/wjssh-2-1-2
- Hall, R. E. (1979). A Theory of the Natural Unemployment Rate and the Duration of Employment. *Journal of Monetary Economics*, 5(2), 153-169.
- Koç, S., & Güner, G. (2020). İşsizlik Histeri Etkisinin Seçilmiş Yükselen Ekonomilerde Sınanması. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(40), 151-164. doi:10.35343/kosbed.847158

- Kopuk, E., & Bayraç, H. N. (2021). Bir Kuşak Bir Yol Projesi ve Ekonomik Etkileri. *Alanya Akademik Bakış*, 5(3), 1153-1175. doi:10.29023/alanyaakademik.865522
- Liu, H. Y., Tang, Y. K., Chen, X. L., & Poznanska, J. (2017). The Determinants of Chinese Outward FDI in Countries Along "One Belt One Road. *Emerging Markets Finance and Trade*, 53(6), 1374-1387. doi:10.1080/1540496X.2017.1295843
- Omran, E. A., & Bilan, Y. (2020). The Impact of Fiscal Policy on the Unemployment Rate in Egypt. *Economic Laboratory for Transition Research (ELIT)*, 16(4), 199-209.
- Öcal, A. T. (2014). Avrupa Birliği'nde Uzun Dönemli İşsizlik Sorunu. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 20(1), 1157-1176. doi:10.33433/maruhad.607127
- Özpolat, A., & Özsoy, F. N. (2018). Cinsiyete Göre İşsizlik Histerisi: Karşılaştırmalı Ülke Analizi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(1), 44-59.
- Pata, U. K. (2020). OECD Ülkelerinde İşsizlik Histerisinin Ampirik Bir Analizi: Fourier Panel Durağanlık Testi. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 10(1), 125-144. doi:10.32331/sgd.753027
- Sarıca, Ö., Avcı, M. A., & Ceylan, R. (2022). İşsizlik Oranı İle Ekonomik Büyüme Arasındaki Asimetrik İlişkinin İncelenmesi: Türkiye Örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0(49), 275-289. doi:10.30794/pausbed.953979
- Üzar, U., & Akyazı, H. (2018). Ekonomik Büyüme Ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin OECD Ülkeleri Düzeyinde Ekonometrik Bir Analizi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2), 463-479.
- Vladi, E., & Hysa, E. (2019). The Impact of Macroeconomic Indicators on Unemployment Rate. H. C. Chandan, & B. Christiansen (Dü) içinde, *International Firms' Economic Nationalism and Trade Policies in the Globalization Era* (s. 158-181). IGI Global. doi:10.4018/978-1-5225-7561-0.ch009
- Wanto, A., Damanik, I. S., Gunawan, I., Irawan, E., Tambunan, H. S., Sumarno, S., & Nasution, Z. M. (2018). Levenberg-Marquardt Algorithm Combined with Bipolar Sigmoid Function to Measure Open Unemployment Rate in Indonesia. 1-7. doi:10.31227/osf.io/u5fhm
- Yalçınkaya, Ö., & Kaya, V. (2017). Doğal İşsizlik Oranı mı Yoksa; İşsizlik Histerisi mi?: OECD Ülkeleri İçin Yeni Nesil Panel Birim Kök Testlerinden Kanıtlar (1980-2015). *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(33), 1-18. doi:10.30976/susead.327631
- Yılmaz, A. S. (2007). Küreselleşmenin İşsizlik Üzerine Etkileri. *Humanities Sciences*, 3(1), 16-27.

Türk İstihbarat Birimlerinin 1880 Sonrası Gelişimi ve Derin Devlet Yapılanmaları

e-ISSN 2687-4563

<https://dergipark.org.tr/pub/aujfe>

Research Article

Received: 02.08.2022

Revised: 07.11.2022

Accepted: 10.11.2022

Aysuhan Gürel

aysuhangurel@gmail.com

orcid.org/0000-0002-1314-0585

To cite this document:

Gürel, A. (2022). Türk İstihbarat Birimlerinin 1880 Sonrası Gelişimi ve Derin Devlet Yapılanmaları. *Anadolu University Journal of Faculty of Economics*, 4(2), 62-77

Öz

Sınırları yakın olan devletlerin siyasi yaklaşımları ve toplum yapıları birbirlerinden etkilenmektedir. Bu devletlerin sınır güvenlikleri açısından benzer dış politikalar izledikleri görülmektedir. Devletler ülke içinde ve dışında güvenliklerini sağlayabilmek için istihbarat birimlerinin çalışmalarından her zaman faydalanmışlardır. İstihbarat birimlerinin geliştirilmesi, en az askeri ve ekonomik alanlardaki gelişmeler kadar önemlidir. Uluslararası alanlarda, ülkelerin istihbarat teşkilatlarının ortak hareket ettiği faaliyet alanları olmaktadır. İstihbarat faaliyetleri ülkelerin sosyo-kültürel yapılarından etkilenmektedir. İstihbaratın bilgi toplama faaliyetleri sırasında toplum üzerinde baskı unsuru oluşturduğu alanlar oluşabilmektedir. Hukukun üstünlüğü ilkesinin tüm devlet organları tarafından özümsemesi, derin devlet diye adlandırabileceğimiz devletin otoritesinin çeşitli toplumsal gruplar üzerinde ayrılıkçılık yaratacak şekilde kullanılmasını ortadan kaldırabilir. Bu çalışmanın amacı; istihbarat kavramını açıklamak, Türk istihbarat birimlerinin, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden günümüze kadar oluşan farklı teşkilat yapılarını anlatmak ve istihbarat faaliyetlerinin kanunlara aykırı uygulamaları sonucu ortaya çıkan derin devlet yapılanmalarının faaliyetlerinin görünür kılınmasını sağlayarak tartışılır hale getirilmesine katkı sağlamaktadır. Çalışmanın kapsamı ise İstihbarat kavramının tanımını yaparak, istihbarat faaliyetlerini açıklamak, Batının istihbarat birimlerinin Türk istihbarat birimleri ile ortak ve farklı özelliklerini tespit etmektir. Çalışmanın temel sorusu ise; İstihbarat uygulamalarının kanunlar çerçevesinde olmayan faaliyetlerinin önlenip önlenemeyeceğinin tespit edilmesidir.

Anahtar Kelimeler: İstihbarat, Derin Devlet, Strateji, Güven

The Development of Turkish Intelligence Units After 1880 and Deep State Structures

Abstract

Political approaches and social structures of states with close borders are affected by each other. It is seen that these states follow similar foreign policies in terms of border security. States have always benefited from the work of intelligence units to ensure their security inside and outside the country. The development of intelligence units is as important as the developments in the military and economic fields. In the international arena, there are areas of activity in which the intelligence agencies of the countries act jointly. Intelligence activities are affected by the socio-cultural structures of countries. There may be areas where intelligence creates a pressure factor on the society during information gathering activities. The assimilation of the rule of law principle by all state organs can eliminate the use of the state's authority, which we can refer to as the establishment of the deep state, in a way that creates separatism over various social groups. The aim of this study; To explain the concept of intelligence, to explain the different organizational structures of the Turkish intelligence units from the last periods of the Ottoman Empire to the present, and to make the activities of the deep state structures that emerged as a result of illegal practices of intelligence activities visible and debatable. The scope of the study is to define the concept of intelligence, to explain the intelligence activities, to identify the common and different features of the western intelligence units with the Turkish intelligence units. The main question of the study is; It is to determine whether the activities of intelligence applications that are not within the framework of the law can be prevented.

Keywords: Intelligence, Information Resource, Strategy, Trust

JEL Codes: F5, F52, F55

Etik Standartlara Uyum: Etik kurul izni gerekmemektedir.

Giriş

Haber alma ve istihbarat kelimeleri birbirlerinin yerine kullanılsa da iki kavram birbirinden farklı anlamlara gelmektedir. Bu iki kavram, özellikle devletlerin istihbarat faaliyetlerinde birbirlerinin yerine kullanılmamalıdır (Eroğlu, 2003: 13). Devletler arası istihbarat, müttefik, düşman veya tarafsız gibi görünen devletlerin politik stratejileri, gelişmişlikleri mevcut durumları hakkında bilgi toplanıp bu bilgilerin anlamlandırılmasıdır. Haber alma kavramı bu tanım itibariyle, istihbarat kelimesi ile aynı anlamda kullanıldığında, tanımı ve çağrıştırdığı anlam itibariyle yetersiz kalmaktadır. Ülke içinde yapılan istihbarat ise toplumda düşman ya da dost görünen grupların faaliyetlerinin önceden tahmin edilmesini ve tedbir alınmasını sağlayacak bilgilerin yorumlanabilmesi faaliyetidir (Ertekin, 2017: 16). İstihbarat bilgileri farklı kaynaklardan elde edilebilir. İstihbarat çarkı sayesinde toplanan bilgiler, kendi içinde gruplandırılır, bu gruplar bir kompozisyonmuşçasına bir mantık sırasında birbirleri ile bağlantılı olarak düzenlenir. Gruplandırılan ve sıralanan bilgiler, ilgili mercilere istihbarat çarkının düzenli işletilmesi sayesinde iletilebilir (Güney, 2008: 2).

Devlet ve kurumları için istihbarat bilgileri her zaman önemli olmuştur. İstihbarat bilgilerini devletler farklı kaynaklardan elde edebilir. Türk Devletleri tarihinde de istihbarat çalışmaları titizlikle yapılan devlet faaliyetlerinden olmuştur. Dünya devletleri gibi Türk Devletlerinde de istihbarat çalışanları her zaman var olmuş ve önem verilmiştir. (Eroğlu, 2003:12-14). Osmanlı İmparatorluğu'nun yükseliş döneminde, yabancı devletlerin toplum ve askeri yapısı, yönetim şekli ile ilgili istihbarat çalışmaları devlet için önemli bilgi kaynaklarının oluşturulmasını sağlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminde dahi, II. Abdulhamit'in kendisi tarafından oluşturulan Yıldız İstihbarat Teşkilatı, II. Meşrutiyet döneminde Enver Paşa tarafından kurulan Teşkilatı Mahsusa diye anılan önemli istihbarat teşkilatlarından olmuştur. Osmanlı Devleti'nin 1918'de Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yenilmesi, barış anlaşmalarının yapıldığı dönemden Cumhuriyet'in ilanına kadar ki sürece Mütareke Dönemi denilmiştir. 1923-1926 yılları arası istihbarat faaliyetlerini Ordu Müfettişlikleri yerine getirmiştir. Ancak yaşanan politik gelişmeler, toplumsal hareketler askeri birimler tarafından takip edilememiştir. Askeri birimler istihbarat çalışmalarındaki bu eksikliği fark etmişlerdir. Bu gelişmelerden sonra Cumhuriyet döneminde 1926 yılında Milli Emniyet Hizmeti (MEH), ilk istihbarat teşkilatı olarak kurulmuştur. MEH'in yaptığı espionaj (casusluk) çalışmalarının önemi anlaşılmaya başlandıkça, 1930 yılında kriminal anlamda istihbarat yapacak yeni bir birime ihtiyaç duyulmuştur. Polis Teşkilatı içinde istihbarat çalışmalarına kriminal yönden destek vermek amacıyla 1937 yılında Önemli İşler Müdürlüğü kurulmuştur (Güney, 2008: 1).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılan istihbarat faaliyetleri, Osmanlı devletinin yaşadığı gelişmeler ile evrilmiş, yönetsimsel olarak yeni bir kurumsal kimlik kazanmıştır. Savaşların yoğun olduğu dönemlerde kanun ve yönetmelikler kapsamında istihbarat faaliyetleri yapılamamıştır ancak istihbarat birimlerinin faaliyetlerinin önemi her geçen gün artmıştır. İstihbarat birimleri Milli Mücadele döneminde devletin istediği yeterlilikte çalışamamış ise de her geçen gün ilerleme kaydeden birimler olmuşlardır. Dünyada, gelişmekte ve gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türk istihbarat birimlerinin gelişmesi de Türkiye'nin gelişimine katkı sağlamıştır (Çağlak, 2021: 68). İstihbarat faaliyetlerinin çeşitleri, Türk İstihbarat teşkilatlanmasının 1880 sonrası gelişimi ve derin devlet oluşumlarının yöntemlerini araştırmak amaçlı yapılan bu çalışmada, literatür taraması ve nitel veri kaynaklarından faydalanılmıştır.

Tüme varım tekniği kullanılmıştır. Derin devlet oluşumları alanında yeterli kaynak bulunamaması çalışmanın sınırlı imkanlar ile yapılmasına neden olmuştur. Bu kapsamda, çalışma üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde; İstihbarat birimlerinin bilgi toplama yöntemleri, istihbarat çeşitleri ve stratejik, operasyonel, taktik istihbarat konularına değinilmiştir. İkinci bölümde; Türk İstihbarat Birimlerinin 1880 sonrası gelişimi, 2937 Sayılı Kanun kapsamındaki kuruluşlar, Milli İstihbarat Teşkilatı'nın (MİT'in) görevleri açıklanmıştır. Üçüncü bölümde; Türk İstihbarat Teşkilatı'nın batılı ülkelerin istihbarat teşkilatlarından farklı çalışma teknikleri ile benzer yönleri, Türk İstihbarat Teşkilatlanmasında derin devlet oluşumları, istihbarat faaliyetlerinin denetlenmesi vurgulanmıştır. Sonuç kısmında; İstihbarat faaliyetlerinin geliştirilmesinin ülkelerin kalkınmasına katkısı ve hukukun üstünlüğü ilkesinin istihbarat teşkilatlarında da uygulanmasının gerekliliği değerlendirilmiştir.

İstihbarat

İstihbarat Çeşitleri

Devletlerin, toplum ve sınır güvenliklerini sağlayabilmelerinde istihbarat birimlerinin görevi önemlidir. İstihbarat sadece, bireysel ve kurumsal bir faaliyet değildir. Bütünleşik bir çalışmadır. İstihbarat faaliyetleri konusunda uzmanlaşmış insanlar tarafından yerine getirilir. İstihbarat bilgilerini toplama ve değerlendirme aşamalarını yerine getiren personel ve faaliyetleri aşağıda ifade edilmektedir (Doğan, 2018: 13).

- Toplayıcılar: İstihbarat faaliyetinin gerçekleştirileceği alandan bilgi toplayan kısımdır. Bilgi toplama yöntemlerini ve kaynaklarını saklı tutarlar. Yerel görünmeye özen gösterirler. Bilgiyi teknik, insan kaynaklı farklı araştırma yolları ile elde edebilirler.
- Analistler: Toplayıcılardan gelen bilgileri kendi açık kaynakları ve verilerini de ekleyerek, zamanında kullanılmaları için hazır halde gruplarlar. Dönemin baskın siyasi görüşlerinden etkilenmeden gruplandırılmaları yaparlar. Böylece elde edilen veriler siyasallaştırılmamış olur.
- Operatörler: Enformasyon alanında filmlere, romanlara konu olan bilgi toplama personeli, casus diye adlandırabileceğimiz görevlilerdir. Kimliklerini ve görevlerini profesyonel olarak saklı tutmaları gerektiğini bilirler ve öyle davranırlar.
- Yöneticiler: Sahadaki personeli yöneten, istihbarat faaliyetlerinin yapılmasını sağlayan ve yönlendiren, çalışmalar için gereken bütçe planlamasını yapıp, bütçenin yönetilmesini de sağlayan istihbarat personelidir.
- Karar Mercileri: Genelde siyasetçiler kast edilir. Karar verme pozisyonundaki politika yapıcı, geliştirici personeldir. Politik süreçlerin değişkenliği göz önünde bulundurulduğunda diğer personel ile ontolojik farkları bulunmaktadır (Doğan, 2018: 14; Özer, 2018: 44).

İstihbarat faaliyetleri, uzman personel tarafından gerçekleştirilen, çok yönlü ve çok katmanlı süreçlerin toplamıdır. Ulusların geçirdiği gelişmelerin sonucu faaliyetler sistemleşmiş, kurumsallaşmış ve uluslararası alanlarda da organize olarak yapılan çalışmalar olmuştur. İstihbarat birimleri; çalışmalarında başvurduğu bilimsel sosyolojik verileri, bilimsel, teknoloji ve toplumsal hareketler alanında, elde ettiği bilgiler üzerinden değerlendirmeler yaparak sağlamaktadır. İstihbarat bilimi sosyolojik olarak bu üç alanda çok geniş çalışmalar yapabilmektedir. İstihbarata dair veri toplama faaliyeti

“istihbarat döngüsü” diye adlandırabileceğimiz birbirini takip eden süreçlerden oluşmaktadır (Kavsıracı, 2020: 706-713). Bu tanım kavramsal bir ifadedir. Devlete ait kuruluşlar, askeri birimler ve sivil birimler bu kavram kapsamında istihbarat verilerini toplarlar ve değerlendirirler. Devletler kendi istihbarat doktrinleri çerçevesinde istihbarat döngüsünün koordineli olmasına dikkat eder. Aksi takdirde iletilen istihbarat bilgilerinde eksiklikler oluşabilmektedir. Bilgi toplama, toplanan bilgilerin gruplanıp değerlendirilmesi ve karar vericilere iletilmesinde zaman ve enerji kaybı yaşanabilir. Ulusal güvenliği tehdit eden konular tespit edildiğinde, istihbarat birimleri bu tehditlerin ortadan kaldırılması için toplamış oldukları bilgiler ışığında tavsiyelerde bulunurlar (İlter, 2002).

Dünyada her alanda hızlı bir gelişim süreci yaşanmaktadır. İstihbarat birimleri çalışmalarında bu hızlı dönüşümü takip edebilmeli ve gerekli birimler ile koordine sağlayabilmelidir. İstihbarat birimlerinin iletişim yeteneği çok önemlidir. İstihbarat yetkilileri, farklı birimler arasında koordinasyon kurulmasına yardımcı olurlar. Bu stratejik bir zeka gerektirir. İstihbarat faaliyetinin ne amaçla yapıldığının tespiti net bir şekilde anlaşılmalıdır. İstihbarat ihtiyacı tespit edildikten sonra, bilgi istihbarat kaynakları aracılığı ile toplanır. Toplanan bilgi, istihbarat faaliyetinin amacı doğrultusunda diğer bilgilerden ayıklanıp gruplandırılır ve karar vericilere iletilir. İstihbarat faaliyetinin planlanmasından, yönetim kademesine iletilmesine kadar döngüsel bir süreç olduğu gözlemlenmektedir. Bu döngüsel faaliyetler sadece devletin güvenlik birimlerinde tekrarlanmamaktadır. İstihbarat faaliyetleri aynı döngü çerçevesinde, özel şirketler, devlet kurumları ve özel güvenlik şirketlerinde de tekrarlanmaktadır (Akman, 2019: 32-33). Gelişmiş ülkelerde çeşitli faaliyetler için veri tabanları oluşturulmaktadır. İstihbarat faaliyetlerinde de bu amaca yönelik bilgi işlem merkezleri ve veri tabanları oluşturulduğu görülmektedir (Ünver, 2018).

ABD kökenli açık kaynak istihbarat faaliyetleri, insan istihbaratının öneminin gözden kaçırılmasına neden olmuştur. Bu durum özellikle liderlerin karakter tahlillerinin yapılmasında ve terör faaliyetlerinin başlamadan tespit edilebilmesinde zayıf kalmıştır. Suç örgütlerinin oluşumlarında insan faktörünün etkisi yeterince anlaşılammıştır. İnsan istihbaratının ihtiyaç olduğunu savunan araştırmacılar her bilginin internet ortamından elde edilemeyeceğini belirtmişlerdir. Teknolojik gelişmelerin bilginin sağlanmasındaki yararları gittikçe artmaktadır. Ancak teknik bilginin analiz edilmesi gerekmektedir. Teknoloji kaynaklı bilginin istihbarat faaliyetleri haricinde kullanımı da artmaktadır. Ancak bu bilgi türünün vakaların psikolojik ve sosyolojik durumları ile ilgili eksiklikleri bulunmaktadır. İstihbarat ihtiyaçları için toplanan bilgiler ve bilgilerin analizindeki psikolojik ve sosyolojik etki ancak insan istihbaratı kaynakları ile tespit edilebilmektedir. Sadece Açık İstihbarat Kaynakları'nı (AİK'ler) kullanmak ve elde edilen verileri yeterli görmek istihbarat faaliyetlerinin tek bir yöntem üzerinden değerlendirilmesine neden olmaktadır (Akman, 2019: 36).

AİK'ler; televizyon, radyo, kitap, dergi ve sanal ortam, internet yayınları olarak tanımlanmaktadır. Kapalı istihbarat kaynakları ise; ilgili kişilerin haricinde erişimin yasak olduğu alanlardır. Bu tanımdan anlaşılması gereken teknolojik alanlarda gizli tutulan bilgiler olduğu gibi arşiv kayıtları, gizli ve çok gizli dereceli evraklar da kapalı istihbarat çalışmalarına kaynak olabilmektedir (Ertekin, 2017:17-18). Bununla birlikte, teknolojik gelişmeler açık istihbarat faaliyetlerine veri sağlamaktadır. Sosyal ağ platformlarında, günlük olaylar paylaşıldığı gibi, bilgi aktarımı, düşünce ve örgüt propagandaları yapılabilmektedir. Geleneksel konseptlerine (kitap, dergi, rapor) yeni boyutlar kazandırılarak sosyal medya platformları AİK'ler için oldukça elverişli ortamlar

haline getirilmektedir (Tiryaki & Özdal, 2020: 288-289). Makro ve mikro düzeyde ortaya çıkan yenilikler; yayın süresinin kısalması ve kolaylaşması, bilgiyi elde etme, toplama, işleme ve kullanım süreçlerinin yeni yorumlamalarla ilerlemesini sağlamıştır. Bu yenilikler AİK çalışmalarında, doğru ve faydalı sonuçlar elde edilmesini sağlamıştır (Ertekin, 2017:14-15). Ancak AİK'lere başvurulurken demokrasinin unsurlarının, özel hayatın gizliliği ilkesinin ihlal edilip edilmediği hukuksal tartışmalara neden olmaktadır. Çünkü günümüzde İnternet ortamında paylaşılan bilgiler istihbarat kaynakları için veri tabanı oluşturabilmektedir (Durmuş, 2006: 12-13).

İstihbarat faaliyetleri tüm kaynakların aktif kullanıldığı bir şekilde gerçekleştirilebilir. "Tüm Kaynak İstihbaratı" (TKİ) birçok bilgi kaynağının değerlendirildiği çalışmalardır. TKİ ayrı bir disiplin olarak da değerlendirilebilmektedir. TKİ'nin dayandığı istihbarat bilgisi ve alınan kaynaklar şu şekilde gruplandırılabilir (Akman, 2019: 34-35):

- İnsan İstihbaratı: Bilgi edinilecek konu hakkında, çalışılan sahadaki insanlardan elde edilen istihbarat faaliyetidir.
- Sinyal istihbaratı: Yabancı ve yerli verileri sinyalizasyon takibi sayesinde anlamlandırıp tespit etme çalışmalarıdır.
- Coğrafi İstihbarat: İstihbarat faaliyeti yapılacak alanın gözlemlenip değerlendirilmesinin yapılmasıdır.
- Teknik İstihbarat: Teknik kaynakların değerlendirilmesi, gözlemlenmesi verilerin değerlendirilmesi çalışmasıdır.
- Elektronik İstihbarat: Elektronik araçların ve kaynakların kullanılması ile yapılan istihbarat çalışmasıdır.

Dolayısıyla TKİ, istihbarat çalışmalarında gerekli tüm alanlarda yapılan istihbarat faaliyetlerinden elde edilen bilgilerin toplanıp, değerlendirildiği çok bileşenli bir bütündür (Akman, 2019: 36).

Stratejik, Operasyonel ve Taktik İstihbarat

Stratejik, operasyonel ve taktik istihbarat çalışmaları kendi faaliyet alanları içinde değerlendirilmektedir. Stratejik istihbarat faaliyetleri ile diğer istihbarat çeşitleri arasında benzer ve farklı yönler bulunmaktadır (Koca, 2019: 2190). Taktik istihbarat kısa zamanda çözüme gidilmesi gereken problem sahalarında kullanılmaktadır. Operasyonel istihbarat, taktik istihbarata göre biraz daha zaman alabilecek çalışmalarda yapılan faaliyetlerdir. Stratejik istihbarat, uzun vadeli planlamaların yapıldığı istihbarat faaliyetleridir. Operasyonel istihbarat faaliyetleri tehlikeli girişimleri caydırıcı niteliktedir. Taktik istihbarat düşmanın kısa sürede etkisiz hale getirilmesini sağlamaktadır. Stratejik istihbarat ise problemlerin çıkmadan önlenmesi amaçlı çalışmalardır. İstihbarat faaliyetlerini birbirlerinden ayıran en önemli faktör zamana bağlı alınan sonuçlardır. Zamansal beklentiler istihbarat faaliyetinin hangisinin kullanılabileceğine karar verilmesini sağlamaktadır (Söylemez, 2019: 55-57; Özdağ, 2011: 156).

Güvenlik güçleri sahada veya masa başında kısa sürede sonuç almaları gereken olaylarda taktik istihbarat çalışmaları yapmaktadır. İstihbarat faaliyetlerinin gerçekleştirileceği alanlar çoklu hedefler içeriyor ise veya günlük rutin faaliyetlerde koordine gerektiren çalışmalarda operasyonel istihbarat faaliyetleri planlanıp gerçekleştirilir. Stratejik istihbarat daha kapsamlı, olay örgülerinin incelenmesi gerektiğinde, düşman faaliyetlerinin yapısı, amacı ve oluşumu hakkında karar verip bir

politika oluşturulmasını sağlayan istihbarat türüdür (Koca, 2019: 2191). Taktik istihbaratın yapıldığı çalışma stratejik istihbaratın alanına göre daha belirgin bir faaliyettir. Stratejik istihbarat ise karşılaşılan problemlerden sonra yapılan çalışmalardan derlenen verilerin toplandığı yenilikler içeren bir faaliyetler bütünüdür. Stratejik istihbarat birimlerinde üst düzey yöneticiler görev yapmaktadır (Gül, 2014: 85-86).

Türk İstihbarat Teşkilatlanması

Türk İstihbarat Teşkilatlanmasının 1880'den Sonra Yapılanması

İstihbarat faaliyetlerinin tarihi, dünyada çok eski zamanlara dayanmaktadır. Sun Tzu (2017) öğretilerinde, “düşmanı tanırsan ona saldırabilirsin, kendini iyi tanıyorsan kendini koruyabilirsin” diyerek düşmana ait bilgilerin doğru değerlendirilmesinin önemine 2000 yıl önce değinmiştir. Bu sözler günümüzde de istihbarat biliminin temelini oluşturmuştur. Bununla birlikte, ilk istihbarat faaliyetlerinin amacı genel olarak askeri hususlar ile ilgili olmuştur. Bilinen ilk istihbarat teşkilatı İngilizlere aittir ve 650 sene öncesine dayanan bir teşkilatlanma yapısı vardır (Aydın, 2020; Acar, 2019: 106). Türk istihbarat faaliyetlerinin de başlangıç noktasında yabancılar ile yapılan evlilikler etkili olmuştur. Çinli ve Hunlu gelinler ile yapılan evliliklerin devlet yönetimine etkileri istihbarat faaliyetlerinin başlamasına neden olmuştur. Devletler tarihinde birçok devletin ortaya çıkışı, politik ve siyasi gelişmelerin artması istihbarat faaliyetlerinin de geliştirilmesini gerektirmiştir. İstihbarat teşkilat yapıları oluşturulmuş ve geliştirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti MİT 1965 yılında kurulmuştur (Eroğlu, 2003: 14).

Osmanlıdan günümüze istihbarat yapılanmaları sırası ile; Tanzimat (1839-1856) ve İslahat (1856-1876) dönemlerinde oluşturulmaya çalışılmıştır. MİT'in gelişimlerine ve oluşumlarına bakıldığında 1880 yılında ilk istihbarat teşkilatının yapılandırıldığı görülmektedir (İlter, 2002). Osmanlı'nın çöküş döneminde II. Abdülhamit tahta geçtiğinde ülkede iç karışıklıklar yaşanmakta ve dış politikada önemli gelişmeler meydana gelmekteydi. Osmanlı İmparatorluğu'nun güçsüz kaldığını gören batılı ülkeler, imparatorluğu yıkmaya yönelik gizli planlar yapmakta, Osmanlı topraklarında casusluk faaliyetlerini arttırmaktaydı. Bu nedenler ile II. Abdülhamit kendi özel girişimleri ile 1880 yılında Yıldız İstihbarat Teşkilatı'nın kurulmasını sağlamıştır (Gör, 2018: 3). Ancak I. Meşrutiyet sonrası toplumda meydana gelen karışıklıklar, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Makedonya'da başlattığı hareket ve II. Meşrutiyet'in ilanı ile Yıldız Teşkilatı'na ait tüm dosyalar imha edilmiş ve teşkilat kapatılmıştır (İlter, 2002). Ardından 20. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nde herhangi bir istihbarat yapılanması görülmemiştir. Ancak Balkan savaşları öncesi, balkan bölgesinde Türklere yönelik başlatılan katliamlar, balkanların Osmanlı'dan ayrılmasına yönelik Batılı devletlerin başlattığı çalışmalar, Bulgarlar ve Yunanlıların çıkardığı ayaklanmalar, bölgede istihbarat faaliyetlerinin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Tekin, 2017: 67). Bu süreçte, Başkomutan Yardımcısı olan ve Birinci Dünya Savaşı sonrası Harbiye Nazırlığı görevini yürüten Enver Paşa'ya yeni bir istihbarat teşkilat yapısı oluşturması için görev verilmiştir. Bu dönemde, Enver Paşa önderliğinden Teşkilat'ı Mahsusa kurulmuştur. Teşkilat'ı Mahsusa, Osmanlı Devleti'nin siyasi birlik sağlamasını engelleyecek oluşumların, Orta Doğu dahil yabancı devletlerin kışkırtmaları ile çıkabilecek ayrılıkçı hareketlerin önlenmesi amacıyla kurulan bir istihbarat teşkilatıdır. Mustafa Kemal'in, Teşkilat'ı Mahsusa'nın içinde görev aldığı zamanlarda olmuştur. Vatan ve Hürriyet Cemiyeti, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin idari olarak alt kadrolarına katılmıştır. Vatan ve Hürriyet Cemiyetine üye olan Mustafa Kemal, Bosna, Trablugarp bölgelerinde

Teşkilat'ı Mahsusa görevlileri ile birlikte görev yapmıştır. Askeri istihbarat alanında çalışmaları olmuştur (Kayabaşı, 2019: 104). Mustafa Kemal Trablus'ta görev yaparken Mustafa Şerif sahte ismini kullanmış (Şıvgın, 1987; Akçiçek, 2022), 30 Aralık 1911 tarihinde Derne savunmasında komutan olarak görev almıştır. Osmanlı Devleti'nin çöküş süreci devam ederken 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'ı başlatmıştır. Savaşı kaybeden Osmanlı Devleti ağır anlaşma hükümlerine imzalamak zorunda kalmıştır (Türkmen, 2001).

30 Ekim 1918'de Osmanlı Devleti'nin ittifak devletlerince paylaşılmasını amaçlayan Mondros Mütarekesi imzalanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedilmesi nedeniyle istihbarat faaliyetlerinden dolayı Teşkilatı Mahsusa'nın suçlanabileceğini düşünen Hüsamettin Ertürk, istihbarat teşkilatının ismini 5 Aralık 1918'de "Umum Âlem-i İslam İhtilal Teşkilatı" olarak değiştirmiştir. Bu tarihten sonra, Osmanlı Devleti içinde herhangi bir istihbarat teşkilatının faaliyetine ilişkin bilgiye rastlanmamıştır. Ancak İngiliz Haber Alma Teşkilatı'nın faaliyetlerinin Osmanlı topraklarında devam ettiği bilinmektedir (Gör, 2018: 3-6). İngiliz ajan Hoyland'ın 28 Şubat 1919 tarihli raporunda Mustafa Kemal'in ismi "azledilip sürülecekler" listesinde geçmektedir. Ancak Mustafa Kemal Paşa, askeri istihbarat faaliyetlerinden dolayı herhangi bir ceza almamış ve tutuklanmamıştır (Doğan, 2019: 33). Bununla birlikte, Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'da Havza genelgesi ile Milli mücadele hareketini başlatmıştır. Düşmanın Misak-ı Milli sınırları dışına çıkartılması amaçlı başlatılan Kurtuluş Savaşı yıllarından, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar geçen süre de Milli Mücadele'yi destekleyen, istihbarat amaçlı, bir çok gizli grup kapatılmıştır. Karakol Cemiyeti de bu kuruluşlardandır. İstihbarat faaliyetleri, amacıyla kurulan cemiyet halk üzerinde baskı yaptığı ve korkuya neden olduğu için kapatılmıştır. Mustafa Kemal (2018: 357), Cemiyetin faaliyetlerinin halkı rahatsız etmesinden dolayı, cemiyeti desteklemediğini 1927 tarihinde Nutuk'ta açıkça belirtmiştir. Bunun üzerine Cemiyet yetkilileri kurtuluş mücadelesini desteklediğini belirtmişlerdir. Cemiyetin faaliyetlerinden dolayı Mustafa Kemal, Kara Vasıf Bey'i uyarmıştır. Temsil Heyeti tarafından 1920 tarihinde Karakol Cemiyeti'nin faaliyetlerine son verilmiştir (Müezzinoğlu, 2016: 2919). Bir sonraki oluşturulan istihbarat teşkilatı, Zabitan Grubu, Karakol Cemiyeti'nin devamı niteliğinde 07 Ekim 1920 tarihinde Kurmay Yarbay Mustafa Muğlalı tarafından kurulmuştur. Zabitan Grubu, Kurtuluş Savaşı'nda görevli komutanlara gerekli olacak istihbarat bilgileri temin etmenin yanında, cepheye gerekli cephane, teçizat, personel temini ve sevki için çalışmalar yapmıştır. Ancak Hintli bir ajanın Zabitan Grubu'nun da kullandığı, Karakol Cemiyeti'nin mührü ile mühürlenmiş bir belge taşıdığı tespit edilmesi, Atatürk'e suikast (11 Aralık 1920) girişiminin, Kafkas Fırkası Komutanı Yarbay Kemal Bey tarafından tertip edildiğinin anlaşılması ve Zabitan Grubu üyelerinin ifşa olması gibi nedenlerden, Kurtuluş Savaşı yıllarında istihbarat amaçlı kurulan bu cemiyette kapatılmıştır (İlter, 2002). Zabitan Grubu'nun kapatılmasından sonra, Mustafa Muğlalı tarafından Yavuz Grubu kurulmuştur. Yavuz Grubu denmesinin sebebi, grubun mühründe Yavuz Sultan Selim Han'ın resminin bulunmasıdır. Yavuz Grubu'nun varlığı, MİT özel arşivinde Mareşal Fevzi Çakmak ile yapılan görüşmeyi gösteren 12 Mart 1921 tarihli belgeden anlaşılmaktadır (Aydın, 1990).

TBMM'nin açılması ile birlikte Genelkurmay Başkanlığına bağlı Hamza Grubu pek çok kez isim değiştirerek aynı amaç doğrultusunda devam etmiştir. Kurtuluş mücadelesi yıllarında; Mücahit, Muharip, Felah ve en son askeri bilgilere ulaşmak için ordu içinde farklı birimlere nüfuz eden yabancı ajanları tespit etmek için Garp Cephesi Komutanlığı'na bağlı, Askeri Polis (Ayn-Pe) Teşkilatı kurulmuştur. Müsellah Müdafaa-

i Millîye Grubu akabinde, Tetkik Heyeti Amirliklerinin oluşturulduğu, MİT Müzesi internet sitesinde yer almaktadır (MİT, 2022). Devam eden süreçte, Atatürk'e suikast girişimine kalkışılması ve suçluların tespitinden sonra düzenli ve devamlı istihbarat faaliyetleri için teşkilat kurma çalışmalarına başlanmıştır. Görev Mustafa Kemal Atatürk tarafından Fevzi Çakmak Paşa'ya verilmiştir. 21 Aralık 1926 yılında kararname ile Millî Emniyet Hizmeti (MEH) kurulmuştur. MEH'in genel merkezinin Ankara da olması ve İstanbul, İzmir, Adana, Diyarbakır, Kars'da şubeler açılması öngörülmüştür. MEH'in başına Kurmay Yarbay Şükrü Ali Bey getirilmiştir. MEH şu anki MİT'in temellerini oluşturan birimdir. İstihbarat faaliyetlerinin tek elden sevk ve idare edilmesi için 22 Temmuz 1965 tarihinde, 644 sayılı Kanun ile MEH'in adı MİT olarak değiştirilmiştir (Özdemir, 2013: 15-17).

MİT ve 2937 Sayılı Kanun Kapsamındaki Kuruluşlar

1965 tarihinde, 644 Sayılı Kanun ile kurulan MİT 18 yıl faaliyetlerini yürütmüş ancak değişen dünya şartlarında, kanun hükümlerinde düzenleme yapılmıştır. 1983 yılında, 2937 sayılı "Devlet İstihbarat Hizmetleri ve İstihbarat Teşkilatı Kanunu" çıkarılmıştır. MİT'in görevleri bu kanun çerçevesinde yerine getirilmektedir. İstihbarat faaliyetlerini düzenleyen kanun Türkiye'de takdir ve MİT'in faaliyet esaslarının usulleri, kuruluş unsurlarını içermektedir. Bakanlıklar, Genel Kurmay Başkanlığı ve bağlı olan Komutanlıklar, Millî Savunma Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü gibi kuruluşların istihbarat faaliyetlerine katkıları, sorumlulukları 2937 sayılı Kanunda ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. MİT 2017 tarihinde yapılan değişiklik ile Cumhurbaşkanlığına bağlanmıştır (MİT, 2022). Bununla birlikte, kurumların içindeki istihbarat birimlerinin, genel görev hatları kanun ile belirlenmiştir. İstihbarat birimlerinin adları, sayıları, iç örgütlenme yapıları Cumhurbaşkanlığına bağlı gizli yönetmeliklerle belirlenmektedir. İstihbarat birimlerinin görevlerinin yönetmelikler ile belirlenmesi görevlerin hızlı bir şekilde yerine getirilmesini ve gizliliğin sağlanmasını sağlamaktadır (Söylemez, 2019: 46).

MİT'in Görevleri

MİT'in görevleri arasında; kurumların istihbarat birimlerinden elde edilen bilgiler ile ulusal güvenlik politikalarının oluşturulmasına veri sağlamak, elde edilen bilgileri; Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı, Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği ve görevi kapsamında iletmesi gereken birimlere iletmek, istihbarat ve istihbarata karşı koyma çalışmalarında kamu kurumlarının sorularına cevap vermek, Genelkurmay Başkanlığı'nın koordinesinde, Silahlı Kuvvetler için hazırlanacak protokollerde gerekli istihbarat faaliyetlerini, hazırlıklarını yapmak, devletin ulusal ve uluslararası alanlarda güvenliğinin sağlanması için kurumların bilgi işlem merkezleri ve arşivlerinden gerekli dokümanları almak, belgelerden elde ettiği bilgiler ile kurumlar arasında koordine sağlayarak ortak istihbarat çalışmalarının yapılmasını, bilgi işlem merkezinde veri tabanları oluşturulmasını sağlamaktır (Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Kanunu, 1983: madde 4). Bunlara ek olarak, 2937 sayılı Kanun ile istihbarat teşkilatlarında görevli personelin güvenliğinin sağlanması ile ilgili görevlerini yerine getirmek, devletin menfaatine olacak alanlarda ve güvenliğinin sağlanması için diğer ülke istihbarat birimleri ile kanunlar çerçevesinde iş birliği yapıp ortak çalışmalar yapmaktır (Seçkin, 2010: 16). Ayrıca MİT'in, ambleminde ve MİT mensuplarının rozetlerinde bulunan simgelerin anlamları Şekil 1'de belirtilmiştir.

Şekil 1. MİT'in Amblemi¹

Kaynak: Milliyet, 2003

Türk İstihbarat Teşkilatının Kuruluşları

Türkiye'de MİT faaliyetleri belirli teşkilatlar başkanlığınca, devlet eli ile organize edilmekte ve yaptırılmaktadır. Bu faaliyetler diğer ülke devletleri ile yapılan benzer çalışmaları içermektedir. Başkanlıkların görevleri, aşağıda sunulmuştur (MİT, 2022).

- Güvenlik Tahkikat Başkanlığı: Ülkenin milli güvenliğine giren konularda kamu kurum ve kuruluşlarınca talep edilen tahkikat ve arşiv araştırmalarını yapmaktadır.
- İstihbarata Karşı Koyma Başkanlığı: Yabancı ülkelerin, kuruluşların, ülkenin aleyhinde olan casusluk faaliyetlerine karşı gerekli kuruluşlar ile işbirliği içinde olan istihbarata karşı koyma faaliyetlerinin oluşturulduğu kuruluştur.
- Dış Operasyonlar Başkanlığı: Türkiye'nin milli güvenlik stratejilerini siyasi konjonktürle paralel gitmesini sağlayan, yurt içi ve yurtdışı birimleri ile ortak çalışmalar yapan kuruluştur.
- Güvenlik İstihbarat Başkanlığı: Türkiye'nin milli gücüne karşı terör ve terörizm faaliyetlerine karşı istihbarat faaliyetlerinde bulunan kuruluştur.
- Elektronik ve Teknik İstihbarat Başkanlığı: 2937 Sayılı Kanun Kapsamında, teknik usul araç ve sistemleri kullanan, verilen görevleri ile ilgili her türlü veri toplayan, depolayan verileri gerekli birimlere ileten kuruluştur.
- Sinyal İstihbarat Başkanlığı: Muharebe ve Muharebe dışı sinyalleri erken yakalayan gerekli ikazları yapabilen, sinyal istihbaratı üretebilen kuruluştur.

MİT iç ve dış istihbarattan sorumludur. İç güvenlik ile ilgili Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) ve Jandarma Genel Komutanlığı istihbarat faaliyetlerinde bulunur. Kuvvet Komutanlıkları askeri istihbarat ve sinyal istihbaratı çalışmaları yapmaktadır. Devletin ve toplumun güvenliğinin sağlanmasına yönelik kanunlar incelendiğinde, ulusal güvenliği sağlamakla görevli kuruluşların, istihbarat ve istihbarata karşı koyma birimleri

¹ MİT'in amblemi içerisinde yer alan "Defne dalları: Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" temel politikasını temsil ediyor. Dünya üzerinde Türkiye: Türkiye Cumhuriyeti'nin bir dünya devleti olduğunu ve MİT'in küresel ilgi alanını simgeliyor. Yıldızlara uzanan güneş ışınları: Devlet forsunda da bulunan güneş Türkiye Cumhuriyeti'ni, güneş ışınlarının yıldızlara uzanışı Türkiye Cumhuriyeti'nin geçmişten gelen birikimini ve tarihiyle kurduğu bağı simgeliyor. Ay yıldız: Bağımsızlık ve milli birliğin simgesi. Atatürk: Servisin, Atatürk ilkelerine ve inkılaplarına bağlılığını temsil ediyor. Yıldızlar: Tarih boyunca kurulan 16 bağımsız Türk devletini sembolize ediyor" (MİT, 2022).

bulunmaktadır. Bu husus Türkiye Büyük Millet Meclisi tutanaklarında belirtilmiştir (TBMM, 2009: 318; Yılmaz, 2006: 371).

Derin Devlet Yapılanmaları

Türk İstihbarat Teşkilatının Batıdaki Örnekleri ile Benzer ve Farklı Yapılanmaları

İstihbarat teşkilatları arasındaki benzer çalışmalar ele alındığında aşağıdaki bilgilerden faydalanılabilir:

- Değişen dünya şartlarında, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra soğuk savaş döneminde devletlerin istihbarat teşkilatları oluşturulmuştur (Sel, 1985:181).
- Devletler Askeri istihbarat birimlerini desteklediği gibi kamu kurumlarında da istihbarat birimlerinin oluşmasını sağlamışlardır. Devlet tarafından kurulan istihbarat birimleri hariç özel kuruluşlarda, istihbarat yapılanmaları farklı amaçlar doğrultusunda oluşturulmuştur. Ekonomi, ticaret ve güvenlik amacıyla gerçekleştirilen benzer istihbarat faaliyetleri gerçekleştirilmektedir (Ataç, 2019: 4).
- İstihbarat teşkilatları komünizm faaliyetlerinin ve fikirlerinin yayılmasını önlemek amaçlı kurulmuştur (Gül, 2015: 247).
- NATO üyesi olan ülkelerin İstihbarat teşkilatları bulunmakta ve NATO tarafından desteklenmektedir (Galeotti, 2019).
- İstihbarat teşkilatı olan ülkelerde, istihbarat faaliyetlerinde ve devletin uygulamalarında hukuka aykırı uygulamalar bulunmaktadır (Yılmaz & Alagöz, 2017: 75).
- İstihbarat teşkilatlarını ABD ve CIA desteklemektedir. Soğuk savaş sonrası komünizmin yayılmasını önlemek amacı ile ABD, NATO üyesi ülkelerin istihbarat birimlerinin bu yönde çalışmalar yapmasını, istihbarat teşkilatlarını maddi yönden ve ekipman yönünden destekleyeceğini belirtmiştir (Acar, 2019: 114; Gültekin, 2018).
- İstihbarat teşkilatları arasındaki farklılıklar ele alındığında ise aşağıdaki bilgilerden faydalanılabilir:
- Türk İstihbarat Birimleri, ülkelerin bağımsızlığına, menfaatleri karşı oluşabilecek tehlikelerin ülke içinden kaynaklandığını kabul ederek araştırmalarını, ülke içinde yoğunlaştırmaktadır. Diğer ülkelerin istihbarat teşkilatları bu tür vb. tehlikelerin kaynağını ülke dışı unsurlar ile bağdaştırmaktadır (Acar, 2019: 114).
- Türk İstihbarat Birimlerinde alınan kararlarda şahsi fikirlerin, hükümlerin etkisi gözlemlenmektedir. Faaliyetlerin, tek elden kurumsal merkezli idare edilmeleri bu sonuçlara neden olmaktadır. Batılı ülkelerin istihbarat faaliyetlerinde, çalışmalar konu merkezli kurumlara dağıtılmış ulusal değerlerin etkili olduğu gözlemlenmektedir. Türk istihbarat faaliyetlerinde şahsi kararlar verilebilmesi, istihbarat faaliyetlerinin denetimini zorlaştırmaktadır (Hubar, 2022; Acar, 2015: 40-45).
- Türk İstihbarat Birimlerinde görevli personel, görevinde ayrılabilen ve diğer kurumlarda farklı görevlere getirilebilmektedir. Diğer ülkelerde istihbarat personeli ölene kadar istihbarat birimlerinde çalıştırılmaktadır.
- MOSSAD gibi istihbarat birimlerinde istihbarat personeli olarak çalışacak kişiler, çocukluğundan itibaren bu alanda yetiştirilmektedir. Türk istihbarat birimlerinde ise personel seçiminde böyle bir durum söz konusu değildir.

- Türk İstihbarat Birimi çalışanları ulusal sınırlar içinde aktif faaliyet gösterebilmekte iken, uluslararası düzeyde çalışmalar yapmakta zorlanmaktadır. Batılı ülkelerin istihbarat birimlerinin personeli uluslararası alanlarda daha rahat çalışmaktadır (Göç, 2013: 105-107; Hubar, 2022).

Türk İstihbarat Teşkilatlarında Derin Devlet Oluşumları

Türk siyasi tarihinde “Hikmet-i hükümet” kavramı ile devletin faaliyetlerinde, hukuki olmayan yöntemlerin kullanıldığı ve tarihinin, eski yıllara dayandığı bilinmektedir (Özdağ, 1991). Dünya devletlerinin tarihinde de bu tür uygulamalar bulunmaktadır. Devlet eliyle yapılan bu hukuki dayanağı olmayan faaliyetler, halkın üzerinde hukuksuzluğun sebep olduğu bir baskıya sebep olduğu için halkın, haklılığını savunabileceği mecralarında işlem yapmasına engel oluşturabilmektedir (Berksoy, 2013). Kanunlara aykırı işlem yapan ancak yetkisini devletten alan bu birimler gücün ve otoritenin zorlayıcı yönünü halka ve devletin diğer kurumlarına hissettirmekte ve bu şekilde yaptırımlar uygulayabilmektedir. Toplum üzerinde hegemonya kurmaya çalışan bu kuruluşlar ve şahıslar devlet koruması altındadır (Yılmaz & Alagöz, 2017: 285). Devletin iç ve dış politika uygulamalarına destekçilerdir. Bu destekten de ayrıca güç alırlar. Bu kuruluşlar, devletten aldıkları yetkiler ve toplumda sağladıkları destek ile güçlenerek devlet üzerinde de otorite kurmaya çalışırlar (Göç, 2013: 109).

Türkiye’de Susurluk kazasından sonra derin devletin varlığı ile ilgili haberlerin basın yayın organlarında açık bir şekilde yer almaya başladığı görülmektedir (Çolak, 2018: 680). ABD de Başkan John F. Kennedy’nin suikasta kurban gitmesinde derin devletin etkisinin olduğu dünya kamuoyunda yer almıştır. İki olayda ülkelerin kanuni düzenlemelerinde eksiklikler ve açıklar olmasının, derin devlet oluşumlarının devletin üzerinde güç oluşturmaya başlamasına neden olduğu gözlemlenmektedir (İzmir, 2017: 23; Göç, 2013: 109). Bununla birlikte, derin devlet diye adlandırılan kuruluşlar, faaliyetlerinde dini ve etnik motifleri kullanarak halkı etkilemeye çalışırlar. Halk üzerinde kanuni olmayan faaliyetleri ile baskı kurmaya çalışılan kuruluşlar tarihi, coğrafi farklılıklardan, dinin toplum üzerindeki etkisinden faydalanırlar (Yılmaz & Alagöz, 2017: 76).

Coğrafi yapı, jeopolitik konum, Türkiye için de ülkelerin çıkarlarının birleştiği bir nokta olmasına neden olmuştur. Fırat, Dicle, Nil ırmaklarının su kaynağına ihtiyacı olan ülkelerin bu bölgelere hâkim olmak için yaptıkları istihbarat çalışmaları, Akdeniz bölgesinin ikliminin ılıman etkisinin, tarım yapmayı, yaşam şartlarını kolaylaştırması gibi nedenler ile bu bölgelere hâkim olmak isteyen ülkelerin sayılarını arttırmıştır (Yılmaz & Alagöz, 2017: 76). Dolayısı ile zengin kaynakları olan, insanların yaşaması için elverişli bölgeler, yoğun askeri mücadelelerin yanı sıra istihbarat faaliyetlerinin de yoğun yapıldığı alanlar olmuşlardır (Özcan, 2001: 23). Ayrıca, derin devlet anlayışının oluşumunda tarihi faktörlerde önemlidir. Derin devletin amaçlarının aynı kalarak tarihi bir süreklilik içinde olduğu görülmektedir. İstihbarat birimlerinin denetlenemeyen faaliyetleri, devletlerin politika oluşturmaları üzerindeki etkilerinin süreklilik arz etmesi tarihte bir süreç olarak devam etmiştir. Derin devlet anlayışında statükoculuk ve muhafazakarlık bulunmaktadır. İstihbarat faaliyetlerinde gizlilik ve ketumluk esastır. İstihbarat bilgi toplama ve değerlendirme sürecinde, stratejik istihbarat faaliyetlerinde hiyerarşik kademelerin görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri istihbarat çalışmasının amacına başarıyla ulaşmasında önemlidir (Özcan, 2001: 22).

Tarihte belli dönemlerde, coğrafi faktörlerin yanı sıra dini öğeler, derin devlet yapılanmasında toplumu yönlendirmek için kullanılan unsurlardan olmuştur. Dini

değerler ile devletin yönetim kademelerinin yetkileri, uygulamalarının sonuçları, birbirlerine benzetilmek suretiyle istihbarat birimlerince, toplumu etkilemek için kullanılabilir. Devlet başkanı, istihbarat görevlileri tarafından topluma ilahi bir gücü temsil ediyormuş gibi lanse edilebilir. İstihbarat birimlerinin faaliyetleri ile toplumda inanç merkezli sınıfsal farklılıklar oluşturulabilmektedir. Dini kavramların nedenlerinin toplum tarafından sorgulanmasının önüne geçilerek devletin faaliyetlerinin de sorgulanmasının önüne geçilebilmektedir (Özdağ, 1991: 173). Kadın ve çocukların zayıflığı kullanılarak, devletin yaptığı destekler halka abartılı bir şekilde anlatılabilir. Halkın devlete müteşekkir kalması sağlanarak, toplumda devlete karşı vicdani bir sorumluluk yüklenir. Tüm bunlar istihbarat birimlerinin toplumun dini öğelerini çerçeveleme politikası gözetip yaptığı çalışmalar ile olabilmektedir (Göç, 2013: 87-88; Güler, 2018: 201-205). Öte yandan, Türk istihbarat teşkilatı yapılanmasından kaynaklanan yetkiler ve denetime tabi olmayan faaliyetlerinden dolayı, yaptırım gücünü toplum üzerinde kullanmıştır. Türk iç ve dış politikasını etkileyen başlıca sorunlar bulunmaktadır. Bu sorun alanları; Komünizm, Kürtçülük, Türkçülük ve İrtica faaliyetleri başlıkları altında toplanabilmektedir (Yılmaz & Alagöz, 2017: 285). Türkiye kuruluşundan bugüne kadar bu alanlar çerçevesindeki sorunlar ile mücadele etmiştir. İstihbarat Teşkilatı başlıca bu sorunlar etrafında çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Bu problemlerde, derin devlet ya da devletin gizli gücü diye adlandırabilen oluşumların kaynak bulabileceği alanlar olmuştur (Över, 2022: 68-69).

İstihbarat Faaliyetlerinin Denetlenmesi

İstihbarat faaliyetlerinin denetlenmesinde iç denetim ve dışardan gözetim olmak üzere iki temel unsur bulunmaktadır. Bu unsurlar hakkında bilgi vermek gerekirse;

- İç Denetim: Kaynakların etkili ve ekonomik kullanılıp kullanılmadığı, faaliyetlerin kanunlara uygun olarak yerine getirilip getirilmediğinin denetleme şeklidir. MİT kendi teşkilatı içindeki personelin özlük haklarının korunmasına yönelik tedbir aldığı gibi gerektiği durumlarda çalışanların faaliyetlerinde suç teşkil edecek konularda çalışanlarına disiplin cezası verip ilgili tahkikatları MİT başkanının izni ile yapabilir. MİT Başkanı hakkında ise Cumhurbaşkanı'nın izni ile soruşturma açılabilir (Acar, 2015: 44-45).
- Dışardan Gözetim: İstihbarat görevlilerinin yaptıkları faaliyetlerden dolayı sorumlulukları vardır. İstihbarat servislerinin de faaliyetlerinden dolayı hesap verilebilirliği bulunmaktadır. Herhangi bir kademedeki eksik veya yanlış alanlarda çalışma yapılması bütün bir süreci etkileyebilmektedir. MİT personelinin, görevinin ifası sırasında işlediği suçlardan Ağır Ceza Mahkemesinin görevine giren konularda soruşturma açılması Cumhurbaşkanı'nın iznine bağlıdır (Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Kanunu, 1983: madde 26).

MİT, kamu kuruluşlarının dahil edildiği tüm denetim mekanizmaları içindedir. 2014 yılında yapılan Anayasa değişikliği ve 6532 Sayılı Kanun ile MİT'in ilk TBMM tarafından denetlenebilmesi sağlanmıştır. Demokratik ülkelerde mevcut olan bu düzenleme, kanunlarımıza dahil edilmiştir (MİT, 2022). Aynı zamanda MİT'in elinde bulunan belge ve bilgilerin, MİT Başkanı'nın kuracağı bir komisyon tarafından kamuoyu ile paylaşılabilmesi sağlanmıştır. Yapılması muhtemel çalışmalarda kaynak olarak MİT'e ait evrakların kullanılabilmesi, toplumda bilinen bazı yanlış bilgilerin doğrusunun öğrenilmesine katkı sağlayacaktır (Baştürk, 2018: 32).

Sonuç

Tarihi süreçlerde devletlerin farklı alanlarda gelişmeler göstererek, modern devlet ve ulus olma yolunda ilerledikleri görülmektedir. Teknoloji alanındaki gelişimleri ile diğer devletlerden ilerde olan devletler, ülkeler üzerinde hegemonya kurabilecek düzeye gelmektedir. Askeri güç, ekonomik ilerleme ülkelerin uluslararası alanlarda gözlemlenebilen faaliyetleridir. Ancak devletler tüm bu gelişimleri sağlar iken iç ve dış kaynaklardan gelebilecek tehlikelere karşı kendilerini savunabilmelidir. Savunma yöntemlerinin temelinde istihbarat faaliyetlerinin başarılı bir şekilde yerine getirilmesi yer almaktadır. İstihbarat faaliyetlerinde ulusal ve uluslararası alanlarda başarılı olan ülkeler, askeri, ekonomik ve teknolojik alanlarda da ilerleme kaydedebilmektedir. Değişen dünya şartlarında istihbarat faaliyetlerinin de çalışma alanları farklılaşmıştır. İstihbarat çalışmalarının farklı alanlarda yapılması, istihbarat faaliyetlerinin de denetlenmesini zorlaştırmıştır. Kurumlarda, istihbarat konularına göre çalışmaların yapılmaması ve istihbarat çalışmalarının tek elden takip edilmesi demokrasinin gereklerinin yerine getirilmesini engellemektedir. Ülke içinde istihbarat birimleri arasında rekabet oluşturulabilir, birimlerin bölünmesi çalışmalarını ve denetimlerini kolaylaştırabilir.

Bilginin toplanması ve yorumlanması gerektiğinde operasyon yapılması hususlarının, tek bir birim tarafından yerine getirilmesi şahsi kararların alınmasına neden olabilmektedir. Bununla birlikte, ulusal ve uluslararası alanlarda kanuni düzenlemelerin yapılması denetimsizliğin sebep olduğu derin devlet anlayışının ortadan kalmasına katkı sağlayacaktır. Hiyerarşi azaltıldığında istihbarat personelinin bağımsız davranması ve karar alması engellenebilecektir. İstihbarat birimlerinde merkezîyetçilikten uzak, çalışılan konuların kurumlara paylaştırılması ile hızlı ve çeşitli konularda konusunda uzman personel tarafından doğru kararların alınması sağlanacaktır. Sonuç itibarıyla gelişmiş ülkelerde, halk demokratik bir sosyal yaşam sürdürebilmektedir. Sosyal yaşamdaki istikrarın sağlanması ülkenin istihbarat ve istihbarata karşı koyma faaliyetlerinin başarılı bir şekilde devam ettirilmesine bağlıdır. Ülkeler kanuni düzenlemeleri ile istihbarat faaliyetlerinde de hukukun üstünlüğünü sağlamış olacaklardır. Devletin her biriminin ulusal ve uluslararası alanlardaki hukuk kurallarına uyması halkın devlete olan güvenini ve bağlılığını arttıracaktır.

Kaynakça

- Acar, Ü. (2015). Türk İstihbaratında Yapısal Sorunlar. S. Yılmaz (Ed.), İstihbarat Dünyası içinde (s. 44-45). Ankara: Kripto Basım Yayım Dağıtım.
- Acar, Ü. (2019). Yönlendirici Güç: İstihbarat Servisleri, Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırma Dergisi, 3(2), 103-134.
- Akçiçek, E. (2022). "Atatürk'ün İsmi", <https://isteaturk.com/g/icerik/Ataturk-un-Ismi/850> , Erişim Tarihi: (28.09.2022).
- Akman, M. K. (2019). Bilgi Sosyolojisi Açısından İstihbarat Kaynaklarının Tasnifi ve Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(1), 24-42.
- Ataç, K. K., (2019). "İstihbarat, Casusluk, Karşı Casusluk, Örtülü Operasyonlar ve Güvenlik", https://www.researchgate.net/publication/337669602_Istihbarat_Casusluk_Karsi_Casusluk_Ortulu_Operasyonlar_ve_Guvenlik , Erişim Tarihi: (29.09.2022).

- Atatürk, M. K. (2018). Nutuk (Haz. Y. Yavuz), İstanbul: Akis Kitap.
- Aydın, M. (1990). Milli Mücadele Yıllarında TBMM Lehine İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Bir Gurup: Zabitan Grubu (27 Ekim 1920-20 Eylül 1921), OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 1(1), 11-27.
- Aydın, A. (2020). "Dünyadaki 16 Üst Düzey İstihbarat Teşkilatı", <https://www.stratejikortak.com/2020/03/dunyadaki-istihbarat-teskilatlari.html#:~:text=Genellikle%20MI6%20olarak%20bilinen%20%C4%B0ngiliz,d%C3%BCnyan%C4%B1n%20en%20eski%20istihbarat%20te%C5%9Fkilat%C4%B1d%C4%B1r> , Erişim Tarihi: (30.03.2020).
- Baştürk, Ö. Ö. (2018). "Milli İstihbarat Teşkilatı'na Ait Bilgi, Belge ve Kimliklere Karşı İşlenen Suçlar", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berksoy, B. (2013). Türkiye'de Ordu, Polis ve İstihbarat Teşkilatları: Yakın Dönem Gelişmeler ve Reform İhtiyaçları, İstanbul: TESEV Yayınları.
- Çağlak, A. (2021). Türk İstihbaratının Modern İstihbarata Geçiş Sürecindeki Uygulamaların Türkiye'de Demokrasinin Gelişimine Katkıları, Atatürk Yolu Dergisi, 68, 259-282.
- Çolak, A. Ö. (2018). İşgal Edilmiş Devlet: Modern Devletin İkili Yapısı Üzerine Kavramsal Bir Bakış, OPUS-Uluslararası Toplum Araştırma Dergisi, 8(14), 677-703.
- Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilat Kanunu (1983). T.C. Resmî Gazete, 18210, 1.11.1983. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2937.pdf>, Erişim Tarihi: (29.09.2022).
- Doğan, Y. (2018). "Ulusal Refahın Sağlanmasında ve Korunmasında Ekonomik İstihbaratın Rolü", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, Ü. (2019). Kurtuluş Savaşında Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri: Milli Ajanlarımız (6.Baskı), Ankara: Kripto Basın Yayın.
- Durmuş, M. (2006). "Özel Hayatın Korunması Hakkı Bu Çerçeve de İstihbarat Faaliyetleri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eroğlu, H. (2003). Klasik Dönemde Osmanlı Devleti'nin İstihbarat Stratejileri, Tarih Araştırmaları Dergisi, 22(34), 11-33.
- Ertekin, B. A. (2017). Batı Dünyasında Açık İstihbarat, Açık Diplomasiye Karşı, Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, 6(12), 13-35.
- Galeotti, M., (2019). "Rus İstihbarat Operasyonlarının Hedefleri Değil Ama Taktikleri Değişiyor", <https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2019/04/26/rus-istihbarat-operasyonlarinin-hedefleri-degil-ama-taktikleri-degisiyor/index.html> , Erişim Tarihi: (29.09.2022).
- Göç, E., (2013). Türk İstihbaratının Tarihsel Gelişimi, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(2), 85-111.

- Gör, E. (2018). "II. Abdulhamit Döneminde Osmanlı İstihbarat Ağı (1876-1909)", Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gül, Z. (2014). "İstihbarat Çeşitleri ve Stratejik İstihbarat", (Ed.) F. M. Harmancı; M. Gözübenli ve C. Zengin, Güvenlik Sektöründe Temel Stratejiler içinde (s.83-98). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Gül, M. (2015). Kuruluşundan 21. Yüzyıla: 1990'larda NATO'da Devamlılık ve Dönüşüm, Akademik İncelemeler Dergisi, 10(1), 247-265.
- Güler, R. (2018). Stratejik İletişim: Güvenlik Odaklı Algı Yönetimi Paradigmaları. Ankara: Karakum Yayınevi.
- Gültekin, M. (2018). Türkiye-ABD İlişkilerinin Psikolojisi. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Güney, R. (2008). "Osmanlı'nın Son Döneminden Cumhuriyet Dönemine İstihbarat Teşkilatlarının Tarihi Süreçleri ve Polis İstihbarat Tarihi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hubar, G. (2022). "Türkiye'nin Bir Dış İstihbarat Servisine İhtiyacı Var", <https://www.indyrturk.com/node/466426/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/t%C3%BCrkiyenin-bir-d%C4%B1%C5%9F-istihbarat-servisine-ih-tiyac%C4%B1-var> , Erişim Tarihi: (13.05.2022).
- İlter, E. (2002). Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi, Ankara: Mit Basımevi.
- İzmir, B. (2017). Türkiye'de John F. Kennedy Suikastının Yankıları ve Türk Amerikan İlişkilerine Etkileri, Uluslararası Türkoloji Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi, 2(2), 21-36.
- Kavsıracı, O. (2020). İstihbarat Süreci ve İnsan Kaynaklı İstihbaratın Analizi, OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 16(27), 700-719.
- Kayabaşı, K. (2019). Felah Grubu'nun Milli Mücadele'deki Faaliyetleri, Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırma Dergisi, 4(2), 603-625.
- Koca, H. İ. (2019). Stratejik İstihbarat, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 6(4), 2187-2198.
- Milliyet (2003). "MİT Amblemindeki 6 Simge", <https://www.milliyet.com.tr/gundem/mit-ambemindeki-6-simge-5137199>, Erişim Tarihi: (15.05.2022).
- MİT (2022). <https://www.mit.gov.tr/index.html>, Erişim Tarihi: (28.09.2022).
- Müezzinoğlu, E. (2016). Millî Mücadele Döneminde İttihatçılar Üzerine Bir Değerlendirme, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 5(8), 2913-2933.
- Seçkin, O. (2010). "Devlet Güvenliği Kapsamında İstihbarat Alanında Karşılaşılan Sorunlar", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Söylemez, Z. (2019). "Ulusal Güvenlik ve Türk İstihbarat Sistemi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karabük: Karabük Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü.

- Şıvgın, H. (1987). Mustafa Kemal'in İlk Savaşı, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 4(10), 187-196.
- TBMM (2009). Tutanaklar B:55, s. 318, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c039/b055/tbmm230390550318.pdf>, Erişim Tarihi:(28.09.2022).
- Tekin, N., (2017), Gizemli Örgütler: Teşkilat-ı Mahsusa İttihat ve Terakki. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Tiryaki, E., & Özdal, B. (2020). Açık Kaynak İstihbaratında Sosyal Medyanın Rolünün Analizi, ARHUSS, 3(2), 267-296.
- Türkmen, Z. (2001). 30 Ekim 1918 Tarihli Mondros Ateşkes Antlaşmasına Göre Türk Ordusunun Kuruluş ve Kadrosuna Bir Bakış, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 11(11), 615-632.
- Tzu, S. (2017). Sünzi Bingfa (Savaş Sanatı). (Çev. S. Barış), İstanbul: İndigo Yayınevi.
- Över, V. O. (2022). "Toplumsal Bellekte Kullanılan 'Adaletsizliğin Kürsüsü': Uğur Mumcu Örneği", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özcan, A. (2001). Derin Devlet ve Muhalefet Geleneği. İstanbul: Bakış Kitaplığı.
- Özdağ, Ü. (1991). Ordu-Siyaset İlişkisi: Atatürk-İnönü Dönemleri. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Özdağ, Ü. (2011). İstihbarat Teorisi (5.Baskı). Ankara: Kripto Yayınları.
- Özdemir, A. B. (2013). Türk İstihbarat Tarihi ve Atatürk, Hukuk Gündemi, (Atatürk Özel Sayısı), 15-17.
- Özer, Y. (2018). Kültürel İstihbarat. Ankara: Karakum Yayınevi.
- Sel, L. (1985). İkinci Dünya Savaşı'nda İstihbarat. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Basımevi.
- Ünver, A. (2018). "Dijital Açık Kaynaklı İstihbarat ve Uluslararası Güvenlik", <https://edam.org.tr/dijital-acik-kaynakli-istihbarat-ve-uluslararasi-guvenlik>, Erişim Tarihi:(29.09.2022).
- Yılmaz, S. (2006). 21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Yılmaz, S. & Alagöz, İ. (2017). CIA ve Orta Doğu, Ankara: Kripto Yayınevi.

Anlaşılması Zor Birliktelik; Birey, Korkuya Dayalı Devlet¹, Thomas Hobbes ve Vergileme

e-ISSN 2687-4563

<https://dergipark.org.tr/pub/auife>

Research Article

Received: 05.09.2022

Revised: 13.10.2022

Accepted: 13.10.2022

To cite this document:

Dülger, C. (2022). Anlaşılması Zor Birliktelik; Birey, Korkuya Dayalı Devlet, Thomas Hobbes ve Vergileme. *Anadolu University Journal of Faculty of Economics*, 4(2), 78-96

Cumhur Dülger

Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Maliye Bölümü
cdulger@anadolu.edu.tr
0000-0002-1844-7199

Özet

Korku, doğal, güçlü ve ilkel bir insan duygusudur. Evrensel bir biyokimyasal tepkidir ve yüksek bir bireysel duygusal tepkiyi içermektedir. Ayrıca, korku ister fiziksel ister psikolojik olsun, tehlike veya zarar tehdidinin varlığı konusunda bizi uyarmaktadır da. Bu açıdan çok kısa bir tanımla, "korku" güçtür. Korku günümüzde üretilebilen bir kavramdır ve ne yazık ki sınırsızdır. Üretilebilen ve sınırsız korkunun kaynağı bir açıdan devlettir. Diğer bir ifadeyle, bu kapsamdaki korku kurumlaşmış bir korku olarak adlandırılabilir. Bu kurumlaşmış korku, oluşmuş-ya da bu çalışmada oluşturulmuş bir model olarak kabul edilmektedir-tarihsel süreçte var olmuştur ve günümüzde de geçerlidir ve uygulanmaktadır. Bu çalışmanın amacı siyaset teorisinde birey-devlet ilişkisinin "korku" kavramı açısından irdelenmesi ve açıklanmasıdır. Çalışmada "Korku" kavramının kullanılması suretiyle çalışmada ele alınan temel sorun ise mümkün olan en iyi sosyal korumayla, mümkün olan en büyük ekonomik refahın devlet aygıtı tarafından nasıl çalıştığını tarihsel süreç içerisinde nasıl yorumlandığının açıklanmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergileme, Thomas Hobbes, Hobbesçu Korku, Leviathan Devlet

JEL Kodları: B11, B16, B31, H20, P48

An Elusive Coexistence; The Individual, The State of Fear, Thomas Hobbes, and Taxation

Abstract

Fear is a natural, strong and primitive human emotion. It is a universal biochemical response and includes a high individual emotional response. It also alerts us to the presence of danger or threat of harm, whether physical or psychological. In this respect, very briefly, "fear" is power. Fear is a concept that can be produced today and unfortunately it is unlimited. The source of producible and unlimited fear is, in a way, the state. In other words, fear in this context can be called an institutionalized fear. This institutionalized fear has been formed - or is accepted as a model created in this study - has existed in the historical process and is still valid and applied today. The aim of this study is to examine and explain the individual-state relationship in terms of the concept of "fear" in political theory. By using the concept of "fear" in the study, the main problem addressed in the study is to explain how the greatest possible economic welfare with the best possible social protection is interpreted by the state apparatus in the historical process.

Keywords: Tax, Taxation, Thomas Hobbes, Hobbesian Fear, Leviathan State

JEL Codes: B11, B16, B31, H20, P48

Etik Standardlara Uyum: Etik kurul izni gerekmemektedir.

¹ Çalışmadaki devlet kavramı, sağlam ve istikrarlı bir birliği temsil eden duruş ve pozisyon anlamına gelen politik yapı için kullanılmaktadır. Bu konuya geniş bilgi için bkz., "İbn Haldun, Thomas Hobbes ve Michael Oakeshott: Modern Avrupa Devletinin Tarihsel Analizine Eleştirel Bakış", Dr. Burak Kürkçü, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 10(1), 1-16.

Giriş

Bu çalışmada amaç, siyaset teorisinde birey²-devlet ilişkisini “korku” kavramı açısından açıklamaktır. “Korku” kavramı kullanılarak ele alınan temel soru, mümkün olan en iyi sosyal korumayla, mümkün olan en büyük ekonomik refahın devlet aygıtı tarafından nasıl çalıştığını tarihsel süreç içerisinde nasıl yorumlandığını açıklamaktır. Bu açıklama aslında büyük bir açmazdır. Korku, doğal, güçlü ve ilkel bir insan duygusudur. Evrensel bir biyokimyasal tepkidir ve yüksek bir bireysel duygusal tepkiyi içermektedir. Ayrıca, korku ister fiziksel ister psikolojik olsun, tehlike veya zarar tehdidinin varlığı konusunda bizi uyarmaktadır da. Bu açıdan çok kısa bir tanımla, “korku” güçtür. Bu noktada asıl sorun, topluma yerleşmiş ve insan yaşamında sürekliliği olan ve “sürekli üretilen” korku ve devlet birey ilişkisinde bu korkunun hep var olmasıdır. Yani, korku günümüzde üretilebilen bir kavramdır ve ne yazık ki sınırsızdır. Üretilen ve sınırsız korkunun kaynağı bir açıdan devlettir. Yani bu kapsamdaki korku kurumlaşmış bir korku olarak adlandırılabilir.³ Bu kurumlaşmış korku, oluşmuş-ya da bu çalışmada oluşturulmuş bir model olarak kabul edilmektedir- tarihsel süreçte var olmuştur ve günümüzde de geçerlidir ve uygulanmaktadır.

Kavramlar: Korku ve Korkuya Dayalı Devlet (Kurumlaşmış Korku)

İlk olarak “korku” kavramı açıklanacaktır. Tüm canlılar korku yaşamaktadır. Belki de en çok korku yaşayan canlı türünün insan olduğunu söyleyebiliriz.⁴ Korku içinde olan herhangi bir canlı, korkunun boyutu ve diğer özellikleri ne olursa olsun temel olarak hayatta kalmaya çalışacaktır (http-1). Korkuyu görmezden gelmek, bireyin kendisini bir tehlikeye atması da demektir. Bireylere korkmamalarını söylemek, gereksiz bir öneridir. Korku bizi, refahımızı ve bazen de hayatımızı tehdit eden tehlikelere karşı uyarır. Bireyler, korkuyu sezerek, kaçarak, saklanarak veya tehlikeyi savuşturmaya hazırlanarak karşılık verirler.

Korku kavramını, gerçek bir tehlikenin ya da tanımlanamayan soyut bir tehlike düşüncesinin insanda uyandırdığı endişe duygusu olarak tanımlayabiliriz (Çakır, 2007, s. 63).

“Kurumlaşmış korku” kavramı korku kavramından farklıdır. Dünya tarihi boyunca kurumsal korku yaratan birçok olay örnek olarak verilebilir. Genel anlamda tüm bu olayların ortak noktası aynıdır. Bu ortak nokta şudur. Bireyler, olmasını istedikleri değişimi değerlendirecekleri parametreleri anlama konusunda eksik bilgi ve eksik kapasiteye sahip olduklarını düşündüklerin de ve belirsiz durumların ortaya çıkması durumunda kurumsal korku yaşamaktadırlar. Örneğin, günümüzde, bireylerin, parametreleri anlama konusunda eksik bilgi ve eksik kapasiteye sahip olduklarını düşündükleri duruma en net örnek, terörizm ve terör olaylarıdır. Ancak, çok önemli kapsamda ki terörizm ve terör olayları bu çalışmanın konusu değildir ve çalışma da

² Çalışmada birey, “vergi ödeyicisi” anlamındadır. Milli Gelirler Dairesi (IRS) tanımı dikkate alınabilir (yıllık bireysel gelir vergileri ödeme yükümlülüğü sahip kişi) bu konuda geniş bilgi için bkz, <https://www.irs.gov/> ve <https://tr.usembassy.gov/tr/u-s-citizen-services-tr/internal-revenue-service-u-s-taxes-tr/>, (Erişim tarihi:04.11.2020).

³ Kurumlaşmış korku tanımı benim kullandığım bir kavramdır. Farklı yaklaşımlar tartışmaya açıktır. Buradaki kurumsallaşmış korku, trafik cezası ödemek, işkence görmek, cezaevine girmek vatandaşlıktan atılmak korkusundan farklıdır ve kapsam-tanım olarak da ilişkilendirilememelidir.

⁴ Ekim 2016 yılında “American Fears” başlığında yapılan araştırmada, Amerikalı yetişkinlerin %60'ının hükümet yetkililerinin yolsuzluk yapmasından korktuğunu ortaya koymuştur. Terörizm, yoksulluk ve ölüm konularında korku yüksek orandadır. Ayrıca, devletin silah kullanımı üzerinde kısıtlama yapması, finansal kriz, hırsızlık ve ciddi hastalık korkusu da daha üst sırada yer almaktadır. Uçma korkusu, yükseklik korkusu, ölme korkusu ve karanlık korkusu ise ortak ve yaygın olarak bilinen korkular olarak sıralanmıştır. “Fear of Government”, <https://improvinglivescounseling.com/fear-of-government/>, (Erişim tarihi:03.11.2020).

sadece kavramın açıklanması için örnek olabilir. Ancak, açıklanan koşullar da- ve bu kapsam da-, “1929 Dünya Ekonomik Bunalımı” ayrı bir örnektir ve ayrı olarak değerlendirilmelidir. “1929 Dünya Ekonomik Bunalımı” korkusu, bu çalışmada tartışmak istenilen, kurumların meşruiyetini sorgulanması açısından önemlidir. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı, kurumlaşmış korkuyu harekete geçirmek için örnek olarak da ele alınabilir. (Aynı şekilde, piyasalar da 2000'lerin sonlarında meydana gelen ekonomik kriz ve ekonomik yıkımda bu konuda örnek olarak kabul edilebilir)⁵

“Kurumlaşmış korku” kavramı ile ilgili ilk olarak verilebilecek ve daha önce yapılmış açıklama ilginçtir, “demokraside komşularından korkan insanlar devletten (hükümetlerinden) korkarlar. Sonuçta, bir demokraside hükümeti seçenler komşularıdır”⁶ Bu basit tanım aslında kurumlaşmış korku kavramını açıklamaktadır. İnsanlar, komşularından korkarlar çünkü komşularının kendileri gibi onlardan korktuklarını düşünürler. Aslında bu korku, komşularından korkan insanların, çok daha fazla kendileriyle ve istediklerini elde etmekle ilgili düşüncelerini ortaya koymaktadır. Bunun nedeni basittir. Bireyler, demokraside yaşadıklarına inanmaktadır ve onları yöneten ve onları yönetecekleri, devletleri (hükümetleri) olarak adlandırdığı insanlar olarak kabul etmektedirler. Bu kapsamda temel olarak, “devletleri (devletimiz)” denilen aygıtın, savaş devleti, başarısız devlet veya bir refah devleti olmasının ilk başta hiçbir önemi bulunmamaktadır. Birey, bireyin teslimiyeti yoluyla resmi emirlere uyma ve devletin yaptığı girişimler için ona güvenmektedir. Bu durum net olarak ortaya koymaktadır ki, kurumsal korku kavramı olmadan hiçbir devlet yaşayamayacaktır. Bunun nedeni açıktır, birey, işini, ilişkilerini, saygısını veya yoğun duygusal değeri olan bir şeyi kaybetmesine neden olabilecek kurumlardan korkmaktadır ve bu değerlerden korkması hep mümkündür. Bu noktada, ikinci adım, devletinden (hükümetinden) korkan bireyler, güvendiği kişilerin devleti (hükümeti) devralmasını ve yönetmesini isteyecektir (http-2). Yani, devletinden (hükümetinden) korkan bireyler, güvendiği kişilerin devleti (hükümeti) konusunda zorunlu bir “uzlaşma” sağlayacaklardır. Bu nokta da bu durumu açıklama da tarihsel süreç içerisinde ki, Aisopos (Ezop)⁷ dediği “beyin

⁵ Bu konu, “korkudan korkmanın tehlikesi” ya da ekonomik hareketler de “riskten kaçınma” olarak da adlandırılmaktadır. “Why We Fear Fear (and What It Costs Us)”, Susan Krauss Whitbourne, Susan Krauss Whitbourne, <https://www.psychologytoday.com/us/blog/fulfillment-any-age/201506/why-we-fear-fear-and-what-it-costs-us>, (Erişim tarihi:05.11.2020).

⁶ Charles St Pierre, <https://www.monticello.org/site/research-and-collections/when-government-fears-people-there-liberty-spurious-quotations>, (Erişim tarihi: 28.10.2020). Bu konuda ek bilgi olarak şu açıklamayı yapmak yararlı olabilir. Birçok kaynak bu konu ve benzeri kapsamda, “insanlar hükümetten korktuğu zaman, zorbalık; hükümet insanlardan korktuğu zaman, özgürlük vardır (When governments fear the people, there is liberty. When the people fear the government, there is tyranny)” ifadesini kullanarak açıklamalar yapmaktadır ve Thomas Jefferson'a kaynak verilmektedir. Ancak, Thomas Jefferson'un bu sözü dediğine veya yazdığına dair herhangi net bir kanıt veya açıklama varyasyonlarını da yazdığına dair herhangi bir bilgi yoktur. Bu konuda bkz. <https://edition.cnn.com/2013/01/11/opinion/jefferson-fake-gun-quotations/index.html>, (Erişim tarihi: 04.11.2020).

⁷ “Masalların kökenleri Yunan tarihi öncesine dayanmaktadır. İsa'dan 1.500 yıl önce Sümer atasözlerinin daha sonraki Yunan masallarının ana yapısını oluşturduğu belirtilmektedir. Sümer atasözleri temel olarak hayvan karakteri ve günlük olaylarla ilgilidir (“övünmemelisin-övünmek iyi bir şey değildir-gibi). Hikâyelerde tekrar tekrar anlatılan olaylar vardır. Bu yöntem masalın ahlâk anlayışını açıklamaktadır, masalı ilerletir ve sonuçlandırır. Masal yazarları, hikâyenin başlangıcında (okuyucuya masalın amacını anlatmak için) ahlaki eklemelerle başlayarak (ya da sonuna ekleyerek) okuyucuya hikâyenin ne öğretmesi gerektiğini anlama (öğretme) yolunu seçmişlerdir. Yani, masallar hem istenen hem de istenmeyen insan davranışlarını vurgulamak için tasarlanmıştır”. (<https://www.ancient.eu/article/664/aesops-fables/>, (Erişim tarihi: 05.11.2020).

Çalışmada örnek olarak ele alınan Aisopos (Ezop), İngilizce kaynaklarda ismi “Aesop” geçen ünlü masal yazarıdır. Yunanlı bir köledir ve bugün yalnızca kendisiyle masal türleri ile anılmaktadır. Ezop'un kökenleri hakkında çok az şey bilinmektedir. Aisopos (Ezop)'un bugünkü Afyonkarahisar ili Emirdağ ilçesi yakınlarında ki Amorium kentinde doğup büyüdüğü iddiası vardır. Bazı kaynaklarda Phrygia, Mısır, Etiyopya, Samos, Atina, Sardis, Trakya ve farklı yerler de doğum yeri olarak tartışılmaktadır. İsminin eski Yunanlılar tarafından Afrika içlerinden gelen koyu tenli insanlara gönderme yapmak için sıklıkla kullanılan bir kelime olan “Etiyopya” dan geldiği iddia edilmektedir. Doğum tarihi de aynı şekilde belirsizdir, ancak tahmini 620 civarıdır. Peisistratus döneminde Atina'ya ziyaret ettiği de söylenmektedir. Tarihçi Herodot'a göre, ölüm tarihi, MÖ 560 civarındadır. Masallarında çoğu ana karakterler antropomorfik (Türk Dil Kurumuna göre, insan biçimcilik –ği, insanın niteliklerinin başka bir varlığa, özellikle Tanrı'ya aktarılması, antropomorfizm) hayvanlara sahiptir. Masallarının günümüzde kullanılan “ekşi üzüm”, “aslan payı” gibi birçok deyim de kaynağı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, Aisopos (Ezop)'un Masalları, dünyanın en iyi bilinen “ahlaki” masal koleksiyonudur. Aisopos (Ezop) tarafından yazılmış 700'den fazla masal bulunmaktadır. Delphi'ye yaptığı yolculuk sırasında bir cinayete kurban gitmiştir. Masallarındaki kurgu bugün siyasi ve ekonomik açıdan da doğrudur ve tartışılmaktadır. Aisopos

ne kadar küçükse, kibir o kadar büyüktür” metaforu bence çok önemlidir. Uzlaş, belirli bir tarihi sürecin, deneyin ve eğitimin sonunda meydana gelmektedir. Çok kültürlü toplumların böyle süreçlerden geçtiklerinden sonra, genelde uzlaş kültürünün bu toplumlarda daha hızlı geliştiği görülmüştür. Anglo-Sakson toplumlar bu bakımdan şanslıdır. Aynı konu da Aristoteles, Ezop'un yolsuzluktan yargılanan bir siyasetçiye tilki (her hayvanı simgesel olarak kullanmıştır. Örneğin; aslan=güç, tilki=kurnazlık gibi) olarak kullandığı örneği bu kapsam da çok açıklayıcıdır. Bu örnek te, Aristoteles, kirpinin öyküsünü anlatarak nasıl savunma yaptığını şöyle anlatmıştır: Aisopos mahkemede "bir tilkinin, başı pirelerle derde girmiş, bir kirpi de onu pirelerden kurtarsın mı diye sormuş, tilki, "hayır, bu pireler doyd, artık fazla kan emmiyorlar. Onları kovalarsan, yerlerine yeni, aç pireler gelir demiş", dedikten sonra, jüriye dönerek, sözlerini şöyle bitirmiş: "Dolayısıyla saygıdeğer jüri üyeleri, müvekkilimi cezalandırırsanız onun yerine onun kadar zengin olmayan birileri gelir ve sizi daha da beter soyar." (Lan, 2016, s. 73). Bu örnek, yukarı da açıklamaya çalıştığım, devletinden (hükümetinden) korkan bireyler, güvendiği kişilerin devleti (hükümeti) zorunlu uzlaş devralmasını ve yönetmesini isteğini net olarak açıklamaktadır. Bu metafor bana göre, modern toplumu⁸ da açıklamaktadır. Neden? Çünkü birey yukarıdaki açıklamalar kapsamında, zorunlu korku (ve buna bağlı zorunlu uzlaş) nedeniyle devlet aygıtına mecburen ihtiyaç duymakta ona güvenmekte (güvendirilmekte) ve bunun sürekliliği sağlanmaktadır.

Tarihsel Süreçte Korkuya Dayalı Devlet (Kurumlaşmış Korku)

Tarihsel süreç te korkuya dayalı devlet kavramının siyaset teorisi açısından açıklanmasın da hareket noktasının, çalışmanın başlığında da belirtildiği gibi Thomas Hobbes olması gerektiğini düşünüyorum.⁹ Bu noktada, Thomas Hobbes metodolojisi dışında siyaset teorisin de "korku" kavramı ve siyaset teorisi ve "korku" ilişkisini daha net olarak ortaya koyabilmiş bir bilim insanının varlığı tarihsel süreç açısından -bence- tartışmalıdır. Bu tür bir açıklamaya hemen yapılan ilk eleştiri Niccolò di Bernardo dei Machiavelli'nin bu kapsamda olabileceği eleştirisidir. Çünkü Niccolò di Bernardo dei Machiavelli'nin de korku kavramı üzerine çalıştığı belirtilmektedir. Bu açıklama "eksiktir". Çünkü Thomas Hobbes ve Niccolò di Bernardo dei Machiavelli'nin arasındaki ilk karşılaştırma sorunu, her biri tarafından kullanılan yöntemlerin farklılığıdır. İlk olarak, Thomas Hobbes, siyaseti bilimsel bir temele oturtmak amacı olan bir bilim insanıdır; bu nedenle çalışmalarında katı bir mantıksal yaklaşım vardır fakat aksine Niccolò di Bernardo dei Machiavelli bir bilim insanı değildir. Niccolò di Bernardo dei Machiavelli, Florentine Cumhuriyeti'nde memur olarak çalışan bir kişidir. Bu yüzden uygulamacıdır. İnsanların gerçekte nasıl olduğunu gözlemledikten sonra sonuçlar çıkarmaya çalışmıştır (Gardner, 2010). Ayrıca, Thomas Hobbes'un çalışmaları, "siyasi analizi ve teoriyi" net olarak daha bilimsel hale getirme çabasıdır. Thomas Hobbes, siyasetin bilimsel bir bakış açısıyla analiz edilmesi halinde, kalıcı bir barış hali yaratılmasına yol açabilecek sonuçlara varılabileceğine de inanmaktadır¹⁰. Thomas Hobbes'un bu

(Ezop)'un masalları tarih boyunca önemli olmuştur ama asıl ayrıcalığı ahlaki ders öğretilisidir. (https://www.ancient-literature.com/greece_aesop.html, (Erişim tarihi:05.11.2020)

⁸ Çalışma da "modern toplum" kavramı olarak, temel birim, vergi ödeyen olarak kabul ettiğim birey kabul edilmektedir. İlkinci, iş bölümünün gerçekleştirilmesidir. Bu açıdan iktisat tarihçileri tarafından belirtilen tanımlayıcı özellik ekonomik büyüme de kavrama dâhil edilebilir. Bakış açım, İngiliz tarihçi Edward Anthony Wrigley ve Amerikan ekonomi tarihçisi W.W. Rostow yaklaşımlarına yakındır.

⁹ Bu yaklaşım eleştiriye açıktır.

¹⁰ Bu konuda, İngiliz Haklar Bildirgesi (Petition of Rights) 17 Haziran 1628 kabul edilince, Tomas Hobbes Thukydides Tarihi'ni tercüme etmiştir. <https://www.slideshare.net/mbugra/hobbes-vs-locke-48421324>, (Erişim tarihi: 05.11.2020).

bilimsel görüşü, Leviathan'da da zaten açık olarak belirgindir (felsefi yöntem, matematik, geometri¹¹ ve fizik açıklamaları) (http-3).

Bu açıklamalara dayalı olarak, korkuya dayalı devlet kavramının siyaset teorisi açısından açıklanmasın da Thomas Hobbes temel alarak başladığımızda ilk olarak açıklanması gereken Thomas Hobbes'un hayatıdır. Thomas Hobbes'un hayatını direkt olarak anlatmak bu çalışmanın konusu değildir ve zaten gerekli de değildir. Bu bilginin çalışmada kullanılmasının asıl amacı Thomas Hobbes'un hayatında ki korku kavramının onun metodolojisini ve birey devlet ilişkisini teorisini oluşumunu nasıl açıkladığı açısından yorumlamaktır. Bu yüzden bu açıklamalar daha anlaşılır olması için, tarafımdan, "birinci etki" ve "ikinci etki" olarak iki başlık altında açıklanmaya çalışılacaktır.

Birinci Etki

Thomas Hobbes, 5 Nisan 1588'de İngiltere'nin Wiltshire'daki Malmesbury'nin eteklerindeki Westport köyünde doğmuştur. Annesi İspanyol savaş gemileri filosunun yaklaşan işgal haberini duyup paniklediği için erken doğum yapmıştır. Bu yüzden Thomas Hobbes bu durumu, "korku ve ben birlikte ikiz doğduk demiştir"¹². Başlıkta belirttiğim "*birinci etki*" budur. Hatta Thomas Hobbes, bu durumu, "organize toplum dışındaki insan hayatının 'yalnız, fakir, iğrenç, vahşi ve kısa' olarak da belirtmiştir (Cavendish, 2013). Bu nokta, Thomas Hobbes'un zihniyet olarak çok karamsar ve güvensiz bir kişi olduğuna dair çok açık bir ipucu olarak da ele alınabilir. İnsan doğasına karşı karamsarlık ve güvensizlik, Thomas Hobbes'un zaten tüm felsefesinin temelinde de yer almaktadır (http-4).

İkinci Etki

Thomas Hobbes'un ikinci karşılaştığı korku sorunu babasıdır. Babası, yerel bir cemaatin papazıdır ve aslında yaşadığı toplulukta utanç duyulan birisidir. Bunun nedeni, kendi kilisesinin önünde başka bir din adamı olan Richard Jeane kavgaya neden olması ve bu durumun o topluluk tarafından bir skandal olarak görülmesidir. Daha sonraki dönemde Thomas Hobbes'un babası ortadan kaybolmuştur (iki oğlunu ve bir kızını geride bırakarak Londra, İngiltere'ye kaçmak zorunda kalmıştır). Başlıkta belirttiğim "*ikinci etki*" de budur. Esnaf ve belediye meclisi üyesi olan amcası Thomas Hobbes'un eğitimi sağlamıştır (annesinin yetiştirilmesinde nasıl bir rol oynadığı belirsizdir). 14 yaşında öğrenci olarak Oxford-Magdalen Hall'a gitmiş ve daha sonra 1608'de Oxford'dan ayrılarak Hardwick'li Lord Cavendish'in (daha sonra Devonshire'ın ilk kontu olan) en büyük oğlu William Cavendish'in özel öğretmeni olmuştur. 1610'da Thomas Hobbes, William Cavendish ile Fransa, İtalya ve Almanya'ya gitmiş ve burada Francis Bacon ve Ben Jonson gibi dönemin önde gelen diğer bilim adamlarıyla tanışmıştır. Bu süreçte belirtilmesi gereken, Thomas Hobbes'un, Oxford'da ne de daha önce matematik veya başka bilim alanında eğitim görmemiş olmasıdır. Ancak Cavendish ailesinin bir kolu olan Wellbeck'lerin bilimsel ve matematiksel konularda bilgi sahibi olması Thomas Hobbes'un bu alanlara olan ilgisinin artmasını sağlamıştır (dikkat

¹¹ Thomas Hobbes'un matematik ve geometri kullanması ileride ayrıca açıklanacaktır.

¹² Oluşan bu durumun, Thomas Hobbes'un, İngiltere'nin düşmanlarına karşı ömür boyu sürecek nefretin ve buna karşılık barış ve çalışma sevgisinde kaynağı olduğu iddia edilmektedir. Bu konuda bkz.: Hobbes, T. (1994) ve

edilmesi gereken, Thomas Hobbes'un matematik değil "geometri" alanına yönelmesidir).¹³

Thomas Hobbes ve Korkuya Dayalı Devlet Teorisi Belgesi: Leviathan¹⁴ Kitabı

Thomas Hobbes'un korkuya dayalı devletin teorisini yukarıda açıklamalar çerçevesinde anlayabilmek için incelenmesi gereken temel kaynak yazdığı Leviathan kitabıdır. Burada haklı olarak şu soru sorulabilir, neden Thomas Hobbes'un diğer çalışmaları olan "Behemoth", "De Cive" veya "De Corpore" değil de bu konuda Leviathan kitabı seçilmiştir? Bu sorunun cevabı benim için çok açıktır. Leviathan'daki felsefi yöntem, kitap da yazılan önceki ilkelere ve kitap da ki yerleşik tanımlara dayanan ve her argümanın bir önceki adımına dayalı sonuçların çıkarıldığı "geometrik" bir kanıt üzerine modellenmiş olmasıdır. Bu hiyerarşi epistemiktir. Yani, hiyerarşide daha üst sıralarda yer alan bilimlerin ilkelerinin, daha düşük olanlardan çıkarılabileceği bir indirgemecilik vardır. Bilimsel argüman göstericidir (tümdengelimlidir) ve neden ve sonuç açısından ifade edilmektedir. Neden ve sonuç yalnızca hareket yoluyla işleyecektir. Tüm bunlar Thomas Hobbes'un felsefesinin en genel ilkeleridir. Sonuç olarak, Thomas Hobbes' da geometri önemlidir çünkü

(1) Thomas Hobbes'un bilimsel hiyerarşisinin temelinde vardır ve

(2) Temel olması, geometrinin, Thomas Hobbes'un mantıksal, epistemolojik ve metafizik doktrinlerini diğer bilimlerden daha açık bir şekilde yansıtmayı sağlamaktadır (Bird, 1996, s. 218).

Thomas Hobbes'un 1630'larda Avrupa'da seyahatlerinde Galileo ile tanıştıktan sonra geometrik kanıta benzer (geometrik kanıta dayalı) bir felsefi yöntem yaratmaya karar vermiştir. Geometrinin ortaya çıkardığı sonuçların tartışılmaz olduğunu, çünkü her bir kurucu adımın kendi içinde tartışılmaz olduğunu gözlemleyen Thomas Hobbes, Leviathan yazılarında benzer şekilde reddedilemez bir felsefe bulmaya çalışmıştır.^{15*} Thomas Hobbes'un, geometriye olan ilgisi maddenin özelliklerine (boyutlar, şekiller, konumlar vb.) kaynaklanmaktadır (http-5). Bu konulara duyulan hayranlığın en güçlü örneği de Leviathan'dır. Ayrıca, Thomas Hobbes, öncü olarak iddia ettiği bir alan olarak optik alanında da araştırma yapmak için yeterince bağımsız bilgi de edinmesi de bu açıdan değerlidir.¹⁶

Leviathan: Tanımı ve Kökeni

Leviathan'ın kaynağı kutsal kitaplar olan Eski Ahit ve İncil'dir. Leviathan, İbranice de Livyatan olarak kullanılmaktadır. Yahudi mitolojisinde, ilkel bir deniz yaratığı olarak tanımlanmaktadır. Kaynağı, prebiyotik Mezopotamya miti ve özellikle de Baal'ın Ugaritik mitindeki deniz canavarıdır. Eski Ahit'te, Leviathan, Mezmurlar 74: 14'te, Tanrı

¹³ Matematik ve geometrinin aynı disiplinler olmadığı konusunda bkz., "Arithmetic, Geometry and Algebra – Differences", <https://www.vedantu.com/math/arithmetic-geometry-and-algebra>, (Erişim tarihi: 05.11.2020).

¹⁴ Kitabın alt başlığı: "Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti" dir. Çalışma da sadece Leviathan olarak kullanılacaktır.

¹⁵ Thomas Hobbes Biography (1588–1679), <https://www.biography.com/scholar/thomas-hobbes>, (Erişim tarihi:02.11.2020) *Bu konuda şu kaynak faydalı olabilir; Douglas Jesseph, "Geometry, religion and politics: context and consequences of the Hobbes–Wallis dispute", 2018, <https://royalsocietypublishing.org/doi/10.1098/rsnr.2018.0026>, (Erişim tarihi: 02.11.2020).

¹⁶ Thomas Hobbes'un bu konuda maksadını aşan iddiaları olduğu da bir gerçektir ve bu iddialar –maalesef-tamamen gereksizdir ve yanlıştır. Thomas Hobbes, bulunduğu prensiplerle geometrinin çözülmemiş büyük problemlerini çözdüğünü iddia etmiştir. Ayrıca, Thomas Hobbes, kendi geometrisinin üstünlüğü konusundaki iddialarını desteklemek için bir daireyi kare yapmaya ve çeşitli diğer geometrik çabalar içine girmiştir. Bence tüm bunların dışında, Thomas Hobbes'un en büyük yetersizliği John Wallis ile girdiği iddia yarışısıdır. John Wallis, Isaac Newton'dan sonra gelmiş en büyük matematikçi olarak kabul edilmektedir. Thomas Hobbes'un John Wallis ile girdiği iddia yarışısını da bu yüzden de zaten kaybetmiştir.

tarafından öldürülen ve vahşi doğada İbranilere yiyecek olarak verilen çok başlı bir deniz yılanı olarak tanımlanmıştır (http-6). İncil'de geçen şekliyle ise balina ve timsaha benzer tanımlamalarla farklı olarak kullanılmıştır. Kaynaklarda ki benzerlik ise “bir deniz canavarı” olduğudur.¹⁷

İncil Eyüp 41. bölümde¹⁸,

“Levyatanı olta ile çekebilir misin? Ve ilmekle onun dilini sıkabilir misin? Burnuna sazdan ip takabilir misin? Yahut çengelle çenesini delebilir misin? Sana çok yalvarır mı? Yahut sana tatlı sözler söyler mi? Seninle ahit keser mi ki, Onu daimî köle alasin? Onunla oynar mısın, kuşla oynar gibi? Ve onu kızların için bağlar mısın? Balıkçılar takımı onu alır satarlar mı? Tüccar arasında onu pay ederler mi? Derisini kancalarla doldurabilir misin, Başını da balıkçı zıpkınları ile...”

Cümleleriyle geçmektedir. Ayrıca, Leviathan, Aziz Thomas Aquinas tarafından, günahkârların cehenneme girdiklerinde cezalandıran ilk kişilerden birisi olarak da tanımlanmıştır. Aziz Thomas Aquinas, kıskançlık iblisinden bahsetmek için de Leviathan terimini kullanmıştır (http-7).

Thomas Hobbes ve Leviathan

Bu kısa tanım açıklamasından sonra Thomas Hobbes'un Leviathan Kitabı¹⁹'nı “korku” kavramı kapsamında ele alırsak ilk belirtilmesi gereken, Abraham Bosse tarafından çizilen kitabın ikonik kapak resmidir. Çünkü korku ile ilgili bilgilendirme bu nokta da başlamaktadır. Bu noktada şu açıklanmalıdır. Kitabın orijinal kapağı günümüze yıpranmış olarak ulaşmıştır-netliği tartışılmaktadır- Fakat Abraham Bosse tarafından çizilen kapak, 1600'lü yılların barok sanat dönemi olmasına rağmen, bu dönemi yansıtmamaktadır. Çünkü bu dönemdeki çalışmaların güzel kabul ettiği unsurlar, ayrıntılı, gerçekçi ve hassas olma özellikleridir. Leviathan'ın kapağı bazı barok sanat dönemi unsurları içerse de yoğun olarak taşıdığı karmaşıklık açısından barok dönemini tam olarak temsil etmemektedir. Thomas Hobbes ve Abraham Bosse, kitabın içerdiği fikirlerinin çarpıcı görsel bir metaforunu oluşturmak için kapak üzerinde birlikte çalışmıştır. Abraham Bosse 'nin gravürü, Thomas Hobbes'un "çok sayıda erkeğin (bireyin), temsil ettiği “bir kişi” tezini de göstermektedir. Böylelikle Abraham Bosse'un çalışması, bir grup insan figürü olarak egemen otorite fikrini, siyasetin güçlü imajını ve egemenin bedenini oluşturan bireylerin de onun yönetimini güçlendirdiğini de temsil etmektedir. Ayrıca Leviathan'ın kapağı, birçok temel temayı sağlayan birden fazla temsil içermektedir. Alt kısımda, egemen otoritenin birbiriyle yarışan veya belki de dengeleyici kaynakları- kilise otoritesi sağdadır ve birey ise soldadır- vardır. Leviathan'ın kapağı merkezinde ki beden bireylerin bir arada bulanıklaşan bireysel bedenleri tarafından oluşturulan egemen kral figürü, hükümdara doğru bakan ortaklıklarını betimlemektedir (http-8).

Leviathan'ın kapağı, Thomas Hobbes tarafından da,

¹⁷ Leviathan'ın tanımlamalar göre en iyi anlaşılabilir görüntüsü, Colin Trevorrow yönettiği 2015 yapımı Jurassic World filmindeki “Mosasaurus” dur. Bu konuda geniş bilgi için bkz., <https://jurassicpark.fandom.com/wiki/Mosasaurus> (Erişim tarihi: 06.11.2020).

¹⁸ <https://incil.info/KM/arama/Eyup+41>, (Erişim tarihi: 06.11.2020), Ayrıca, İncil'de, İsaiah 27 :1 Psalm 104:25–26 ayetlerinde de Leviathan yer almaktadır.

¹⁹ Leviathan, 1651 yılında yayınlanmıştır.

"Devasa, monarşik bir figür, manzaranın üzerinde yükseliyor ve altındaki şehri cüce gibi gösteriyor. (Bu durum)metni (kitabı da) açıklamaktadır. "Vücudu, yaptıkları deve bakan yüzlerce küçük figürden oluşuyor" (http-9). Şeklinde açıklanmıştır.

Thomas Hobbes ve Leviathan'daki Korku

Leviathan'ın çok büyük bir kısmında korku kavramı mevcuttur. Thomas Hobbes Leviathan'da, İncil'deki²⁰ yazılara yoğun bir şekilde atıfta bulunmuştur. Thomas Hobbes, iddialarını ileri sürerken, iddiaların önceki makamların örnekleri ile doğrulandığı yöntemine güvenmiştir (geometrik çıkarım). Ayrıca, Thomas Hobbes, insanların rasyonel olarak kendilerini bir aygıtın, gücün ya da bir kavramın (-ki bu Thomas Hobbes için Leviathan'dır) mutlak otoritesine tabi tutmak istemeleri gerektiği yönündeki önerisini bu şekilde gerekçelendirmiştir. Ancak, burada dikkate alınması gereken nokta, Thomas Hobbes'un bu yaklaşımının özgün olmamasıdır. Bu yaklaşım, Eski Ahitte yer alan, Samuel²¹ kitaplarından birinci kitap da geçen bir hikâyeden alıntıdır. Yani, Thomas Hobbes, İsrail'in 12 kabilesinin temsilcilerinin, "diğer halkların yaptığı gibi" bir kral talep etmek için peygamber Samuel'e yaklaştıklarını anlatan I. Samuel Kitabı'nı gücün devri hikayesini açıklamasında kullanmıştır. Thomas Hobbes, İsrail kabilelerinin Samuel'e kral talepleri, "her şeyi kapsayan bir hükümdara", "gönüllü olarak (zorunlu gönüllülük) kendi kendini boyun eğdirme akılcılığının bir örneği olarak sunmaktadır (Hillman, 2009, s. 1-4). Thomas Hobbes, Samuel'in cevabını Leviathan ayrıntılı olarak tekrarlamıştır da. Thomas Hobbes'un Samuel'in yanıtını açıklarken kullandığı alt başlık, "kutsal yazılardan hükümdarın hakları" başlığıdır. Ayrıca, Thomas Hobbes'un Samuel'in yanıtını "Leviathan'ın haklarının tanımlanması" olarak kullanmıştır (Hillman, 2009, s. 2). Burada ki asıl ilginç ve önemli nokta ise Thomas Hobbes'un din hakkındaki görüşlerinin başkaları tarafından uzun süre tartışılmasıdır. Thomas Hobbes ateizmden ortodoks Hıristiyanlığa kadar geniş bir yelpazede konular atfedilmiştir (http-10).

Bu açıklamalar ve tartışmalar bu çalışma için en önemli noktalar. Neden? Çünkü Thomas Hobbes oluşturduğu iddialarını korku noktasından ilerletirken bireylerin, bu durumu belki de koşulsuz kabul edeceklerini sağlayacak bir unsura-kavrama- bilerek dayandırmıştır. Korku, Thomas Hobbes'un "dine dayandırdığı" incelemesinin temelini oluşturmaktadır. Thomas Hobbes'a göre, insanları dine çeken şeyde "korkudur". Ayrıca, insanların, olayların nedenlerini ve sahip oldukları ve olacakları servetlerinin nedenlerini merak etmeleri de doğal bir durumdur. Thomas Hobbes, bu noktada olayların nedenlerinin ve sahip oldukları ve olacakları servetlerinin nedenlerinin her zaman net olmadığını söylemektedir. Bu durumun bireyde "kaygıya (korkuya)" neden olduğunu belirtmektedir. Thomas Hobbes, bu yüzden başka bir otoriteye güvenir. Thomas Hobbes'a göre, olaylar için makul bir neden bulunmadığında, insanlık endişelerini azaltmak için bir neden yaratmaktadır. Sonuç olarak, Thomas Hobbes, insanların soruları cevaplamak ve olayları ve nedenleri açıklamak için dine döndüğünü

²⁰ Bu konuda geniş bilgi için ciddi bir kaynak, Noel Malcolm'un, "The Name And Nature of Leviathan: Political Symbolism and Biblical Exegesis"dir. Bkz., Intellectual History Review, 17:1, s.29-58, 2007.

²¹ Tevrat metinlerinde Smahel isimli bir Peygamber adı geçmekte ve İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerden biri olduğu ve Hârûn aleyhisselâmın neslinden olup, Mûsâ aleyhisselâmın dinini tebliğ ettiği bilgileri geçmektedir. Ancak Samuel'in bu ismin bozulmuş şekli olup olmadığı bilinmemektedir. Kuran'da ise kendisinden bilgi verilmemekte, Hadislerde de herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. <https://sorularlailslamiyet.com/samuel-peygamber-kimdir-hakkinda-bilgi-verir-misiniz>, (Erişim tarihi:06.11.2020)

ve hatta onu yarattığını, böylece cehalet içinde yaşamaktan kaynaklanan kaygı ve korkuyu hafiflettiğini savunmaktadır (http-11).

Thomas Hobbes'a göre, bireyin içinde " (kendi) cehaletinin" de yarattığı sürekli bir korku vardır (http-12). Diğer taraftan, Thomas Hobbes, 1651'de Leviathan ilk yayınlandığı dönemde İngiltere'nin on yıllık süreyi kapsayan İngiliz İç Savaşı'nın sonuna yaklaşmasını, İngiliz iç savaşını, monarşinin kaldırılmasını, Kral I. Charles'ın infazını ve İngiliz toplumunun neredeyse yok olmasına da tanık olmuştur (http-13). Bu yüzden, Thomas Hobbes döneminde korku ve belirsizlik hayatın günlük bir parçasıdır. Daha önce açıklanan birinci etki ve ikinci etkinin yanına eklenebilecek bu yeni korku ve belirsizlik, Leviathan'da iç savaş ve cinayete yapılan atıflarda yansıtılmıştır. Korku, Thomas Hobbes'un birçok argümanına da yansımıştır. Ayrıca, Thomas Hobbes, bireylerin sürekli korku içinde yaşadığını ve insanları topluma "sürükleyen (hareket ettiren)" şeyin korku olduğunu da savunmuştur. Aynı şekilde, ortak bir serveti yaratıldıktan sonra koruyan korkudur. Thomas Hobbes, Leviathan'da korkunun her yerde bulunduğu belirtmiş ve korkunun insanları bir topluluk olarak birbirine bağlayan güçlü ve motive edici bir güç olduğunu savunmuştur. Bu yansımanın en net olarak ortaya çıkışı Thomas Hobbes'un din incelemesinde mevcuttur (http-14). Dolayısıyla, on yedinci yüzyılda yaşayan Thomas Hobbes'u Tanrı'nın varlığına inanması ya da Thomas Hobbes'un oldukça şüpheli bir Hristiyan olduğunu tartışılması gereksizdir. Thomas Hobbes, sık sık Tanrı'dan var olduğunu, Tanrı hakkında bildiğimiz tek şeyin, "tüm nedenlerin ilk nedeni" olduğu, Tanrı hakkındaki düşüncelerimiz sınırlı olduğunu, kelimenin tam anlamıyla Tanrı'nın tanımlanamayacağını, Tanrı'yı her şeyi bilen olarak adlandırabileceği ve Tanrı'ya ruh da diyebiliriz gibi farklı açıklamaları olmuştur. Thomas Hobbes için net olan, dini kutsal metinler de geçen Leviathan kavramı kurgulayarak kullanmasıdır. Thomas Hobbes'un din hakkındaki görüşlerinin önemi sadece stratejik olarak vardır. Ancak, Thomas Hobbes yaşadığı dönem için hiç de standart bir yaklaşım olmayan İncil metinlerini eleştirel kullanması devlet felsefesine katması stratejisinin en net dikkate değer ve özgün noktasıdır. Bu strateji toplum tarafından ilişkilendirildiğinde ise ortaya çıkan şey, din konusu içindeki bir örneğin (Leviathan) reddedilemeyecek bir kavrama dönüşmesidir. Bu durum benim açımdan Thomas Hobbes'u ikonoklazm²² temsilcisi olarak değerlendirilebilecek bir bilim insanı sınıfına dahil bir yaklaşımdır. Çünkü Thomas Hobbes dinin saçma olduğunu iddia edip, yine de Tanrı'nın varlığını ve gücünü devlet felsefesi açıklamasında kullanmaktadır (http-15).

Thomas Hobbes'un din ile ilgili argümanında korku kavramını merkez de olması gibi, Thomas Hobbes, Leviathan "korku" aynı zamanda insanları, doğayı ve sivil toplumu incelemesinde de hayati öneme sahiptir. Bu nokta da Thomas Hobbes, korkunun yaygınlığını daha da vurgulamaktadır (http-16). Herkesin şiddet yoluyla kendini korumaya eşit hakka sahip olduğu bir doğa durumunda Thomas Hobbes, doğada var olan sürekli korkunun, bireyin sefaletini artırarak doğayı yaşamak için dayanılmaz bir yer haline getireceğini ve insanlığın sivil topluma geçmesine neden olacağını belirtmektedir. Thomas Hobbes, bu sivil toplumda, insanları koruyan ve onları doğa ve savaşa eşlik eden sürekli şiddetli ölüm korkusundan kurtaran bir sözleşme yoluyla ortak bir güç kurulacağını da belirtmiştir. Ayrıca Thomas Hobbes, "zorlayıcı bir gücün korkusu olmadan" ve bu sözleşmenin sürdürülebilmesi için sözleşmeye dahil olanların söz konusu sözleşmeyi bozmanın sonuçlarından korkması gerektiğini belirtmektedir.

²² Bu kavramın concept olarak işlendiği, Alman extreme metal müzik grubu, "Heaven Shall Burn" un 2008 yılında yayınladığı "Iconoclast (Part 1: The Final Resistance)" albümü oldukça ilginçtir.

Tüm bu açıklamalar bağlı olarak, Thomas Hobbes, Leviathan'da güçlü bir devlet ve barışçıl bir sivil toplumun gerekliliği savunmuştur. Bu devlet, mutlak sivil, adli, askeri ve hatta dini yetkilere sahip bir egemen tarafından temsil edilmektedir (http-17).

Thomas Hobbes, bu sonuca, birbirini temel alan üç adımda ulaşmaktadır. İlki, doğa durumudur. Thomas Hobbes'a göre tüm insanlar eşit yaratılmıştır, ancak doğal olarak aynı şeyleri arzu etmezler. Tüm insanlar "beden ve zihin yeteneklerinde eşit" olduğundan, herkes kendi çıkarlarının gerçekleşmesi için doğal olarak birbirleriyle savaşmaya isteklidir. Thomas Hobbes buna "herkesin herkese karşı savaşı" demektedir (http-18).

İkinci, sosyal sözleşmedir. Sosyal sözleşme, bireylerin bir araya gelip bazı bireysel haklarından feragat etmeleri ve böylece diğerlerinin kendi haklarını terk etmeleriyle oluşturulur. Bu, herkesin herkese karşı savaşını bitirir ve insan hayatını daha huzurlu hale getirir (http-19).

Üçüncü, egemenliktir. Bu durum başında hükümdar olan mutlakiyetçi bir devlet tarafından sağlanmalıdır. Devlet olmadan sosyal sözleşme var olmayacaktır. Bu nedenle, her insan bu hükümdara kendini yönetme hakkından vazgeçmelidir, yoksa "yalnız, fakir, iğrenç, vahşi ve kısa" bir hayat yaşamaya mahkumdur.²³

Thomas Hobbes Mirası, “Zorunlu Kötülük” Yaklaşımı ve Vergileme Kavramı

Bu başlık altında Thomas Hobbes'dan sonra aynı kapsamda değerlendirilebilecek “zorunlu kötülük” yaklaşımı ve bu bağlamda günümüzde ki vergileme kavramı açıklanacaktır.

“Zorunlu Kötülük” Yaklaşımı

“Zorunlu Kötülük” Yaklaşımı, Thomas Paine'e bakış açısından açıklanacaktır. Thomas Paine, 9 Şubat 1737'de İngiltere'nin Thetford şehrinde doğmuştur. Thomas Paine'in bu çalışmada yer almasının iki nedeni vardır. Birinci neden, Thomas Hobbes'un kötülük kavramını farklı açıdan yorumlamasıdır-ve hatta ilerletmesidir. İkinci neden ise vergileme kavramıyla ilgisidir. Thomas Paine, 1774'te Amerika kıtasına gitmiş ve İngiltere ve sömürgecileri arasında süre gelen “temsilsiz vergilendirme (temsilsiz vergileme olmaz)” konusunda Philadelphia'da yayınlanan bir dergide editör olarak bu tartışmaya da katılmıştır. Amerikan Devrim Savaşı sürecinde bir yazar olarak açıkça krala saldıran, bağımsızlığı savunan ve bu kapsamda benimsenmesi gereken bir devlet şeklini özetleyen broşürü, Sağduyu (Common Sense)²⁴ yazmıştır. Bu broşür, o dönemde yapılan tartışmaların yanı sıra açık ve güçlü bir yazı dili nedeniyle büyük bir başarı kazanmıştır. Thomas Paine, Amerikan Devrimi'nin önde gelen propagandacısı olmuştur. Ayrıca, Thomas Paine'in çalışmalarının Bağımsızlık Bildirgesi'nin taslağının hazırlanmasında etkili olduğunu iddia edilmektedir fakat bu iddialar tartışmalıdır.

²³ Bu üç başlık birçok Türkçe kaynaktan tartışılmaktadır ve maalesef tamamı tekrar niteliğindedir. Bu yüzden bu konularla ilgili olarak, “Open Yale Courses” ciddi ve temel kaynak olarak ele alınabilir. Özellikle, “PLSC 114: Introduction to Political Philosophy”, Lecture 12- The Sovereign State: Hobbes, Leviathan”, bence, ciddi olarak değerlendirilmesi gereken bir video dersidir. Bu konuda bkz., <https://oyc.yale.edu/political-science/plsc-114/lecture-12>. (Erişim tarihi:25.10. 2020).

²⁴ Broşürün orjinal ismi kaynaklar da sürekli eksik yazılmaktadır. Orjinal ismi, “Common Sense; Addressed to the Inhabitants of America, on the Following Interesting Subjects” dir. Bu broşürün diğer özelliği ise, nüfusla orantılı olarak, Amerikan tarihinde yayınlanmış broşür-kitap olarak en büyük satışa ve tiraja ulaşmış broşür-kitaptır (50 sayfalık broşürün birkaç ay içinde 500.000'den fazla kopya sattığı iddia edilmektedir)

Thomas Paine, sağduyulu bir demokrasiyi önermiştir ancak bu sistem önerisi kurucular²⁵ tarafından çok fazla radikal görülmüştür.

Açıklamamız gereken durum, Thomas Paine'in temel yaklaşımını Amerika'nın o dönemde bulunduğu durumu esas alarak yapmasıdır. Fakat daha sonra bu yaklaşım ve çözümler siyaset felsefesi ve vergilemenin en özgün düşüncelerinden bir tanesi olarak kabul edilmiştir.

Thomas Paine'in temel yaklaşımı, devlete zorunluluk nedeniyle güvenilmesidir. Thomas Paine, Sağduyu isimli çalışmasına devletle ilgili genel bir yorumlarla başlamıştır ve insanların devleti toplumla karıştırma eğiliminde olduklarını belirtmiştir. Thomas Paine'in asıl "keskin bir çizgisi" burasıdır. Toplum her zaman uğraşılması gereken bir şeydir, devlet ise "zorunlu bir kötülüktür". Aynı şekilde, Adam Smith, "Ahlaki Duygular Kuramı" ve "Milletlerin Zenginliği & Doğası ve Nedenleri Üzerine Bir İnceleme" kitaplarında, devlet yasalarının en iyi ihtimalle gerekli bir kötülük olduğunu, çünkü onun ideal olan "açık ve basit doğal özgürlük sistemine" tecavüz ettiğini belirtmiştir (Mueller, 2014, s. 119). Buradaki ilginç nokta, iki bilim insanı için, devlet kavramı ve sonuçlarından yakınma ve sürekli olarak refahı bozan bir kavram olarak Thomas Hobbes'un mirası Leviathan'a dayanmaktadır (Skousen, 2008). Ancak, Thomas Paine, koşulların genel durumundan daha özel konulara geçişte, çok önemli bir kavramı mirasa katmıştır. Bu kavram "vergilemedir". Thomas Paine, bir bireyin, kamu harcamalarına katılması konusunda kendi payından daha azını ödeyebilmeyi düşünmesini (hatta bunun için bir dilekçe yazmasını) utanacak bir durum olduğunu iddia etmektedir (http-20). Borçları ödemek, adaleti yerine getirilmek, yaşlıları ve bebekleri korumak ve yaşayabileceğimiz bu toprakların özgür olması için bir araç olarak, vergilendirme gerekliliğini savunmaktadır (http-21). Ayrıca, vergilemenin bazı rahatsızlıklarla neden olacağını ama bir düşmanın varlığının stresi ve ülkenin yağmalanma riski ile bu durumun karşılaştırıldığını da vergilemenin meydana getirdiği rahatsızlığının konu bile olmaması gerektiğini belirtmektedir.

Adam Smith de "vergileme" için bir devleti en düşük düzeyinden en yüksek düzeydeki zenginliğe taşımak için basit vergileme ve bir adalet yönetimi kesinlikle olması gerektiğini belirtmektedir.

Vergileme Kavramı (Zorunlu Kötülüğün Değişmeyen Kılıcı)

Bu başlık altında tartışılacak konuların açıklanması kolay değildir ve zorluk içermektedir. Çünkü "vergi" konusu çok geniştir ve çok da tartışmalı bir konudur. Bu yüzden çalışma kapsamında belli bir açıdan açıklanmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda sorulması gereken ilk soru, Neden vergi ödüyoruz? Sorusudur. Bu sorunun cevabı çok açıktır, çünkü devlet "vergi kanunlarını" yürürlüğe koymaktadır ve bireyler bu kanunlara uymak zorundadır. Vergi kanunlarına bağlı olarak da topladığı vergi gelirleri ile çeşitli devlet hizmetlerini karşılamaktadır. Bu yüzden, vergi gereklidir. Vergi devlet harcamalarını finanse etmek için devlet tarafından bireyler veya tüzel kişiliklere uygulanan zorunlu bir yükümlülüktür de. Vergiler, devlet tarafından istihdam programları da dahil olmak üzere çeşitli sosyal yardım programlarını yürütmek için de

²⁵ Kurucular (Founding Fathers), Amerika'nın Devrimci kuşağının en önde gelen devlet adamları olan Kurucu Babalar, Büyük Britanya'dan sömürge bağımsızlığı için savaştan, Bağımsızlık Bildirgesinde kutlanan liberal fikirlerden ve Amerika Birleşik Devletleri Anayasasında tanımlanan cumhuriyetçi hükümet biçiminden sorumlu tutulan kişilerdir. <https://www.britannica.com/topic/Founding-Fathers>, (Erişim tarihi: 06.11.2020), İsimleri konusunda küçük bir tartışma da vardır fakat kabul edilen isimler; George Washington, Alexander Hamilton, Benjamin Franklin, John Adams, Samuel Adams, Thomas Jefferson, James Madison, John Jay'dir.

kullanılmaktadır. Çalışan personelinin maaşları da devlet tarafından ödenir. Dolayısıyla, devletin bu çeşitli görevlerini göz önünde bulundurarak, yasalara göre vergi ödemesi gerektiğinin bilmesi gerekir. Ayrıca, vergi kaçırma, vergiye direnme ve vergi ödememe yasalarca suçtur.

Bu kısa açıklama ile ilgili verilen en bilinen örnek, Benjamin Franklin'in meşhur sözüdür, "bu dünyada ölüm ve vergi hariç, hiçbir şey kesin değildir (In this world nothing can be said to be certain, except death and taxes)". İşin ilginç tarafı Benjamin Franklin'in bu cümleyi söylediği konusundaki tartışma da devam etmektedir ve bu cümleyi söyleyip söylemediği kesin değildir. Bazı kaynaklar Benjamin Franklin'den bahsederken, diğerleri Mark Twain veya Daniel Defoe'nin bu sözü söylediğini iddia etmektedir²⁶.

Peki vergi nedir? "Vergi" (tax) kelimesi İngilizcede ilk kez 14. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu kelime, "değerlendirmek" anlamına gelen Latin "taxare" kelimesinden türemiştir. Bundan önce, İngilizce de eski Fransızca'dan türetilen "görev" (task) kelimesini bu anlamda kullanılmıştır. Bir süre bu kelimeler hem "görev" hem de "vergi" anlamında ortak kullanılmıştır. "Vergi" daha sonra zorlayıcı bir şeyi ima edecek şekilde anlamını geliştirmiştir. Bu anlam gelişimi politik bir dönüşümü de ifade etmektedir (http-22).

Bilinen ve organize olarak toplanan ilk vergilendirme kaydı MÖ 3000 civarında Mısır'da görülmüştür. Ancak, İncil de dahil olmak üzere çok sayıda kaynakta vergiden bahsedilmektedir. Yaratılış Kitabı'nın 47. bölümü, 33. ayeti, Firavun'un tüm tahıl hasadının beşte birini vergi olarak almaları için komisyon görevlileri göndereceğini açıklayarak Mısır krallığının vergi toplama uygulamalarını anlatmaktadır (http-23).

Yunan uygarlığı, yüzyıllar boyunca Avrupa, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'nun çoğunu ele geçirdikçe vergi uygulaması genişletmeye devam etmiştir. 1799'da keşfedilen kil tablet olan Rosetta Taşı, MÖ 196'da Ptolemaios Hanedanlığı tarafından kararlaştırılan yeni vergi yasalarının bir belgesidir (http-24).

Roma da ve orta çağ Avrupa tarihinde, miras, mülk ve tüketim malları için yeni vergiler alınmıştır. Bu vergiler yeni savaşların olmasında da rol oynamıştır. Çin de T'ang ve Song Hanedanları, nüfuslarını takip etmek ve uygun vergileri uygulamak için metodik bir nüfus sayımı kaydı geliştirmiş ve bu kaydı kullanmıştır. Bu vergi gelirleri daha sonra orduları desteklemek, projeler, ulaşım ve sulama için kanallar inşa etmek için kullanılmıştır. Asya'nın çoğunu kontrol eden Moğol İmparatorluğu, pamuk gibi belirli malların büyük ölçekli üretimini etkilemek için tasarlanmış bir vergi politikası uygulamıştır (http-25).

Bu çalışmada çok geniş inceleme imkânı olan vergi tarihi bahsetmek zorunluluğu açıktır ancak, birey, zorunlu kötülük ve vergileme kavramlarını ilgilendiren "temsilsiz vergileme olmaz (no taxation without representation)" ilkesi açıklanmaya çalışılacaktır. Bu ilke, vergilerin konulma şartını devlet (parlamentodan) çıkan bir yasaya dayandırmaktadır. Bu ilkenin özü, vergi ödemek zorunda olan bireyin devlette (yasama organında) temsil edilmesidir. Vergi yasalarının bireylerin temsil edildiği parlamentolarda açık görüşülerek ve tartışma yöntemleri ile hazırlanması, özgürlükler açısından doğrudan bireyin denetimi altında olması anlamına taşımaktadır. Demokratik

²⁶ Bu durum açıklamasında, Benjamin Franklin'in 1789 tarihli bir mektubu kaynak olarak kullanılmaktadır. Mektup da şöyle yazan atfedilir: "Yeni Anayasamız artık kurulmuştur ve kalıcılık vaat eden bir görünüme sahiptir; ama bu dünyada ölüm ve vergiler dışında hiçbir şeyin kesin olduğu söylenemez." Ancak, "The Yale Book of Quotations" da bu ifade için Christopher Bullock'un, "The Cobbler of Preston (1716,"ölüm ve vergiler dışında hiçbir şeyden emin olmak imkansızdır" alıntısını ve ayrıca Edward Ward, "The Dancing Devils (1724) kitabından, "ölüm ve vergiler, kesindir" diye ifadelerin de kullanılmış olduğunu belirtmiştir. <http://freakonomics.com/2011/02/17/quotes-uncovered-death-and-taxes/>, (Erişim tarihi: 25.10. 2020).

yönetimde birey hangi vergileri yükleneceğine kendi karar vermelidir. Bu noktada ki “temsilsiz vergileme olmaz ilkesi ve “zorunlu kötülük” terimi ilişkisini şu şekilde açıklayabilir.

"Zorunlu kötülük", kamu yararını desteklemek ve hangi kamu harcamasının yapılacağına karar vermek için vergi aracılığı ile devletin her düzeyde sağlanmasıdır. Ancak bu düzen sadece vergi gelirlerine (kamu gelirlerine) bağlı uygulamadır. Yani, siyasi ya da ekonomik²⁷ yönden saf güdülere sahip olanlar onu doğru, adil, önyargısız veya manipülasyona neden olmadan kullanabilmesin de tek güç izin alınarak kullanılabilir vergiye bağlı çalışabilen devlettir bu da "zorunlu bir kötülük" dür.

Devlet tarafından vergi almanın ve birey tarafından ödemenin tarihselliğini ve önemini kısaca yukarıda açıklamaya çalıştım ancak birey için zorunlu kötülük ve vergileme kavramlarının içinde bulunduğu sistemin tam olarak mükemmel olmadığı ve bazı bireylere adaletsiz ve diğer bireylerin lehine esneyebileceği de çok açıktır. “Temsilsiz vergileme olmaz” ifadesinin yasal olması bu kavramı adil ve doğru olduğunu göstermemektedir. Ancak, “zorunlu kötülüğü” iyi yapmak için bireylerin çalışması demek te adil ve doğru olmayan sistemin soru işaretleri kaldırma çalışmalarıdır. Modern toplumlar da vergileri küçümsemek ve onlardan nefret etmek mümkündür ancak vergisiz yaşamak imkansızdır. Bununla birlikte, vergilerin, “zorunlu bir kötülük” olan devletin elinde olması, birçok iyi durumun ortaya çıkmasını da sağlamaktadır. Çünkü vergiler olmasa, ordu veya çeşitli kanun uygulayıcı kurumlardan yaralanacak kamu geliri olmayacaktır. Vergisiz altyapı (yollar, köprüler, barajlar vb.) eksik ya da çok daha kötü durumda olacağı açıktır. Bununla birlikte, vergi gelirlerinin boşa veya aptalca harcanmasına itiraz edilmelidir. Sonuç olarak şu: Toplumun üyeleri olarak, isteksiz olarak devlete vergi ödüyoruz çünkü devlet bize başka şekilde elde edemeyeceğimiz şeyleri sağlıyor. Çünkü, sadece devlet tarafından üretilebilecek mallar istiyoruz. Bu nedenle, talep ettiğimiz mal ve hizmetleri alabilmemiz için devletin (zorunlu kötünün) bizi vergi ödemeye zorlamasına izin vermeye hazır olmalıyız.

Vergileme Sorunu, Korku, Günümüz ve Sonuç²⁸

Ekonomik büyümeyi ve kalkınmayı desteklemek için devletlerin sosyal programlar ve kamu yatırımları için sürdürülebilir kaynaklara ihtiyaçları vardır. Bu tartışmasız bir konudur. Sağlık, eğitim, altyapı ve diğer hizmetleri sağlayan programlar, işlevsel ve düzenli bir toplumun için önemlidir. Bu yüzden geçmişte ve günümüzde değişmeyen tek konu, devletlerin gelir elde etme zorunluluğudur. Bu yüzden vergi salınmalıdır. Ayrıca günümüzde gelir ve servet dağılımı en tartışmalı konularından biridir. Tarihsel gelişim, bu eşitlik konusunda her açıdan zıt olarak daha büyük eşitsizliklere ve eşitlik

²⁷ “Ekonomi” kelimesi tarafımdan bilerek ve seçilerek kullanılmıştır. Türkiye de ne yazık ki değişik şekilde kullanılan, “economics” ve “economy” kelimeleri için dikkate edilmesi gereken noktalar var. Öncelikle, “ekonomi (economy)” ve “iktisat (economics)” kelimeleri aynı anlamı taşı-ma-maktadır. İktisat ekonominin inceleme alanıdır (ve zaten bu kelimenin kökeni Arapçadır ve “kasd” kelimesinden türetilmiştir). Ekonomi, toplumların kendi refahlarını sağlamak için nasıl örgütlenecekleri ilgili bir kavramdır. Bu konuda bkz., “Büyük Fikirlerin Küçük Kitapları – İktisat”, Mathew Forstater, Liman Yayınları, s.18. Ayrıca temel olarak şu kaynaklara da bakılabilir, 1. “Economy, Economics, Economic, Economical”, Sim Monica Ariana, Pop Anamaria Mirabela, Department of International Business, Faculty of Economic Sciences, University of Oradea, Faculty of Economics, vol. 1(1), pages 403-412, July kaynaklarına bakılabilir. 2. “What is the difference between economics and economy?”, <https://www.quora.com/What-is-the-difference-between-economics-and-economy> 1#:~:text=Economics%20%3A%20one%20definition%20is%3B%20The,wealth%20generation%20in%20any%20environment.&text=Economy%20is%20defined%3B%20as%20the,and%20the%20supply%20of%20money. (Erişim tarihi: 03.08.2020).

²⁸ Bu başlık altındaki açıklamalar temel olarak, 10.09.2019 tarihinden itibaren araştırma yapmak ve konuk olarak bulunduğum Paris School of Economics-School for Advanced Studies in the Social Sciences (EHESS), hocam Prof. Thomas Piketty verdiği “Introduction to Economic History” dersindeki kendi notlarıma dayalı bilgilerdir.

noktasında giderek uzaklaştığını göstermiştir. Günümüzde ise sorun, (bu) mevcut eşitsizliğin daha da ittirilmesi-artırılması- sorununa vergi kullanılarak dönüştürülmüş olmasıdır. Bu dönüşüm bireylere (vergi mükelleflerine) eşit muamele edilmemesi sorunudur (hatta bazılarına karşı “ayrımcılık yapılmasıdır”) ve bölgesel yaşam maliyeti farklılıklarının dikkate alınmamasıdır. Bireylerin (vergi mükelleflerinin) yükümlülükleri (başka bir deyişle, vergi yükünü karşılama kabiliyetleri) tam olarak dikkate alınmamaktadır. Vergi yükü dürüst insanlara dayandırılmaktadır. Örneğin bu dönüşüm için Amerika Birleşik Devletleri ilginç bir örnektir. Tartışmalarda, eski Avrupa'nın patrimonial toplumlarının antitezi olarak ele alınan Amerika Birleşik Devletleri, 20. yüzyılda büyük bir değişim geçirmiştir. Avrupa'daki 1914 ile 1945 yılları arasında incelemelerde hep öncelik verilen konular savaş, enflasyon, ulusallaştırma. Ancak, bu dönem aynı zamanda servet eşitsizlikleri ve asıl önemlisi vergilendirme dönemidir de. Amerika Birleşik Devletleri ilham alarak daha eşitlikçi ve kapsayıcı kurumlar kurulara sahip olmasına rağmen doğru bir vergi politikası inşası tartışmalı olmuştur. Yani vergi politikaları gelir dağılımındaki eşitsizliklerin giderilmesinde etkin olamamıştır. Bu yüzden eşitsizlik daha da kötüleşmiştir. Bunun nedeni, sermayenin getirisinin ekonomik büyümeyi aşmasıdır. Yani bu oluşumda en zenginlerin serveti dünya ekonomisinin büyüklüğünden üç kat daha hızlı büyürken çalışmada anlatılan ve ağır vergi ödeyen “birey” güçsüzleşmiştir ve hatta yok varsayılmıştır. Bu durumda, “vergilendirme, devletin temel bir işlevidir” yaklaşımı günümüzde nasıl savunulacaktır? Günümüzde, gelir eşitsizliğine karşı mücadelede çok önemli bir kaldıraç olan vergi, bireyin siyasi yaklaşımında sadece “kim ödüyor? Veya kim ödemiyo?” tartışmasında yer almaktadır. Yani çalışmadaki zorunlu kötülük, sosyal adalet ve dünya devletleri için sermayenin vergilendiril-me-mesi, küreselleşmenin ulus-devletin ayrıcalıklarını koruma göstergesi olarak maksadı değiştirilen bir aygıt olmaktadır. Bu yüzden gelişmekte olan ülkeler temel vergi politikalarını uygulamakta zorlanmaktadır. Daha karmaşık olan durum, kayıt dışılık, düşük devlet kapasitesi ve dürüst bireye karşı önyargılı siyasi kurumlar ve yasal düzenlemelerdir. Bu durum, temel kamu malları için gelir elde etme yeteneklerini de sınırlandırmaktadır. Yani zorunlu kötülük kendi açmazını belki sabitlemektedir. Bunun sonucu siyasi olarak vergilendirmenin önemine bu kadar açıkken, devlet bütçelerinin sadece harcama kısmına odaklanan ve devletin gelirleri kısmının siyaset biliminde yeterince araştırılmamış ve göz ardı edilen bir konu olarak görmeştir.

Ayrıca, vergilendirmeyi yalnızca kamusal mal ve hizmetlerin karşılığını ödemek olarak da görülmemelidir. Bu durum aynı zamanda vatandaşlar ve ekonomi arasındaki sosyal sözleşmenin de önemli bir bileşenidir. Vergileme sorunu ve “günümüzdeki durumu”- bence- bu noktada da ağırlık kazanmalıdır. Günümüzde, vergi oranlarının ne kadar yükseltildiği ve harcandığı “bir devletin meşruiyetini belirlemektedir (bu ifade bana aittir eleştiriye açıktır)”. Çünkü devletleri sorumlu tutmak, vergi gelirlerinin etkin idaresinden daha derin bir anlama sahiptir. Bu anlam zorunlu kötülüğün daha geniş anlamda kamu mali yönetimini “anlaşılmayan bir şekilde” teşvik etmesidir. Günümüzde tüm devletlerin gelire ihtiyacı vardır, ancak buradaki zorluk yalnızca vergi oranlarının düzeyi değildir aynı zamanda vergi tabanını da dikkatlice seçilmesidir. Bu nokta günümüzde ayrı bir açmazdır. Neden? Çünkü günümüzde bu açmaz sadece şirketler ve uluslararası kurumların vergi yükleri miktarı yatırım ve büyüme için önemlidir ilkesinden hareket etmektedir. Bu kapsamda çalışmada ele alınan “birey” kavramı yoktur. Ayrıca, birey bu kapsamda olmadığı gibi adil olmayan ve iyi işlemeyen vergi idaresi ile karşı karşıyadır da. Birey, vergi kanunlarına uyum açısından, sistemin herkes için çalışması ve bireyin yaşamını iyileştiren program ve hizmetlerin desteklenmesi açısından eksik haklara sahiptir. Karşılaştığı uygulama özel şirketler ve uluslararası kurumların karşılaştığı

uygulamadan farklıdır. Birey, aşırı karmaşık vergi sistemi, yüksek vergi uyum maliyetleri, kayıt dışı sektör ve yolsuzlukla ilişkili anılmak ve bu kavramlarla tartışılır olarak kalmak zorunda bırakılmaktadır. Basit, iyi tasarlanmış vergi sistemlerine sahip ekonomi içerisinde kendi faaliyetlerini yapmamaktadır ve yatırım ve istihdam kararı verememektedir.

Bu konuya ek olarak, yukarı da açıklamaya çalıştığım bireyin olmaması gereken kapsamda olması, adil olmayan ve iyi işlemeyen vergi idaresi ile karşı karşıya olması durumunu zorunlu kılmaktadır. Ekonomi (ve bir açıdan da siyaset bilimi içerisinde) 1950 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde başlatılan, "Amerikan Tarzı Yaşam Biçimi-Amerikan Rüyası" adında ki "hayali yaşam biçiminin"²⁹ bu açıdan sorgulanır niteliktedir. Ayrıca, Bretton Woods anlaşması, 1973-1974 "petrol krizi" ve daha sonraki yatay genişlemeye dayalı dünya kapitalizmi vergilendirmeyi sorgulanır tartışmanın merkezine taşımıştır. Fakat bireyin yok sayıldığı durumla mücadelenin en belirgin hali Barak Obama dönemimdeki 2009 Ekonomik Teşvik Paketi paketidir. Barak Obama'nın ekonomik teşvik paketinin onaylanması, ekonomik güveni yeniden sağlanmış gibi görünmüştür. Ancak uygulamanın çok ciddi açmazları ve sonuçları olmuştur. Bu durum Barak Obama'nın başkanlığının sona ermesi görevde olduğu yıllar boyunca vergilerin, harcamaların ve açıkların tekrar bir değerlendirmesine imkân sağlamıştır. Bu durum ve analizlerin sonucu daha korkunçtur. Bu sonuç, Donald J.Trump'ın ekonomi politikasının oluşturulmasıdır. Donald J.Trump temel olarak orta sınıfa dayalı yeni bir vergilendirme politikası amaçlamıştır. Temel olarak amaç, alım gücünün arttırmaktır. Donald J.Trump, "Amerikan Tarzı Yaşam Biçimi-Amerikan Rüyası" adında ki "hayali yaşam biçimini" de ısrarla savunmuştur. Bu durumun tekrarlanması boş, faydasız, ağır bir retorik ve aynı zamanda soyut bir iddiadır. Bireyler "hayali yaşam biçimini" değil doğru bir şekilde maaş mabuzu, gelir vergisi beyannamesi doldurmayı istemektedir. Donald J.Trump, gelir vergisi oranlarını düşürürken bazı kredileri ve muafiyetleri sınırlandırmıştır. Bu uygulamalar gelir dilimleri ve emlak vergisi muafiyeti gibi temel özellikleri 2025 yılının sonuna kadar devam edecektir. Birey (vergi mükellefi), yeni vergi kuralları uyarınca ilk yıl boyunca bir önceki yıla göre neredeyse 64 milyar dolar daha az gelir vergisi ödeyecektir. Donald J.Trump, başkanlığı kazandığı yıl sadece 750 dolar federal gelir vergisi ödemiştir. Bu durum ciddiyetsizliktir ve birey için vergi iadesinin meşruluğu konusunu ve denetim kavramını "olumsuz anlamda" tartışılır hale getirmektedir.

Sonuç olarak, günümüzde vergi kavramı ve yönetimi iki temel girdiye ihtiyaç duymaktadır. İyi kalitede yeterli bilgi ve onu analiz etme ve kullanma becerisine sahip bireyler (vergi mükellefleri). Bu durum bir bilgi yönetimi olarak da tanımlanabilir. Birey, (vergi mükellefleri) vergileme için kaçınılmaz ve önemi olan bilgiyi elde edebilmelidirler. Ancak, birey kesinlikle "siyasi kapsamın" dışında vergi yükümlülüklerinin yerine getirmelidir. Teorik bir perspektiften, vergi politikası ve analizi, uluslararası ve karşılaştırmalı politik ekonomi, politik sosyoloji ve politik teoride çok önemli olduğu da açıktır. Nedeni de çok basittir bu kavram devlet gücünün önemini uluslararası ortamda ortaya koymaktadır da. Ulusal ve uluslararası vergi sistemleri bu yüzden dönüştürücü bir etkiye de sahiptir. Bu değişim, siyaset teorisinde normatif olarak uluslararası kurumları belirlemek için de kullanılmaktadır Ampirik açıdan, vergi politikaları tarihsel ve küresel sonuçlarını ölçen yeni mikro verileri de ortaya koymaktadır.

²⁹ Açıklamaya çalıştığım durumu en iyi ortaya koyan 2007 ABD yapımı bir belgesel olan "Sicko (Hasta)" filmidir. Michael Moore'un yazıp yönettiği, aynı zamanda oynayıp yapımcılığını da üstlendiği bu bağımsız film ABD'deki sağlık sistemini ve vergi sistemini eleştirmektedir.

Unutulmaması gereken, vergi kavramının korku açısından hep gerçekçi olarak yaşamasıdır. Ayrıca, korku kavramı, verginin birey devlet ilişkisinde uzlaşma arayışında bir platform olarak da görev yapabilmesini hep soru işaretli hale sokmaktadır.

Kaynakça

- ABD Ankara Büyükelçiliği ve Türkiye'deki Konsolosluklar (2020). <https://tr.usembassy.gov/tr/u-s-citizen-services-tr/internal-revenue-service-u-s-taxes-tr/> (Erişim tarihi: 04.11.2020).
- Biography (2014) <https://www.biography.com/scholar/thomas-hobbes> (Erişim tarihi: 05.11.2020).
- Bird, A. (1996). Squaring the Circle: Hobbes on Philosophy and Geometry. *Journal of the History of Ideas*, 57(2): 217-231.
- Cavendish, R. (2013). Birth of Thomas Hobbes. *History Today*, 63(4). <https://www.historytoday.com/archive/birth-thomas-hobbes> (Erişim tarihi: 05.11.2020).
- Classical Literature (2020). https://www.ancient-literature.com/greece_aesop.html (Erişim tarihi: 05.11.2020).
- CNN (2020). <https://edition.cnn.com/2013/01/11/opinion/jefferson-fake-gun-quotation/index.html> (Erişim tarihi: 04.11.2020).
- Çakır "Belirsizlik ve Korkunun Yeni Düzenin Oluşmasına Katkısı", Buket Çakır, *Journal of Economy Culture and Society*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Cilt 0, ISSN: 2602-2656, Sayı:36, s.63, 2007
- Dubner, J. S. (2011). Quotes Uncovered: Death and Taxes. <http://freakonomics.com/2011/02/17/quotes-uncovered-death-and-taxes/> (Erişim tarihi: 25.10.2020).
- Duncan, Stewart, "Thomas Hobbes", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2022 Edition), Edward N. Zalta (ed.), <https://plato.stanford.edu/entries/hobbes/> (Erişim tarihi: 06.11.2020).
- Ellis, J. J. (2019). *Founding Fathers. Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/Founding-Fathers> (Erişim tarihi: 06.11.2020).
- Gardner, D. (2010) Thomas Hobbes and Niccolo Machiavelli: A Comparison. <https://www.e-ir.info/pdf/4892> (Erişim tarihi: 05.11.2020).
- Gradesaver (2020). <https://www.gradesaver.com/leviathan/study-guide/the-frontispiece> (Erişim tarihi: 08.10.2020).
- Great Thinkers (2020) <https://thegreatthinkers.org/hobbes/biography/> (Erişim tarihi: 05.11.2020).
- Henderson, D. R. (2002). German Economic "Miracle". *The Concise Encyclopedia Of Economics*, <https://www.econlib.org/library/Enc1/GermanEconomicMiracle.html> (Erişim tarihi: 27.12.2019).
- Hillman, A. L. (2009). Hobbes and the prophet Samuel on leviathan government. *Public Choice*, 141(1), 1-4.

- Hobbes, T. (1994). *Leviathan: with selected variants from the Latin edition of 1668*. Hackett Publishing.
- Improving Lives Counseling Services (2020). <https://improvinglivescounseling.com/fear-of-government/> (Erişim tarihi: 03.11.2020).
- IRS (2020). <https://www.irs.gov/> (Erişim tarihi: 04.11.2020).
- Jason Lieblang (2015). *An Artistic Analysis of the Frontispiece of Leviathan*.
- Jesseph, D. (2018) <https://royalsocietypublishing.org/doi/10.1098/rsnr.2018.0026> (Erişim tarihi: 02.11.2020).
- Jurassic Park Wiki (2020) <https://jurassicpark.fandom.com/wiki/Mosasaurus> (Erişim tarihi: 06.11.2020).
- Kanmaz, M. B. (2015). T.Hobbes ve J.Locke'in Toplum Sözleşmesi ve ve Devlet Üzerine Görüşlerinin Karşılaştırılması. <https://www.slideshare.net/mbugra/hobbes-vs-locke-48421324> (Erişim tarihi: 05.11.2020).
- Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur İncil (2009). *Yeni Yaşam Yayınları, Elç.12:10-12*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi <https://incil.info/KM/arama/Eyup+41> (Erişim tarihi: 06.11.2020).
- Lan, H. (2016). *Aristotle and Confucius on Rhetoric and Truth: the Form and the Way*. Routledge.
- Litcharts (2020). <https://www.litcharts.com/lit/leviathan/themes/fear> (Erişim tarihi: 06.11.2020).
- Monticello (2020). <https://www.monticello.org/site/research-and-collections/when-government-fears-people-there-liberty-spurious-quotation> (Erişim tarihi: 28.10.2020).
- Mueller, P. D. (2014). Adam Smith, Politics, and Natural Liberty. *Journal of Private Enterprise*, 29, 119–134.
- New Internationalist (2008). *A Short History of Taxation*. <https://newint.org/features/2008/10/01/tax-history> (Erişim tarihi: 05.11.2020).
- northeastern university (2020) https://onlinebusiness.northeastern.edu/blog/a-brief-history-of-taxation/#:~:text=Origins%20of%20taxation,historical%20sources%20including%20the%20Bible.&text=Other%20cradles%20of%20civilization%2C%20such,of%20a%20strong%20centralized%20government_ (Erişim tarihi: 05.11.2020).
- Phaidon (2020). <https://www.phaidon.com/agenda/art/articles/2018/april/04/how-hobbes-first-pictured-the-monster-of-good-government/> (Erişim tarihi: 06.11.2020).
- Psychology Today (2020). <https://www.psychologytoday.com/us/blog/fulfillment-any-age/201506/why-we-fear-fear-and-what-it-costs-us> (Erişim tarihi: 05.11.2020).
- Quora (2020). <https://www.quora.com/What-is-the-difference-between-economics-and-economy-1#:~:text=Economics%20%3A%20one%20definition%20is%3B%20The,wealth%20generation%20in%20any%20environment.&text=Economy%20is%20defi>

- ned%3B%20as%20the,and%20the%20supply%20of%20money (Erişim tarihi: 03.08.2020).
- Skousen, M. (2008). The Necessary Evil, <http://mskousen.com/2008/08/the-necessary-evil-2/>, (Erişim tarihi:07.11.2020).
- Sorularla İslamiyet (2011). <https://sorularlaislamiyet.com/samuel-peygamber-kimdir-hakkinda-bilgi-verir-misiniz> (Erişim tarihi: 06.11.2020).
- Starasta, L. (2004). The New Dictionary of Cultural Literacy. Reference Reviews. <https://www.lexico.com/en/definition/leviathan> (Erişim tarihi: 06.11.2020).
- Steemit (2020). <https://steemit.com/philosophy/@gamesjoyce/is-government-a-necessary-evil-thomas-hobbes-leviathan-debate-this-1> (Erişim tarihi: 06.11.2020).
- The Independent Institute (2020). <https://www.independent.org/publications/article.asp?id=1510> (Erişim tarihi: 02.11.2020).
- Thomas Paine National Historical Association (2020). <https://thomaspaine.org/recently-discovered/the-necessity-of-taxation.html> (Erişim tarihi: 06.11.2020).
- Vedantu (2020). <https://www.vedantu.com/maths/arithmetical-geometry-and-algebra> (Erişim tarihi: 05.11.2020).
- Williams, G. (2020) Thomas Hobbes: Moral and Political Philosophy. <https://iep.utm.edu/home/about/> (Erişim tarihi: 05.11.2020).
- World History Encyclopedia (2020). <https://www.ancient.eu/article/664/aesops-fables/> (Erişim tarihi: 05.11.2020).
- Yale University (2020). <https://oyc.yale.edu/political-science/plsc-114/lecture-12> (Erişim tarihi: 25.10.2020).
- http-1: <https://www.independent.org/publications/article.asp?id=1510>, (Erişim tarihi: 02.11.2020).
- http-2: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/fulfillment-any-age/201506/why-we-fear-fear-and-what-it-costs-us>.
- http-3: <https://www.e-ir.info/pdf/4892>, (Erişim tarihi:05.11.2020).
- http-4: “Thomas Hobbes: Moral and Political Philosophy”, The Internet Encyclopedia of Philosophy (IEP), <https://iep.utm.edu/home/about/>, (Erişim tarihi: 05.11.2020).
- http-5: <https://www.biography.com/scholar/thomas-hobbes>, (Erişim tarihi:02.11.2020).
- http-6: <https://www.lexico.com/en/definition/leviathan>, (Erişim tarihi: 06.11.2020).
- http-7: “Leviathan The Frontispiece”, <https://www.gradesaver.com/leviathan/study-guide/the-frontispiece>, (Erişim tarihi: 08.10.2020).
- http-8: “An Artistic Analysis of the Frontispiece of Leviathan”, <https://blogs.ubc.ca/a1lieblang/2015/10/18/an-artistic-analysis-of-the-frontispiece-of-leviathan-2/>, (Erişim tarihi:06.11.2020).
- http-9: <https://www.phaidon.com/agenda/art/articles/2018/april/04/how-hobbes-first-pictured-the-monster-of-good-government/>, (Erişim tarihi: 06.11.2020).

- http-10: <https://plato.stanford.edu/entries/hobbes/>, (Erişim tarihi: 06.11.2020).
- http-11: <https://www.litcharts.com/lit/leviathan/themes/fear>, (Erişim tarihi: 06.11.2020).
- http-12: <https://plato.stanford.edu/entries/hobbes/>, (Erişim tarihi:06.11.2020).
- http-13: <https://www.litcharts.com/lit/leviathan/themes/fear>, (Erişim tarihi:06.11.2020).
- http-14: <https://www.litcharts.com/lit/leviathan/themes/fear>, (Erişim tarihi:06.11.2020).
- http-15: <https://www.litcharts.com/lit/leviathan/themes/fear>, (Erişim tarihi:06.11.2020).
- http-16: <https://www.litcharts.com/lit/leviathan/themes/fear>, (Erişim tarihi:06.11.2020).
- http-17: <https://steemit.com/philosophy/@gamesjoyce/is-government-a-necessary-evil-thomas-hobbes-leviathan-debate-this-1>, (Erişim tarihi:06.11.2020).
- http-18: <https://steemit.com/philosophy/@gamesjoyce/is-government-a-necessary-evil-thomas-hobbes-leviathan-debate-this-1>, (Erişim tarihi:06.11.2020).
- http-19: <https://steemit.com/philosophy/@gamesjoyce/is-government-a-necessary-evil-thomas-hobbes-leviathan-debate-this-1>, (Erişim tarihi:06.11.2020).
- http-20: <https://thomaspaine.org/recently-discovered/the-necessity-of-taxation.html>, (Erişim tarihi:07.11.2020)
- http-21: <https://thomaspaine.org/recently-discovered/the-necessity-of-taxation.html>, (Erişim tarihi:07.11.2020)
- http-22: “A Short History of Taxation”, 2 October 2008, <https://newint.org/features/2008/10/01/tax-history>, (Erişim tarihi:05.11.2020).
- http-23: “Origins of taxation”, <https://onlinebusiness.northeastern.edu/blog/a-brief-history-of-taxation/#:~:text=Origins%20of%20taxation,historical%20sources%20including%20the%20Bible.&text=Other%20cradles%20of%20civilization%2C%20such,of%20a%20strong%20centralized%20government>, (Erişim tarihi: 05.11.2020).
- http-24: <https://www.econlib.org/library/Enc1/GermanEconomicMiracle.html>, (Erişim tarihi: 27.12.2019).
- http-25: <https://www.econlib.org/library/Enc1/GermanEconomicMiracle.html>, (Erişim tarihi: 27.12.2019).